ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΑΠΟ ΧΑΪΔΑΡ-ΠΑΣΣΑ
ΕΩΣ
ΕΣΚΙ-ΣΕΧΙΡ

ΥΠΟ

Ι. Μ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΤΥΠΟΙΣ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ
1894.

SID
1735

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΑΙ
ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΑΠΟ ΧΑΪΔΑΡ-ΠΑΣΣΑ
ΕΩΣ
ΕΣΚΙ-ΣΕΧΙΡ

ΥΠΟ

Ι. Μ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΑΡ. 2122 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΤΥΠΟΙΣ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ

1894.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΩι ΑΞΙΟΤΙΜΩι ΚΥΡΙΩι

ΝΙΚΟΛΑΩι ΗΛ. ΚΑΜΠΙΤΣΗι

πλοιάρχῳ

κτλ. κτλ.

ΕΙΛΙΚΡΙΝΟΥΣ ΦΙΛΙΑΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΙ ΤΟΥΔΕ ΚΤΗΤΩΡ
ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ

Ο ΓΡΑΨΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶναι χώρα, ἣν ἡ φύσις κατ' ἐξοχὴν ἐπροίκισε δι' ἐδάφους γονίμου περιβρεχομένου πανταχόσε ὑπὸ διαυγῶν ναμάτων εὐρρόων ποταμῶν, οἵτινες ἐπαυξάνουσιν ἐπὶ μᾶλλον τὴν γονιμότητα αὐτοῦ. Ἡ ἐπαλληλία ὀρέων συνηρεφῶν καὶ πεδιάδων χλοαζουσῶν, τὸ πλῆθος τῶν μεταξὺ χαραδρῶν, λειμώνων καὶ δασῶν κατέστησαν αὐτὴν ἐρατεινὴν κατοικίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Σήμερον μάλιστα, ὅτε ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγῖδα τοῦ μεγαλεπηβόλου καὶ φιλοπροόδου ἄνακτος Ἀβδοὺλ-Χαμὴτ-χὰν ἄφθονα παρέχονται τὰ μέσα ἐκπολιτισμοῦ δαψιλῆ εὑρίσκοντα ὑπὸ τὸ σεπτὸν Ἐκείνου σκῆπτρον προστασίαν, κατέστη ἀληθὴς παράδεισος εἰς ὃν ὁ ἐκπολιτιστικὸς ἀτμὸς εἰσάγει ὁσημέραι ἤθη καὶ ἔθιμα ἐπὶ μεῖζον συμβάλλοντα εἰς τοῦ τόπου καὶ τῶν ἰθαγενῶν τὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ πρώην ἀπρόσιτοι καὶ δύσβατοι γαῖαι καὶ αἱ δυσπέλαστοι ἐκτάσεις κατέστησαν οἱονεὶ ὑποχείριοι παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐκ τοῦ

σύνεγγυς εἰδέναι τὸν τόπον. Ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ μετ' ἀσυνήθους ταχύτητος διασπείρει τὰ ἀναμορφωτικὰ αὐτῆς στοιχεῖα καὶ αἱ ξέναι ἕξεις αἱ τὴν πρόοδον ἐπιδιώκουσαι σωρηδὸν ἐν αὐτῇ εἰσάγονται.

Ἀνέκαθεν ἡ κυρίως Μικρὰ Ἀσία ἐθεωρήθη εὔθετος διαμονὴ ἡγεμόνων καὶ ὑπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν αὕτη ὡς ἀπὸ πυρσοῦ μετέδωκε τὰ φῶτα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπὶ βυζαντινῶν ἰδίως σπουδαῖον αὕτη διεδραμάτισε πρόσωπον καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν νεωτέρων ὡς καὶ τῶν ἀρχεγόνων θρησκευμάτων ἐν αὐτῇ ἔσχον τὰς πρώτας βάσεις των.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρέστησεν ἡ Βιθυνία καὶ ταύτην κυρίως μετὰ μέρους τῆς Φρυγίας ἐπεχειρήσαμεν κατὰ τὸ ἐνὸν νὰ σκιαγραφήσωμεν παρέχοντες ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν σχετικὰ χωρία ἐκ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, οἵτινες τεχνηέντως ἀναμιγνύουσι τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν καὶ θρησκευτικήν. Τοὺς ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς παρηκολουθήσαμεν εἰς τὰς ὁροθεσίας καὶ ὀνομασίας, ὡς εἰκός, τῶν περιγραφομένων μερῶν.

Ἀπὸ Χαϊδὰρ-πασᾶ (Ῥουφινιανῶν) μέχρι Ἐσκὶσεχὶρ (Δορυλαίου) κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πᾶν τὸ ἐξ αὐτῆς ὁρώμενον σχετικὸν εἴτε τῇ ἀρχαιολογίᾳ εἴτε τῇ ἱστορίᾳ πολιτικῇ τε καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἐρευνᾶται μετὰ παραθέσεως τῶν καταλλήλων χωρίων τῶν εἰρημένων συγγραφέων. Τὰς

ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων σημείων ὅσαι μὲν παράκεινται ἀμέσως τῇ σιδηροδρομικῇ γραμμῇ ὁρίζομεν διὰ τῶν χιλιομέτρων ἐκείνης, τὰς δὲ πέραν ταύτης δι' ὡρῶν ἐπὶ μέσου ὅρου πεζοπορίας τεσσάρων καὶ ἡμίσεως χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Τὸ δὲ δρομολόγιον τοῦ εἰρημένου σιδηροδρόμου ἐχρησίμευσεν ἡμῖν ὡς βάσεις εἰς τὰς τῶν σταθμῶν ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην ὀφείλομεν νὰ ἀνομολογήσωμεν ὅτι ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς αὐτὸς οὗτος ὁ σιδηρόδρομος, διότι ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς ἐπετρέπετο εἰς ἡμᾶς νὰ διατρέξωμεν. Ὅθεν πρὸς τὰς ἄλλας ἐκδουλεύσεις ἃς εἰς τὸν τόπον γενικώτερον καὶ εἰς τοὺς διελαυνομένους χώρους εἰδικώτερον ὁ σιδηρόδρομος παρέσχε καταλογιστέον καὶ ταύτην, ἥτις πεποίθαμεν ὅτι οὐ σμικρὸν συμβάλλεται εἰς τὴν ἐκτενεστέραν περὶ τῶν μερῶν τούτων μελέτην ὑπὸ οἱανδήτινα ἔποψιν. Ἡμεῖς, τὸ καθ' ἡμᾶς, θεωροῦμεν ἡμᾶς δυνηθέντας νὰ περισυλλέξωσι τὰ τῇδε κακεῖσε ἐσπαρμένα, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἴχνη μόνον ἄσημα τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν καταλιπόντα, ταῦτα τῆς ἱστορίας ἡμῶν κειμήλια καὶ νὰ περισώσωμεν ταῦτα εἰς τὴν μετέπειτα ἡμῶν γενεάν, ἥτις δι' εἰδικωτέρας μελέτης καὶ ἐπεξεργασίας δύναται νὰ καταστήσῃ ἀληθὲς κτῆμα ἀψευδοῦς ἱστορίας.

Τελευτῶντες δίκαιον ἀπονέμομεν ἔπαινον εἰς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς σιδηροδρομικῆς εται-

ρείας Χαϊδὰρ-πασσᾶ προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ κ. **von Külmann** καὶ ἀντιπροεδρευόμενον ἐπαξίως ὑπὸ τοῦ ἐξοχωτάτου κ. **Emile Bertram,** τοῦ καὶ συμβούλου τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῶν Ἐμμέσων φόρων, ἥτις ἔγνω τὴν ἀληθῆ τῶν μερῶν τούτων ἐξυπηρέτησιν ὠθοῦσα ταῦτα εἰς πρόοδον. Ἰδίᾳ δὲ φόρον εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν τῷ διευθυντῇ τοῦ προσωπικοῦ ἀξιοτίμῳ κ. **Ed. Huguenin** ὅστις ἐπεδείξατο ἀπαράμιλλον ὀξυδέρκειαν ἐν τῇ διακανονήσει τῆς ὑπηρεσίας καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῷ καταρτισμῷ. Ὁ κ. **Ed. Huguenin** ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀνέδειξεν ἑαυτὸν ἀληθῆ ἀνατόμον καὶ ἠθολόγον κατανοήσαντα ἐν τῇ ἀγχινοίᾳ καὶ τῇ διοικητικῇ ἱκανότητι τὰ ἀληθῆ σημεῖα ἐφ᾽ ὧν ἑδράζεται πᾶσα ἑταιρεία μέλλουσα ἀληθῆ καὶ βέβαια ἀναμορφωτικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ στοιχεῖα παραλλήλως τῷ ἰδίῳ ἑαυτῆς νομίμῳ συμφέροντι νὰ ἐπιδιώξῃ. Δυνάμεθα ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ κ. **Ed. Huguenin** εἶναι ὁ κινητήριος μοχλὸς τῆς ὅλης ὑπηρεσίας παρέχων δι᾽ ἑαυτοῦ, ἐκ τῶν πρώτων κατερχομένου ἐπὶ τῆς γραμμῆς, τὸ ὑπόδειγμα εἰς τὸ λοιπὸν προσωπικὸν ὅπερ καὶ τοῦτο παρέχει διὰ τῆς περιεσκεμμένης αὐτοῦ ἐκλογῆς τὸ προσὸν τοῦ νὰ καθίσταται διερμηνεὺς ἀσφαλὴς ἐν ταῖς παρ᾽ ἡμῖν συνηθέστερον λαλουμέναις γλώσσαις τῶν ποικίλων ἀναγκῶν καὶ ἀποριῶν, ἃς ἑκάστοτε παρουσιάζουσιν οἵ τε ἐπιβάται καὶ αὐτοὶ οἱ παροικοῦντες.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὰς τελευταίας ἡμῶν λέξεις ἀποδίδομεν εἰς τὸν ἀξιότιμον κ. Ἀριστείδην Κυριακοῦ ὅςτις ἐκ τῆς εὐσημάντου αὐτοῦ θέσεως ὡς τμηματάρχου τῶν ἐμποροπρακτόρων (chef des agents commerciaux) *τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρείας διέγνω ποῖα τὰ ἀληθῆ τῆς τε ἑταιρείας καὶ τῶν μερῶν δι' ὧν διέρχεται ἡ γραμμὴ συμφέροντα καὶ πῶς ταῦτα ἀποτελεσματικώτερον ἐξυπηρετοῦνται· καὶ εἰς τὸν ἐξοχώτατον κ. Θ. Φλωρᾶν ἀρχίατρον τῆς εἰρημένης ἑταιρείας, μεθ' οὗ ηὐτυχήσαμεν νὰ συνταξιδεύσωμεν, νὰ ἀρυσθῶμεν δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ ἱκανὰς πληροφορίας ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν.*

Ο ΓΡΑΨΑΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΑΠΟ

ΧΑΙΔΑΡ-ΠΑΣΣΑ—ΕΣΚΙ-ΣΕΧΙΡ.

Τῇ 2 Ἰουνίου 1892 ἐπιβάντες ἑνὸς τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἑταιρείας Μαχσουσὲ ἀπήραμεν ἐκ γεφύρας Καράκιοϊ κατευθυνόμενοι εἰς Χαϊδὰρ-πασσᾶ. Πρὶν ἢ παρακάμψωμεν τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Βυζαντίου παρὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀποθήκας ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἀμέσως αὐταῖς συνεχομένου διακρίνομεν ὀστᾶ κήτους ἀνηρτημένα δι' ἁλύσσου εἰς ὕψος περίπου 3 μέτρων, περὶ ὧν ᾄδεται ὅτι εἶναι αὐτὰ τὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἀναφερομένου κήτους, οὗτινος καὶ τὴν σύλληψιν λίαν ἐκτενῶς καὶ σαφῶς ἐκτίθησιν οὗτος : (1) «Τότε καὶ τὸ κῆτος, ὃ δὴ Βυζάντιοι πορφυρίωνα ἐκάλουν, ἑάλω· τοῦτό τε τὸ κῆτος πλέον μὲν ἢ ἐς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς τό τε Βυζάντιον καὶ τὰ ἀμφ' αὐτὸ χωρία ἠνώχλει οὐκ ἐφεξῆς μέντοι, ἀλλὰ διαλεῖπον, ἂν οὕτω τύχοι, πόλιν τινὰ μεταξὺ χρόνον. καὶ πολλὰ μὲν κατέδυσε πλοῖα πολλῶν δὲ τοὺς ἐπιβάτας ξυνταράττον τε καὶ βιαζόμενον ὡς ἀπωτάτω ἀπήνεγκεν· ἐπι-

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Β' σελ. 399—400.

μελὲς μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ ἐγεγόνει τὸ θηρίον τοῦτο χειρώσασθαι, ἐπιτελέσαι δὲ τὸ βούλημα οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἔσχεν, ὅπως δὲ τανῦν αὐτὸ ἁλῶναι ξυνέπεσεν, ἐγὼ δηλώσω. ἐτύγχανε μὲν γαλήνη τὴν θάλασσαν πολλὴ ἔχουσα, δελφίνων δὲ παμπολύ τε πλῆθος ἄγχιστά πη τοῦ στόματος πόντου τοῦ Εὐξείνου ξυνέρεεν. οἵπερ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τὸ κῆτος ἰδόντες ἔφυγον· ὥς πη ἑκάστῳ δυνατὰ γέγονεν, οἱ δὲ πλεῖστοι ἀμφὶ τοῦ Σαγγάριδος τὰς ἐκβολὰς ἦλθον. τινὰς μὲν οὖν αὐτῶν καταλαβὸν τὸ κῆτος καταπιεῖν εὐθὺς ἴσχυσεν. εἴτε δὲ πείνῃ εἴτε φιλονεικίᾳ ἔτι ἐχόμενον οὐδέν τι ἧσσον ἐδίωκεν, ἕως δὲ αὐτὸ ἄγχιστά πη τῆς γῆς ἐκπεσὸν ἔλαθεν. ἐνταῦθά τε ἰλύϊ βαθείᾳ κομηδῇ ἐντυχὸν ἐβιάζετο μὲν καὶ πάντα ἐκίνει, ὅπως δὴ ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἀπαλλάσσοιτο, διαφυγεῖν δὲ τὸ τέναγος τοῦτο οὐδαμῇ εἶχεν, ἀλλ' ὑπὸ τῷ πηλῷ ἔτι μᾶλλον ἐγίνετο. ἐπὶ δὲ τοῦτο ἐς τοὺς περιοίκους ἅπαντας ἦλθε, δρόμῳ εὐθὺς ἐπ' αὐτὸ ᾔεσαν ἀξίναις τε πανταχόθεν ἐνδελεχέστατα κόψαντες οὐδαμῶς ἔκτειναν, ἀλλὰ σχοίνους ἁδραῖς τισιν ἦλκον, ταῖς τε ἁμάξαις ἐνθέμενοι εὗρισκον μῆκος μὲν πηχῶν μάλιστα τριάκοντα ὄν, εὖρος δὲ δέκα. Ἐνταῦθα τε κατὰ ξυμμορίας τινὰς διασπασάμενοι οἱ μέν τινες αὐτοῦ ἐν τῷ παρόντι ἐγεύσαντο, οἱ δὲ καὶ μοῖραν ταρυχεῦσαι τὴν ἐπιβάλλουσαν σφίσιν ἔγνωσαν».

Πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ ἔναντι αὐτοῦ πρὸ τῆς παραλίας Χρυσοπόλεως εἰς οὐ μακρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν εὕρηται τετράπλευρος πύργος ἐν μέσῳ θαλάσσης, νῦν, τὸν ὁποῖον πολλαχῶς ἡρμήνευσαν τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν σήμερον, καὶ ἄλλοι ἄλλως ἢ κατὰ φύσιν περὶ αὐτοῦ ἔγραψαν. Ὁριστικώτερον καὶ σαφέστερον περὶ τούτου, τοῦ κοινῶς θεωρουμένου καὶ καλουμένου πύργου τοῦ Λεάνδρου, γράφει Συμεὼν ὁ Μάγιστρος καὶ τοῦτον προὐκρίναμεν μεταξὺ πάν-

των τῶν συγχρόνων καὶ πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτὸν γραψάντων. Ἰδοὺ δὲ τί λέγει[1]: «Λέων οὖν ὁ Φωκᾶς μετὰ λαοῦ πλείστου τὴν Χρυσόπολιν καταλαβών, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ἀλέξανδρον περιτυχόντα τῇ πόλει τοῦ Βύζαντος κατά τινά τε ταύτης χῶρον τὸν αὐτοῦ λαὸν στρατηγῆσαι, ἐφ' ὅτῳ τεθεικότα περίβολον προσονομάσαι Στρατήγιον, καὶ ἐκεῖθεν μεταναστεύσαντα καὶ τοῖς ἀντίπεραν προσελθόντα χρυσίον ἱκανὸν ἐπιδοῦναι τῷ οἰκείῳ λαῷ Χρυσόπολις προσηγόρευται. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ χρυσὸν ἐκ μετάλλων αὐτῆς γίνεσθαι ταύτην φασὶν ὠνομάσθαι, ὥσπερ καὶ ἡ Χαλκηδὼν ἀπὸ τοῦ ἔχειν χαλκόν, ἢ ἀπὸ Χαλκίδος θυγατρὸς Νικομήδους τῆς ταύτην κτισάσης. ἐν τοιαύτῃ γοῦν τῇ Χρυσοπόλει καὶ ἡ τοῦ Ἀθηναίων στρατηγοῦ Χάρητος παράκοιτις ἐτελεύτησε, Δάμαλις ὀνομαζομένη, αὐτοῦ τοῦ Χάρητος Ἀθήνηθεν πεμφθέντος ἐπαμῦναι τοῖς Βυζαντίοις· ἧς ὑπὲρ τοῦ μνημείου δάμαλις βοῦς καθ' ὁμωνυμίαν ἐν κίονι ἀνεστήλωται, συμβεβλημένον καὶ ἐπίγραμμα ἔχον ὧδε,

Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοὸς τύπος, οὐδ' ἐπεμεῖο
κλήψεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος.
κείνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης,
ἐντάφιον τόδ' ἐγὼ Κέκροπος εἰμὶ νέκυς.
εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος· ἔπλεν δ' ὅτε ἔπλεν ἐκεῖνος
τῇδε Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων.
βοίδιον δὲ καλεῦμ' ἂν ἐγὼ τότε, νῦν δὲ Χάρητος
εὐνέτις ἠπείροις τέρπομαι ἀμφοτέραις».

Ἐκ τῶν ἱστορουμένων τούτων ὀξυδερκὴς ἀναγνώστης διακρίνει τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἐν λόγῳ πύργου κατὰ φύσιν στάσιν

---

1) Theoph. Continuati, Συμεὼν Μάγιστρος, ἔκδ. Βόννης, σ. 729.

καὶ κατὰ πόσον ἡ σήμερον θέσις αὐτοῦ διετήρησε τὴν πέριξ αὐτῆς φύσιν ἀλώβητον καὶ ἄθικτον.

Μετὰ ἡμίωρον πλοῦν ἀποβαίνομεν εἰς Χαϊδὰρ-πασσᾶ τῆς Βιθυνίας. Τὰ ὅρια τῆς χώρας ταύτης πολλῶν ἔτυχον καθορισμῶν, μόνον τοῦ Ῥύνδακος ποταμοῦ παραμείναντος πιστοῦ ἀπὸ δυσμῶν αὐτῆς ὁρίου. Κατὰ Στράβωνα, ὁ Σαγγάριος ποταμὸς ἐπὶ πολὺ ἀπετέλεσε τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς ὅριον, ἐπεκταθὲν εἶτα μέχρι Ἡρακλείας καὶ πέραν αὐτῆς, μέχρι τοῦ πέρατος τῆς τῶν Καυκόνων χώρας, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς τῶν Μαριανδυνῶν. Ἀλλαχοῦ δ' ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς περιγράφων τὰ ὅρια τῆς Βιθυνίας ἐπὶ λέξει λέγει τάδε[1]: «Τὴν δὲ Βιθυνιαν ἀπὸ μὲν τῆς ἀνατολῆς ὁρίζουσι Παφλαγόνες τε καὶ Μαριανδυνοὶ καὶ τῶν Ἐπικτήτων τινές, ἀπὸ δὲ τῶν ἄρκτων ἡ Ποντικὴ θάλαττα ἡ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαγγαρίου μέχρι τοῦ στόματος τοῦ κατὰ Βυζάντιον καὶ Χαλκηδόνα, ἀπὸ δὲ δύσεως ἡ Προποντίς, πρὸς νότον δ' ἥ τε Μυσία καὶ ἡ Ἐπίκτητος καλουμένη Φρυγία, ἡ δ' αὐτὴ καὶ Ἑλλησποντιακὴ Φρυγία καλουμένη». Δὲν παρέμειναν ὅμως τὰ ὅρια τῆς χώρας τὰ αὐτὰ καὶ μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ὡς λέγει[2]: «Ταύτης δὲ τῆς παραλίας ἁπάσης ἐπῆρξεν Εὐπάτωρ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Κολχίδος μέχρι Ἡρακλείας, τὰ δ' ἐπέκεινα τὰ μέχρι τοῦ στόματος καὶ τῆς Χαλκηδόνος τῷ Βιθυνῶν βασιλεῖ συνέμενε· καταλυθέντων δὲ τῶν βασιλέων ἐφύλαξαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ὥστε τὴν Ἡράκλειαν προσκεῖσθαι τῷ Πόντῳ, τὰ δ' ἐπέκεινα τοῖς Βιθυνοῖς προσχωρεῖν». Κατὰ δὲ Πτολεμαῖον ἡ Βιθυνία πρὸς μὲν ἀνατολὰς ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Παφλαγονίας, πρὸς δὲ μεσημβρίαν

1) Βιβλ. ΙΒ'. 563.— 2) Βιβλ. ΙΒ'. 541.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀπὸ τῆς ἰδίως Ἀσίας, διαφέροντα οὕτω πολὺ τῷ προρηθέντι συγγραφεῖ κατὰ τὴν ὁροθεσίαν τῆς Βιθυνίας. Καὶ ὁ Ξενοφῶν(1) ὁροθετεῖ τὴν Βιθυνίαν ἀποκαλῶν αὐτὴν Θρᾴκην ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὡς ἑξῆς: «Ἡ Θρᾴκη αὕτη ἡ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀρξαμένη ἐστὶν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Πόντου μέχρις Ἡρακλείας ἐπὶ δεξιὰ εἰς τὸν Πόντον εἰσπλέοντι· καὶ τριήρει μέν ἐστιν εἰς Ἡράκλειαν ἐκ Βυζαντίου κώπαις ἡμέρας μάλα μακρᾶς πλοῦς». Οἱ δὲ νεώτεροι συγγραφεῖς, μηδὲ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Ἀρειανοῦ ἐξαιρουμένων, οἱ περὶ τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας γράψαντες τιθεῖσι ἀνατολικὸν μὲν αὐτῆς ὅριον τὸν Παρθένιον ποταμόν, μεσημβρινὸν δὲ τὸ ὄρος Ὄλυμπον.

Διατρέχοντες τὴν δίκην προβλῆτος εἰσέχουσαν τῇ θαλάσσῃ ἀποβάθραν τοῦ Χαϊδὰρ-πασσᾶ, περὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἐν τῷ ἀριστερῷ κήπῳ τῆς σιδηροδρομικῆς ἑταιρείας, διακρίνομεν ἐπὶ περιφανοῦς θέσεως κιονόκρανον καὶ παρ' αὐτῷ ἐπικάλυμμα σαρκοφάγου μαρμάρινον, ἀρχαϊκῆς τέχνης, φέρον κεφαλὰς Μεδούσης, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ σταυροῦ ἀποδείκνυται, περιῆλθεν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν χριστιανοῦ χρησιμοποιήσαντος αὐτὸ ὡς ἐπιτύμβιον.

+ΜΑΡΑC ΥΠΟΒΟΛΕΥC ΤΗC Α
ΓΙΑC ΤΟΥ ΘΥ ΕΚΛΗCΙΑC Α
ΝΕΩCΑΜΗΝ ΤΗΝ ΧΑΡΙC
ΘΙCΑΝ ΜΟΙ ΠΟΙΕΛΟΝ + (2)

---

1) Κύρ. Ἀνάβ. ΣΤ'. δ. 2) Φιλολ. Συλ. Ἀρχαιολ. Παράρτημα 1881—82, σελ. 12.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς ἀπόστασιν βημάτων τινῶν ἐντεῦθεν ἵδρυται ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου, κατέχων ὡς ἔγγιστα τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς ἁγίας καὶ πανευφήμου μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου πολλὰ ἱστορήθησαν. Ὁ περίδοξος οὗτος ναὸς ἀντικατέστησε τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, ὅστις διατάγματι αὐτοκρατορικῷ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τῇ 28 Ἰουνίου 326 ἔτους, εἰκοστῷ δὲ πρώτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν ναῶν τῆς Χαλκηδόνος ἔδει ἢ νὰ καταστραφῇ ἢ νὰ μετατραπῇ εἰς Χριστιανικόν. Ἐν ἄλλοις τότε καὶ ὁ ἐκεῖ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος κατεδαφισθεὶς ἐκάλυψεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ τὸ ὁμώνυμον μαντεῖον, ἰσότιμον τῷ ἐν Δελφοῖς. Μόνος ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης μετετράπη, ὡς εἴρηται, εἰς Χριστιανικὸν ναόν· ἐκαλεῖτο δ' ὁ τόπος ἐν ᾧ οὗτος ὑψοῦτο προάστειον τῆς Δρυὸς ἢ ἄλλως Ῥουφινιανῶν, καὶ κατεῖχε τὴν ὡραιοτέραν τῆς ἀρχαίας Χαλκηδόνος συνοικίαν, ᾠκισμένην μεταξὺ Χρυσουπόλεως καὶ τοῦ νῦν Καδή-κιοϊ.

Τὰ περὶ τοῦ λαμπροῦ τούτου ναοῦ τῆς ἐνδόξου ἁγίας Εὐφημίας, ὅστις παρέμεινεν ἀκέραιος μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὑπὸ διαφόρων Βυζαντινῶν συγγραφέων γραφέντα καθιστᾶσιν αὐτὸν περίπυστον. Ἐν αὐτῷ τῷ 451 ἐγένετο ἡ τὸν Εὐτυχέα, Διόσκουρον καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς καθαιρέσασα δι' 630 ἁγίων Πατέρων, ὡς τολμῶντας νὰ συγχέωσιν ἀφρόνως τὰς ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως ἐν Χριστῷ ἡνωμένας δύο φύσεις, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην 4η Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Περὶ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου μαρτυρεῖ εἰδικώτερον ὁ Ζωναρᾶς[1] τὰ ἑξῆς: «Λέοντος τοῦ πάπα Ῥώμης καὶ Ἀνατολίου τοῦ πατριάρχου τῆς

1) Ἔκδ. Λειψίας Β. XIII. Κεφ. XXIV-XXV. Σελ. 246—249.

Νέας Ῥώμης αἰτησαμένων τὸν βασιλέα Μαρκιανὸν μὴ μεῖναι ἀζήτητα τὰ κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Διόσκορον καὶ τὸν Εὐτυχῆ καὶ ὅσα παρ' αὐτῶν εἰς τὸν ἱερώτατον ἐτολμήθη Φλαβιανόν· ὡρίσθη τοίνυν σύνοδον γενέσθαι, καὶ συνηθροίσθησαν εἰς τὸν ἐν Χαλκηδόνι ναὸν τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας θεοφόροι πατέρες ἑξακόσιοι καὶ τριάκοντα· ἐξῆρχον δὲ τούτων Λέων ὁ πάπα Ῥώμης καὶ ὁ Κωνστ/πόλεως Ἀνατόλιος καὶ Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων. συνήθροιστο δὲ τὸ τῶν πατέρων πλῆθος κατὰ Διοσκούρου καὶ Εὐτυχοῦς ἑτεροούσιον ἡμῖν τὴν σάρκα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν φορέσαι μυθολογούντων καὶ μίαν φύσιν αὐτὸν ὑπάρχειν, ὡς ἐντεῦθεν τῇ θεότητι τὰ παθήματα προςαρμόττεσθαι. οὓς καθεῖλόν τε καὶ ἀναθεμάτωσαν οἱ θεῖοι πατέρες, τὴν ἑαυτῶν κακοδοξίαν παραιτήσασθαι μὴ θελήσαντας. ἐδέξαντο δὲ τόν τε Θεωδόρητον καὶ τὸν Ἴβαν, ἀναθεματίσαντας τὸν Νεστόριον καὶ ἅπερ αὐτοὶ ἐκδεδώκασι πρὸς ἔριν κεφάλαια, ἐκύρωσαν δὲ καὶ τὰς προτέρας τρεῖς συνόδους καὶ τὸ ἅγιον σύμβολον ἐπεκράτυναν, ἀναθέματι καθυπαγαγόντες τούς τε υἱῶν δυάδα εἰσάγοντας καὶ τοὺς παθητὴν δογματίζοντας τὴν θεότητα καὶ τοὺς κρᾶσιν καὶ σύγχυσιν ἐπὶ τῶν δύο φύσεων φρονεῖν καὶ λέγειν τολμῶντας, ἢ δύο μὲν εἶναι φύσεις πρὸ τῆς ἑνώσεως ἐπὶ Χριστοῦ, μίαν δὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀναπλάττοντας καὶ τοὺς οὐράνιον ἤ τινος ἑτέρας οὐσίας μυθεύοντας τὴν προσληφθεῖσαν ἐξ ἡμῶν τῷ κυρίῳ μορφήν. ἐδογμάτισαν δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι καὶ Θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅμοιον κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἕνα τὸν αὐτὸν ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδι-

αιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, σωζομένων τῶν ἰδιωμάτων, φύσεως ἑκατέρας καὶ εἰς ἓν πρόσωπον συντρεχόντων καὶ μίαν ὑπόστασιν.

Τούτων οὖν πᾶσι τοῖς θεοφορήτοις ἐκείνοις δεδογμένων πατράσι, παρόντος καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Μαρκιανοῦ, ὁ Διόσκουρος προστάξει βασιλικῇ εἰς Γάγγραν ὑπερόριος στέλλεται· ὁ γὰρ Εὐτυχὴς προτέθνηκε δυστυχῶς. Ἀντὶ δὲ Διοσκούρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Προτέριος, ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ ὀρθοδοξότατος. τῶν δὲ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκούρου τῶν αἱρεσιωτῶν ἀνὰ τὴν πόλιν στρεφομένων καὶ διαχλευαζόντων τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου δογματισθέντα, κἀκ τῆς βασιλικῆς δυναστείας λεγόντων τὸ κράτος τῇ συνόδῳ περιεῖναι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν οἰκείαν συνιστᾶν πειρωμένων ἔτι κακοδοξίαν, ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος ἐκκλησιάσας τούς τε αὐτῷ ὁμογνώμονας καὶ τοὺς ἀντιδοξοῦντας ἔφη πρὸς τοὺς ἐναντίους «ἐπεὶ ἔτι τῆς οἰκείας δόξης ἀντέχεσθε καὶ οὐ πείθεσθε μὴ δοξάζειν ὀρθῶς ἀλλ' αἰτιᾶσθ' ἡμᾶς ὡς τὸ Νεστορίου παραδεχομένους δόγμα, δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ σωτῆρος κηρύττοντας, ἑκατέραν τηρούσης ἀσυγχύτους τὰς ἰδιότητας, ἐπιτρεπτέον, εἰ δοκεῖ, τῷ Θεῷ τὴν περὶ τούτου διάκρισιν, καὶ γραφήτω μὲν παρ' ὑμῶν ἐν τόμῳ τὸ ὑμέτερον περὶ τῆς πίστεως φρόνημα, γραφήσεται δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τὸ ἡμέτερον· καὶ ἄμφω τὼ τόμω ἐν τῇ λάρνακι τεθήτων τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας, καὶ ταύτῃ τὴν κρίσιν δοτέον τῶν ὀρθῶν καὶ διαστρόφων δογματιστῶν»· ἤρεσε ταῦτα καὶ τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ οἱ τόμοι γεγράφαται καὶ ὁ κλείων λίθος τὴν λάρνακα αἴρεται καὶ οἱ χάρται τῷ στήθει τῆς μάρτυρος ἐπιτίθενται καὶ ὁ λίθος αὖθις τῇ λάρνακι ἐπενήνεκται καὶ σφραγίζεται ὑπ' ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν. τὸ δ' ἐντεῦθεν ἱκεσίαι πρὸς Θεὸν καὶ δεήσεις

παννύχιοι ἀποκαλύψαι τίς αὐτῷ τῶν δοξῶν καταθύμιος καὶ τίς ἀποβλητέα δοκεῖ. καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν συνέρχονται, μηδὲ τοῦ βασιλέως ἀπολειφθέντος, καὶ ἀνοιγείσης τῆς λάρνακος, τῶν θαυμασίων σου κύριε, εὑρέθη ὁ μὲν τῶν αἱρετικῶν τόμος ἐν τοῖς ποσὶ τῆς μάρτυρος κείμενος, ὁ δέ γε λοιπὸς τῇ δεξιᾷ ταύτης χειρὶ κατεχόμενος, ἣν ἐκτεῖναι λέγεται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην, τὸν τόμον αὐτοῖς ἐγχειρίζουσα. οἱ μὲν οὖν τὸ ὀρθὸν πρεσβεύοντες δόγμα ἦσαν ἐν κρότοις, οἱ δὲ τούτοις ἑτερογνώμονες κατηφιῶντες καὶ σκότος ὑπ᾽ αἰσχύνης περιχυθέντες ἀπῆλθοσαν· τινὲς δ᾽ ἐκ τούτων καὶ πρὸς τὸ ὀρθόδοξον μετεβάλοντο».

Καὶ Ἐφραίμιος δὲ ὁ Μοναχός(1) λέγει τάδε:

Συνῆλθον οὐκοῦν ἐν Χαλκηδόνι πόλει
ἑξακόσιοι πατέρες θεαγόροι
πρὸς τριάκοντα συναχθέντες ἐνθέως,
ὧν ἦρχε Ῥώμης τῆς παλαιτέρας Λέων
νέας τ᾽ Ἀνατόλιος ἔνθεος θύτης
καὶ Ἰουβενάλιος Σιὼν ἁγίας·
οἳ δὴ καθῆλον Διόσκουρον ἐνδίκως
σὺν Εὐτυχεῖ τε δυστυχεῖ τρισαθλίῳ,
ἐπὶ Χριστοῦ λέγοντας οὐ διπλᾶς φύσεις,
μίαν δὲ μᾶλλον δυσεβῶς κακοφρόνως.
ἐπεὶ δ᾽ ἀναιδῶς ὑπεναντίων στῖφος
ὀρθόφρονας ἦν ἐνδιαβάλλον μάτην
ὡς Νεστορίου τὴν λύμην δεδεγμένους
ἐν τῷ φρονεῖν τε καὶ λέγειν Χριστὸν φέρειν
διπλᾶς τελείας τὰς φύσεις, ἀσυγχύτως
ἡνωμένας αὖ ἐν μιᾷ γ᾽ ὑποστάσει,

1) Ἔκδοσις Βόννης, σελ. 42—43.

πρὸς ὀρθοδόξων δυσσεβῶν τόμοι δύο
γεγράφαται δὴ σὺν ὅλῃ προθυμίᾳ,
καὶ τούσδε καλῶς σφραγίσαντες, ὡς δέον
ἐν λάρνακι κλείουσι σεπτῶν λειψάνων
Εὐφημίας μάρτυρος, ὀλβίας κόρης.
εἶτα μετ' εὐχὰς ἡμέραν τε τὴν τρίτην
πάντων παρόντων ἀνεῳγμένου τάφου,
καὶ τοῦ κρατοῦντος συμπαρόντος πατράσιν,
ὢ θαυμασίων, Χριστέ μου, τεραστίων!
τῶν δυσσεβῶν μὲν αἱρετικῶν που τόμος
ἐν τοῖς ποσὶ μάρτυρος ἦν ἐρριμμένος,
τὸν δ' αὖ γε λοιπὸν ὀρθοδοξούντων μέρους
κατεῖχε χερσὶν ἀσφαλῶς ταῖς ἰδίαις,
καὶ τῷ κρατοῦντι καὶ πατριάρχῃ νέμει
τὴν δεξιὰν τείνασα πρὸς σφᾶς. ὢ τέρας»,

Ἰδοὺ δὲ τί λέγει ἀναλυτικώτερον, μεταξὺ ἄλλων, περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ, ἐν οἷς καί τινα περὶ τῶν θαυμάτων της, καὶ ὁ Εὐάγριος(¹): «Ἀλίζονται τοίνυν ἀνὰ τὸ ἱερὸν τέμενος Εὐφημίας τῆς Μάρτυρος. ὅπερ ἵδρυται μὲν ἐπὶ τῆς Καλχηδονέων τοῦ Βιθυνῶν ἔθνους. ἀπῴκισται δὲ τοῦ Βοσπόρου σταδίοις οὐ πλείοσι δύο, ἔν τινι τῶν εὐφυῶν χωρίων ἠρέμα προσάντει. ὥστε τοὺς περιπάτους ἀνεπαισθήτως εἶναι τοῖς εἰς τὸν ναὸν ἀπιοῦσι τῆς μάρτυρος, ἐξαπίνης τε μετεώρους εἶναι εἴσω τῶν ἀνακτόρων γενομένους. ὥστε τὰς ὄψεις ἐκχέοντας ἐκ περικοπῆς, ἅπαντα θεωρεῖν ὑπεστρωμένα πεδία, ὁμαλῆ καὶ ὕπτια τῇ πόᾳ χλοάζοντα, λήιους τε κυμαινόμενα, καὶ παντοδαπῶν δένδρων τῇ θέᾳ ὡραϊζόμενα. ὄρη τε λάσια εἰς ὕψος εὐπρεπῶς μετεωριζόμενά τε καὶ κυρτούμενα. ἄταρ

1) Ἐκδ. Κανταβριγίας σελ. 284—285.

καὶ πελάγη διάφορα, τὰ μὲν τῇ γαλήνῃ πορφυρούμενα, καὶ ταῖς ἀκταῖς προσπαίζοντα ἡδύ τε καὶ ἥμερον, ἔνθα νήνεμα τὰ χωρία καθεστᾶσι. τὰ δὲ παφλάζοντά τε καὶ τοῖς κύμασιν ἀγριαίνοντα, κάχληκάς τε καὶ φυκία καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων τὰ κουφότερα μετὰ τῆς ἀντανακλάσεως τῶν κυμάτων αὐτῆς ἀνασειράζοντα. ἀντικρὺ δὲ τῆς Κωνσταντίνου τὸ τέμενος. ὥστε καὶ τῇ θέᾳ τῆς τοσαύτης πόλεως τὴν νεὼν ὡραΐζεσθαι. τρεῖς δ' ὑπερμεγέθεις οἶκοι τὸ τέμενος. εἷς μὲν ὑπαίθριος, ἐπιμήκει τῇ αὐλῇ καὶ κίοσι πάντοθεν κοσμούμενος. ἕτερός τε αὖ μετὰ τοῦτον τό τε εὖρος τό τε μῆκος, τούς τε κίονας μικροῦ παραπλήσιος. μόνον δὲ τῷ ἐπικειμένῳ ὀρόφῳ διαλάττων. οὗ κατὰ τὴν Βόρειον πλευρὰς πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, οἶκος περιφερὴς ἐς θόλον εὖ μάλα τεχνικῶς ἐξησκημένοις κίοσιν, ἴσοις τὴν ὕλην, ἴσοις τὰ μεγέθη καθεστῶσιν, ἔνδοθεν κυκλούμενος. ὑπὸ τούτοις ὑπερῷόν τι μετεωρίζεται ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀροφήν. ὡς ἂν κἀντεῦθεν ἐξῇ τοῖς βουλομένοις ἱκετεύειν τε τὴν μάρτυρα, καὶ τοῖς τελουμένοις παρεῖναι. εἴσω δὲ τοῦ θόλου πρὸς τὰ ἑῷα, εὐπρεπής ἐστι σηκός, ἔνθα τὰ πανάγια τῆς μάρτυρος ἀπόκειται λείψανα ἔν τινι σορῷ τῶν ἐπιμήκων, μακρὰν ἔνιοι καλοῦσιν, ἐξ ἀργύρου εὖ μάλα σοφῶς ἠσκημένη. καὶ ἃ μὲν ὑπὸ τῆς παναγίας ἐπί τισι χρόνοις θαυματουργεῖται, πᾶσι χριστιανοῖς ἔκδηλα. πολλάκις γὰρ ἢ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν ἐπισκοποῦσι πόλιν ὄναρ ἐπιστᾶσα διακελεύεται, ἢ καί τισι τῶν ἄλλως ἐς βίον ἐπισήμων παραγινομένοις αὐτῇ κατὰ τὸ τέμενος τριγᾶν. ὅπερ ἐπειδὰν τοῖς τε βασιλεῦσι, τῷ τε ἀρχιερεῖ καὶ τῇ πόλει κατάδηλον ᾖ, φοιτῶσι κατὰ τὸν νεών, οἵ τε τὰ σκῆπτρα, οἵ τε τὰ ἱερὰ καὶ τὰς ἀρχὰς διέποντες, ἅπας τε ὁ λοιπὸς ὅμιλος, μετασχεῖν τῶν τελουμένων βουλόμενοι· πάντων τε οὖν ὁρώντων ὁ τοῦ Κωνσταν-

τίνου πρόεδρος μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἱερέων, εἴσω τῶν ἀνακτόρων χωρεῖ, ἔνθα τὸ λελεγμένον μοι πανάγιον ἀπόκειται σῶμα. ἔστι δέ τι κλειθρίδιον μικρὸν κατὰ τὴν αὐτὴν σορὸν ἐν τῷ λαιῷ μέρει, θύραις μικραῖς κατησφαλισμένον, ὅθεν σίδηρον ἐπιμήκη κατὰ τὰ πανάγια λείψανα σπόγγον περιαρτήσαντες ἐπαφιᾶσι, καὶ τὸν σπόγγον περιδονοῦντες, ἐς ἑαυτοὺς τὸν σίδηρον ἀνέλκουσιν, αἱμάτων πλήρη, θρόμβων τε πολλῶν· ὅπερ ἐπὰν ὁ λεὼς ἴδοι, εὐθέως προσεκύνησαν τὸν Θεὸν γεραίρειν».

Καὶ ἄλλοι δὲ ναοὶ ἀναφέρονται τῇ μάρτυρι, ὧν ὁ μὲν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν Κωνστ/πόλει παρὰ τὸν Ἱππόδρομον καὶ τὰ παλάτια Ἀντιόχου, τὸν ὁποῖον ὁ λυσώδης τῶν ἱερῶν ὑβριστὴς Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος μετὰ 448 ἔτη (τῷ 783) εἰς βουστάσιον καὶ κοπροθέσιον μετέτρεψεν, κατὰ Γεώργιον τὸν Κεδρηνὸν (1): «Ἀλλὰ καὶ τὸ τίμιον λείψανον τῆς ἁγίας καὶ πανευφήμου Εὐφημίας ἐβύθισε (Κοπρώνυμος) σὺν τῇ λάρνακι, ὅπερ θεοῦ χάριτι ἐν τῇ νήσῳ τῇ Λήμνῳ εὐπλοῆσαν ἐγένετο, καὶ πάλιν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν εὐσεβῶν βασιλέων μετὰ τῆς πρεπούσης τιμῆς ἐπανῆλθεν ἐν τῷ τεμένει αὐτῆς, ὅπερ ὁ τῶν ἐκκλησιῶν ἐχθρός, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ ψύχης, ἀρμάμεντον καὶ κοπροθέσιον ἐποίησεν, αὐτοὶ δὲ ἀνακαθάραντες πάλιν καθιέρωσαν». Τοῦ ναοῦ τούτου καθαρθέντος ὕστερον ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς βασιλίσσης Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου (2) οὐδὲν ἴχνος σήμερον σώζεται, καὶ ὁ χῶρος δ' αὐτοῦ οὐ διέγνωσται ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαιολο-

---

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Β' σελ. 15.— 2) Ὁ αὐτὸς, σελ. 21. «καὶ τὸν πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου ναὸν αὐτῆς περικαθάρασα ἐκεῖ αὐτὸ κατέθετο».

γούντων. Ἕτερος τοιοῦτος ἀναφέρεται, ὑπὸ τοῦ ἰδίου Κωνσταντίνου ἀνεγερθείς, παρὰ τὰς Ἀρκαδιανὰς καλουμένας Θέρμας, κατὰ τὴν πύλην τῶν Αἰθιόπων, ὅς ἐςι ναΐδιον περιλαμβανόμενον ἐν τῷ μεγίστῳ τῆς ὑπερτάτου τοῦ Θεοῦ Δυνάμεως. Τέταρτος δὲ μνημονεύεται ὁ ὑπὸ Καστίνου Βυζαντίου λαμπρὸς ἔσω τῆς πύλης Πετρίου, διαστελλόμενος τοῦ ἑτέρου τῆς Πέτρας.

Ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς ὁσίας καταχωρίζομεν ἐνταῦθα συντομίας χάριν τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου(1) μνημονευόμενον μόνον ἐπὶ λέξει ἔχον ὧδε: «Χαλκηδὼν πόλις καθίδρυται ἐπὶ στόματος Πόντου, ἐς τὸ ἀντιπέρας τοῦ τῶν Βυζαντίων πολίσματος. ἐνταῦθα νεὼς ἵδρυται Εὐφημίας τῆς μάρτυρος, ἔνθα πρεσβύτης λόγος καθέστηκε τὸ πανίερον σῶμα ἐπὶ σηκῷ καθεστάναι τῆς μάρτυρος. γίνεται οὖν καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ κατ᾽ αὐτὴν μαρτυρίου σημεῖον παραδοξότατον καὶ τοῖς μὴ θεαμένοις συλλήβδην εἰπεῖν ἀπιστότατον διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς θείας ἐνεργείας ἐκείνης. τετρακοσίοις γὰρ ἤδη που ἐνιαυτοῖς ἐν τῷ τάφῳ ἐγκειμένου τοῦ σώματος, κατὰ τὴν προαγορευθεῖσαν ἡμέραν ἐπ᾽ ὄψεσι τῶν ὄχλων ὁ τῆς ἱερατικῆς τῶν αὐτόθι προεστὼς ἐκκλησίας σπόγγοις ἀπὸ σώματος τεθνεῶτος πηγὰς αἱμάτων ἀρύεται. καὶ ἴδοις ἂν ὡς ἀπό τινος σώματος νεοσφαγοῦς ἰχῶρι τραυμάτων ἀναμεμιγμένα τὰ αἵματα, μύροις συγκεκραμένα αὐτοφυέσι τισί, καὶ τούτων τὰς διαμονὰς ἐπὶ σκευῶν ἐξ ὑέλου πεποιημένων μικρῶν τοῖς ὄχλοις τὸν ἱερέα ποιούμενον».

Τὸ δὲ ἱερὸν λείψανον τῆς πανευφήμου μάρτυρος, μαρτυρησάσης ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατὰ τὸν ἔσχατον τοῦ Χριστιανισμοῦ διωγμόν, ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοκρατόρων Διοκ-

---

1) Ἐκδ, Βόννης, σελ. 344.

κλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τανῦν ἔτι διατηρεῖται σῷον ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ μετὰ μυρίας περιπετείας, ἃς κατὰ καιροὺς ὑπὸ διαφόρων ἀσεβῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ὑπέστη. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐναποτεθὲν λάρνακι ἐφυλάττετο μέχρι τῆς τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ πλέον, μετὰ πλείστης τιμῆς ἐν τῷ μεγίστῳ αὐτῆς ἐν Χαλκηδόνι εὐκτηρίῳ, εἶτα δὲ μετενεχθὲν εἰς Βυζάντιον ἀπετέθη ἐν τῷ κατὰ τὸν Ἱππόδρομον εἰρημένῳ ναῷ τῆς μάρτυρος. Ἀλλὰ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος ὁ δυσσεβέστατος τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, μηδενὸς καὶ πολλῶν ἄλλων φεισθεὶς ἱεροῦ, θηρίου ἐμμανέστερος γενόμενος ἥπλωσε τὴν βέβηλον αὐτοῦ χεῖρα καὶ ἐπὶ τοῦ σεπτοῦ τῆς ὁσίας λειψάνου. Ἐνταῦθα παραδίδομεν τὸν λόγον εἰς τοὺς Ζωναρᾶν καὶ Θεοφάνην ἐκτιθέντας τὸν μὲν πρῶτον(1) οὑτωσὶ τὰ περὶ τοῦ σεπτοῦ λειψάνου: «... Καὶ τὰ τούτων ἅγια λείψανα τὰ μὲν ἀτίμως καταχωννύς, τὰ δὲ ποιῶν ὑποβρύχια, ἔνια δὲ καὶ ἀποτεφρῶν, ὥσπερ καὶ τὸ τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας ἅγιον σῶμα. διττοὶ δὲ περὶ τούτου φέρονται λόγοι· ὁ μὲν γὰρ πυρίκαυστον αὐτὸ λέγειν δόξαι ποιήσασθαι τὸν μιαρὸν ἐκεῖνον Κοπρώνυμον, κύνας καὶ ὄνους αὐτῷ συνεμπρήσαντα καὶ τὴν τέφραν λικμήσαντα, μὴ μέντοι αὐτῷ εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὸ βούλευμα· φθῆναι γὰρ τοὺς ὀρθοδόξους μαθόντας τὸ βουλευόμενον ἀφελέσθαι τὸ τῆς μάρτυρος σῶμα ἐκ τῆς σοροῦ καὶ μεταθεῖναι αὐτό, ἕτερον δὲ νεκρὸν ἐνθεῖναι αὐτῇ, κἀκεῖνον παρὰ τοῦ ἀλυτηρίου ἐκείνου παραδοθῆναι πυρί· ὁ δ' ἕτερος οὐ καυθῆναι, καταποντωθῆναι δὲ λέγει τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος σὺν τῇ λάρνακι· τὴν δὲ χάριτι θείᾳ κυβερνωμένην προσοκεῖλαι ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ, καὶ

1) Ἔκδ. Λειψίας Β. IV. κεφ. VIII. σελ. 355.

ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ πιστῶν γνωσθεῖσαν κατατεθῆναι ἐκεῖ. ἐπὶ δὲ Εἰρήνης καὶ Κωνσταντίνου αὖθις ἀνακομισθῆναι εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων ἐντίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς..»· τὸν δὲ δεύτερον(2) ὡς ἕπεται : «6258 . . . Τοιοῦτον γοῦν τι καὶ εἰς τὸ τιμαλφέστατον λείψανον τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας ὁ ἀνόσιος βασιλεὺς διεπράξατο, βυθίσας αὐτὸ σὺν τῇ λάρνακι, μὴ φέρων ὁρᾷν μυροδοτοῦσαν αὐτὴν ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ἐλέγχουσαν αὐτοῦ τὰ κατὰ τῶν πρεσβειῶν ληρήματα. ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς ὁ φυλάσσων τὰ ὀστᾶ τῶν εὐαρεστούντων αὐτῷ, κατὰ τὰ λόγια, ἀσινὲς τοῦτο διεφύλαξεν, πάλιν ἀναδείξας αὐτὸ ἐν τῇ Λήμνῳ νήσῳ. διὰ γὰρ νυκτερινῆς ὁράσεως κινούμενον ἀρθῆναι προσέταξεν καὶ φυλάττεσθαί. ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἰνδικτιῶνι τετάρτῃ, μετὰ τῆς πρεπούσης τιμῆς ἐπανῆλθεν ἐν τῷ τεμένει αὐτῆς. ὃ αὐτὸς μὲν ὁ τῶν ἐκκλησιῶν ἐχθρὸς κοινώσας ἁρμαμέντον καὶ κοπροθέσιον ἐποίησεν. αὐτοὶ δὲ ἀνακαθήραντες τοῦτο, πάλιν καθιέρωσαν, πρὸς ἔλεγχον μὲν τῆς τούτου ἀθεότητος, ἔνδειξιν δὲ τῆς τούτων θεοσεβείας. τοῦτο δὲ τὸ θαυμαστὸν καὶ ἀξιόγραφον θαῦμα μετὰ χρόνους κβ´ τῆς τοῦ παρανόμου τελευτῆς σὺν τοῖς εὐσεβεστάτοις βασιλεῦσι καὶ Ταρασίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ ἡμεῖς ἐθεασάμεθα, καὶ σὺν αὐτοῖς κατησπασάμεθα, ὡς ἀνάξιοι, μεγάλης ἀξιωθέντες χάριτος . . .»

Καί τοι δὲ ὁ Γεώγιος ὁ Ἁμαρτωλὸς ἀμφισβητῶν λέγει ὅτι ἡ λάρναξ προσωρμίσθη εἰς τὴν Λέσβον ἀντὶ τῆς Λήμνου παρὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ αὐτόπτου Θεοφάνους, οὐχ ἧττον οὐδεὶς δύναται νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν εἰς τὴν θάλασσαν καταβύθισιν αὐτοῦ, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Δοσίθεος ἐν τῇ Δωδεκα-

2) Χρονογρ. ἔκδ. Βοννης. Τόμ. Α´ σελ. 679—680.

βίβλῳ ϛ΄ 19· καὶ τὴν ἐκ ταύτης θαυμασίαν διάσωσιν, περὶ ἧς ὁ ποιητὴς Ἀνδρέας ἐν ᾠδῇ ἐπὶ τούτῳ πεποιημένῃ σὺν ἄλλοις λέγει τάδε : « . . . Ὡς κιβωτὸς ἀρωμάτων, ἡ σορὸς τῶν λειψάνων τῆς μάρτυρος, διῆλθεν ἀβρόχοις πορείαις, ὡς ἄλλον Ἰορδάνην τὴν Προποντίδα ποτέ . . ». Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, τὸ σεπτὸν αὐτῆς σκῆνος διασωθὲν θαυμασίως ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνεκομίσθη καὶ ἐναπετέθη ἐν ᾧ εἴρηται ναῷ ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ 1204.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πρωτευούσης ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ σεπτὸν λείψανον διεσώθη κρύφα ἀπαχθὲν εἰς Σηλύμβριαν, ἔνθα διετηρήθη μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἁλώσεως τῆς πρωτευούσης, ὅτε Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, ὁ πρῶτος πατριάρχης Κωνστ/πόλεως ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, μετεκόμισεν αὐτὸ ἐκ Σηλυμβρίας καὶ ἐναπεθησαύρισε μετὰ τῶν τῆς ὁσίας βασιλίδος Θεοφανοῦς καὶ τῆς ἁγίας Σολομονῆς ἐν τῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναῷ, τῷ τότε ὡς πατριαρχικὴ ἕδρᾳ χρησιμεύοντι, καὶ ἔκτοτε συνέδεσε τὴν τύχην αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἔνθα καὶ σήμερον κεῖται, ὡς ἄνω εἴρηται, ἐν τοῖς δεξιοῖς τοῦ ναοῦ, ἐν ἐπὶ τούτῳ παρεκκλησίῳ.

Τὴν μνήμην αὐτῆς τελοῦμεν σήμερον δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῇ μὲν 11ῃ Ἰουλίου τὸ γεγονὸς θαῦμα γεραίροντες, ὅπερ ἐπεβεβαίωσε τὴν ἀλήθειαν τοῦ ὅρου τῆς πίστεως, τῇ δὲ 16ῃ Σεπτεμβρίου πρὸς ἐξύμνησιν τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων καὶ τοῦ μακαρίου τέλους· ἐτελεῖτο δὲ καὶ ἑτέρα μνήμη τῆς μάρτυρος τῇ 16ῃ Μαΐου ἐν τῷ παρὰ τὰς Ἀρκαδιανὰς ναΐδίῳ, ὡς δείκνυται ἐν τῷ ὑπομνήματι : « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας, πλησίον τοῦ νεωρίου λιμένος, εἰς τὴν ἁγίαν Δύναμιν ».

Εἶναι δ' ἄξιαι μνήμης αἱ εἰς τὸ ἱερὸν σκῆνος αὐτῆς ἀ-

ποδιδόμεναι τότε τιμαί· ἰδίως δὲ τῇ 11ῃ Ἰουλίου ἁπανταχόθεν τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ ἄπειρον πλῆθος εὐσεβῶν προσκυνητῶν συνέρρεε πρὸς ἀσπασμὸν τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τῆς μεγαλομάρτυρος, ἣν ἰδίως αἱ περὶ τὰ χειροτεχνήματα ἐντριβεῖς διδάσκαλον ἀνομολόγουν ὡς τὴν Ἐργάνην αἱ παλαιαὶ Ἑλληνίδες. Καὶ μέχρι δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πλῆθος εὐσεβῶν προςήρχετο εἰς τὸ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ μνησθέντος ἐν Δρυῒ ναοῦ ἀναβλύζον ἱερὸν νᾶμα, ἀποκαθαῖρον δι' αὐτοῦ πάντα ῥύπον καὶ πάντα μολυσμὸν ψυχῆς.

Ὁ ὀξὺς συριγμὸς τῆς ἁμαξοστοιχίας προαγγέλλει τὴν ἐπικειμένην αὐτῆς ἀναχώρησιν· ἐφοδιασθέντες ὅθεν τοῦ ἀπαραιτήτου εἰσητηρίου ἐπέβημεν τοῦ ἁρμοδίου φορείου μετὰ μικρὰν ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν τοῖς μνησθεῖσιν ἐρειπίοις εὑρισκομένων κιονοκράνων καὶ δύο ἀναγλύφων. Ἀλλ' ἤδη ὁ συρμὸς τίθεται εἰς κίνησιν καὶ ἡμεῖς καταλαμβάνομεν πρόςφορον θέσιν, ὅπως μὴ ἀπολέσωμέν τι ἐκ τῶν παρά τε τὴν σιδηρόδρομικὴν γραμμὴν καὶ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπ' αὐτῆς θεωμένων κειμηλίων. Τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἡμετέραν ὅρασιν προςπεσὸν, μόλις κινησάσης τῆς ἁμαξοστοιχίας, ἦν ἡ ἐν τῷ περιβόλῳ, πρὸς ἀριστερὰν, τοῦ μηχανουργείου σωρεία κιονοκράνων, ὧν ἔνια ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἄλλα βυζαντινῆς φέροντα ἐπ' αὐτῶν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ὑπερθεν τῆς θέσεως ταύτης εἰς οὐ μακρὰν ἀπόστασιν διακρίνονται αἱ ὑψηλαὶ κυπάρισσοι τοῦ ἀπεράντου τῆς Χρυσοπόλεως ὀνομαστοῦ ὀθωμανικοῦ νεκροταφείου, ὅπερ κατέχει τὴν θέσιν, ἐν ᾗ συνήφθη ἡ μεταξὺ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ Λικινίου ἀποφασιστικὴ μάχη, περὶ ἧς ὁ Ζώσιμος[1] ἀναφέρει κατὰ λέξιν ταῦτα: «. . . Διαπλεύσας τοίνυν εἰς τὴν Χαλ-

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 92—93.

κηδόνα, (Λικίνιος), καὶ κοινωνὸν ἑλόμενος τοῦ κινδύνου Μαρτινιανόν, ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ὄντα (μάγιστρον τοῦτον ὀφφικίων καλοῦσι Ῥωμαῖοι), Καίσαρα καθίστησι καὶ μετὰ στρατιᾶς εἰς Λάμψακον ἐκπέμπει κωλύσοντα τὴν ἀπὸ τῆς Θρᾴκης ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον τῶν ἐναντίων διάβασιν· αὐτὸς δὲ εἰς τοὺς λόφους καὶ τὰς περὶ τὴν Χαλκηδόνα φάραγγας τὴν οἰκείαν ἔτασσε δύναμιν. τούτου δὲ ὄντος ἐν τούτοις, ὁ Κωνσταντῖνος ἔχων πλῆθος νεῶν καὶ φορτίδων καὶ πολεμιστηρίων, διὰ τούτων τε βουλόμενος τῆς ἀντιπέραν ἠϊόνος κρατῆσαι, δεδιὼς τὸ τῆς κατὰ Βιθυνίαν ἠϊόνος ναυσὶ μάλιστα φορτίσι δυσπρόσοδον, κέλητας καὶ ἀκάτια ταχύτατα κατασκευάσας ἐπὶ τὸ λεγόμενον Ἱερὸν ἄκρον, πρὸς τῷ στόματι τοῦ Πόντου κείμενον, ἀναπλέει, σταδίοις διακοσίοις Χαλκηδόνος διεστηκός, κἀνταῦθα τὴν στρατιὰν ἀποβιβάσας ἐπί τινας λόφους ἀνῄει, καὶ ἐξ αὐτῶν παρετάττετο. Λικίνος δὲ τὴν Βιθυνίαν ἐχομένην ὑπὸ τῶν ἐναντίων ὁρῶν, ἐν πᾶσί τε κινδύνοις ἐξεταζόμενος, Μαρτινιανὸν μὲν ἐκ τῆς Λαμψάκου μετακαλεῖται, τοὺς δὲ στρατιώτας παραθαρσύνας καὶ αὐτὸς ἡγήσεσθαί σφισι καθυποσχόμενος συνέταττε τὸ στρατόπεδον ὡς ἐς μάχην, καὶ τῆς πόλεως προελθὼν ἀπήντα παρασκευασμένοις ἤδη τοῖς ἐναντίοις. μάχης δὲ καρτερᾶς ἐν τοῖς μεταξὺ Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Ἱεροῦ τόποις γενομένης, παρὰ πολὺ τὸ Κωνσταντίνου μέρος ἐκράτει, σὺν πολλῷ τε τόνῳ τοῖς πολεμίοις ἐπιπεσὸν τοσοῦτο εἰργάσατο φόνον ὥστε ἀπὸ τριῶν καὶ δέκα μυριάδων τρεῖς μόλις διαφυγεῖν. Βυζάντιοι μὲν οὖν ἅμα τῷ ταῦτα γενέσθαι τὰς πύλας ἀναπετάσαντες ἐδέχοντο Κωνσταντῖνον, ἐποίουν δὲ ταὐτὸ καὶ Χαλκηδόνιοι· Λικίνιος δὲ μετὰ τὴν ἧτταν εἰς Νικομήδειαν ἐχώρει σὺν τοῖς περιλειφθεῖσιν ἱππεῦσι καὶ πεζῶν χιλιάσιν ὀλίγαις»· ὁ δὲ Γελάσιος οὐ-

τωσὶν[1] ἐκτίθησι τὸ κατὰ τὴν μάχην καὶ τὴν τύχην τοῦ Λικινίου: «... Λικινίου τοίνυν σὺν στρατιᾷ τῇ σὺν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Νικομηδέων ἐξορμήσαντες ἐπὶ τὸ Βυζάντιον κατὰ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε τότε παρόντος, τῶν δ' ἑκατέρων στρατιωτικῶν φαλάγγων τὸν Χριστόφορον βασιλέα ἐν κύκλῳ αὐτῶν ἐχουσῶν, ἰδὼν ὁ ἀλυτήριος καὶ τῶν οἰκείων δὲ στρατιωτῶν ἔρημον ἑαυτὸν θεασάμενος, ἐπὶ τὴν τῶν κρειττόνων ἀσπίδα προσφευγόντων, τὰ μὲν πρῶτα κρυπτάζεσθαι ἐσπούδαζεν ἐν Χρυσοπόλει τῇ Βιθυνῷ· ἐπίνειον δὲ τοῦτο τῆς Χαλκηδόνος ἐστί· μὴ δυνηθεὶς δέ, ἰδὼν ἑαυτὸν ἤδη πρηνῆ κείμενον ὑπὸ τῆς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ποσίν, ἐξέδωκεν ἑαυτόν. Ζῶντα οὖν συλλαβὼν ὁ ἐπιεικέστατος καὶ εὐσεβέστατος βασιλεύς, φιλανθρωπεύεται, καὶ κτείνει μὲν οὐδαμῶς. οἰκεῖν δὲ τὴν Θεσσαλονίκην προσέταξεν ἡσυχάζοντα». Βλέπε δὲ περὶ τούτων καὶ Θεοφάνην[2], καὶ Σωκράτην τὸν Σχολαστικόν[3], καὶ Νικηφόρον Κάλλιστον[4].

Κάμποντες μετὰ μικρὸν ἐντεῦθεν πρὸς τὰ δεξιὰ (μετὰ τὸ πρῶτον χιλιόμετρον) διακρίνομεν ἐρείπια, πιθανῶς τῆς βυζαντινῆς Χαλκηδόνος ἀφωρισμένης πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὴν θέσιν ταύτην, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἱστορικῶν πηγῶν καὶ ἐξ ἐπιτοπίων μελετῶν, κατεῖχεν ὡς ἔγγιστα καὶ ἡ τῶν Μεγαρέων ἀποικία, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Β. IV, 85) Καλχηδονία καλουμένη ἐκ τοῦ Κάλχαντος ποταμοῦ τοῦ διατρέχοντος τὴν γείτονα πεδιάδα, καὶ ἐπωνυμηθέντος οὕτω ἢ ἀπὸ υἱοῦ τινος τοῦ Κρόνου ἢ ἀπὸ

1) Migne Patr. gr. t. 85, p. 1224.— 2) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 28.—3) Migne Patr. gr. t. 67, p. 40.— 4) Migne Patr. gr. t. 146, p. 17.

τοῦ υἱοῦ τοῦ μάντεως Κάλχαντος· οἱ κάτοικοι δ' αὐτῆς Καλχηδόνιοι (αὐτ. 144), καλεῖτο δὲ καὶ Προκεράστις καὶ Κολποῦσα. Ἡ σήμερον Χαλκηδὼν κατέχει μέρος τοῦ χώρου ἔνθα ἔκειτο ἡ πάλαι.

Ἡ τύχη τῆς ἀρχαίας Χαλκηδόνος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπῆρξε συνδεδεμένη πρὸς τὴν τοῦ Βυζαντίου. Τῶν κατὰ τῆς πρωτευούσης ἐπιθέσεων αἱ ἐξ Ἀνατολῆς προερχόμεναι πρωτίστως ἐξέσπον ἐπὶ Χαλκηδόνος εἴτε κατὰ ξηρὰν εἴτε κατὰ θάλατταν· οὐχ ἧττον ἡ περίδοξος αὕτη πόλις μετὰ πλείστας ὅσας ἱστορικὰς περιπετείας τὴν τελευταίαν καὶ γενικὴν τῶν τειχῶν αὐτῆς κατεδάφισιν ὑπέστη ἐπὶ Οὐάλεντος, ὅστις ἐκ τοῦ ὑλικοῦ αὐτῶν ἀνήγειρεν ἐν Κων]πόλει ὑδραγωγεῖον, ὡς μαρτυρεῖ Ζωναρᾶς(¹) «...Καθηρέθη δὲ τότε καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως Χαλκηδόνος, ὡς τῶν αὐτῆς πολιτῶν τὰ Προκοπίου φρονούντων ... Ὁ μὲν οὖν Οὐάλης τῇ τῶν τειχῶν τῆς Χαλκηδόνος ὕλῃ εἰς οἰκοδομὴν ὁλκοῦ ἐχρήσατο ὕδατος, ὃν ἀγωγὸν ἡ δημώδης ὀνομάζει φωνή, καὶ τοῦτον Οὐάλεντα ἐπωνόμασε, δι' οὗ πεποίηκεν εἰς τὴν πόλιν ὕδωρ εἰσάγεσθαι, ἵν' ἀφθονίᾳ ὕδατος εἴη αὐτῇ καὶ πρὸς ἄλλην χρῆσιν καὶ πρὸς λουτρά. ὁ δὲ τῆς πόλεως ἔπαρχος Νυμφαῖον ἐν τῷ καλουμένῳ Ταύρῳ κατεσκευάκει, τὰς ἐκ τοῦ τῶν ὑδάτων ὁλκοῦ χάριτας ἐκ τούτου παραδεικνύς. οἷς εἵπετο καὶ ἡ τῶν ἐχθρῶν ἐπέλευσις, κατὰ τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ πλακί, οἳ ὠλκίσαντο μὲν τὴν Θρᾴκην, περὶ δὲ αὐτὴν κατηναλώθησαν ὕστερον ...» Εὑρέθη δὲ καὶ πλὰξ ἐν τοῖς θεμελίοις τῶν τειχῶν τούτων προαγγέλλουσα τὰ τῆς τύχης τῆς Χαλκηδόνος ὡς ἕπεται(²):

---

1) Ἐκδ. Λειψίας XIII. κεφ. XVI, σελ. 223.—2) Αὐτόθι σελ. 223.

«ἀλλ' ὅτε δὴ Νύμφαι ἱερὸν κατὰ ἄστυ χορείην
τερπόμεναι στήσονται ἐϋστεφέας κατ' ἀγυιάς.
καὶ τεῖχος λουτροῖσι πολύστονον ἔσεται ἄλκαρ,
δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων,
ἄγρια, μαργαίνοντα, κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν,
Ἴστρου Κιμμερίοιο πόρον διαβάντα σὺν αἰχμῇ
καὶ Σκυθικὴν ὀλέσει χώραν καὶ Μυσίδα γαῖαν.
Θρηϊκίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
αὐτοῦ κεν βιότοιο τέλος καὶ πότμον ἐπίσποι». Ὅρα
καὶ Κεδρηνόν (1).

Εἰς τὰ ἐλάχιστα ταῦτα περὶ τῆς ὡραίας ταύτης καὶ πλουσίας τὸ πάλαι πόλεως προςθέτομεν ὅτι ἐκτίσθη ἑπτακαίδεκα ἔτη πρὸ τοῦ Βυζαντίου, τῷ 675 π. Χ., ὑπὸ Ἀρχίου, ἀρχηγοῦ ἀποικίας Μεγαρέων, ἐν τῇ ἄνω μνησθείσῃ θέσει, ἣν χλευάζων ὁ στρατηγὸς τοῦ Δαρείου Μιγάβαζος ἀπεκάλει τυφλοὺς τοὺς Καλχηδονίους ἐν τῷ Ἡροδότῳ Β. IV, 144, «Γενόμενος γὰρ ἐν Βυζαντίῳ ἐπύθετο ἑπτακαίδεκα ἔτεσι πρότερον Καλχηδονίους κτίσαντας τὴν χώρην Βυζαντίων, πυθόμενος δὲ ἔφη Καλχηδονίους τοῦτον τὸν χρόνον τυγχάνειν ἐόντας τυφλούς· οὐ γὰρ ἂν τοῦ καλλίονος παρεόντος κτίζειν χώρου τὸν αἰσχίονα ἑλέσθαι, εἰ μὴ ἦσαν τυφλοί»· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Πολύβιος Β. IV κεφ. 43—44 καὶ Στράβων Β. Ζ', 320, ὅτι ἡ πόλις ἐκλήθη Τυφλούπολις καὶ οἱ κάτοικοι ὑπὸ τῶν ἔπειτα ἐλθόντων Βυζαντίων Τυφλοπολῖται, καὶ συνεχίζομεν τὴν πορείαν ἡμῶν, ἵνα μετὰ μικρὸν ὑπερπηδήσωμεν τὸν ἄνω εἰρημένον ποταμὸν ἐξ οὗ ἐπωνυμήθη ἡ πόλις, ὅστις νῦν καλεῖται Κουρπαλῆ-δερέ.

Παρελάσαντες μετ' οὐ πολὺ τὸν πρῶτον πρὸς τὰ ἀριστε-

(1 Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α' σελ. 543.

ρὰ σταθμὸν τοῦ Κηζὶλ-τοπράκ, προβαίνομεν μετ' ἀρκετῆς ταχύτητος πρὸς τὸν τοῦ Ἐρέγκι-κιοϊ, κατέχοντα, ὡς ἔγγιστα, τὴν θέσιν τῶν Ἀνωράτου, περὶ ὧν ἐν *Th. Continuatis* ἀναγινώσκομεν(¹): «Τί δὲ ἂν εἴπῃ τις περὶ τῆς ἀοκνίας καὶ εὐθύτητος καὶ ἀνδραγαθίας ἀνδρίας τε καὶ ἀγαθότητος τοῦ ἄνακτος; ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ἐν τῷ ἱππικῷ καθεσθεὶς καὶ τῇ συγκλήτῳ συνεστιασθείς, καὶ τὴν δόσιν τῶν ἀργυρίων παρασχών, καὶ τῇ δείλῃ ἐν τζυκανιστηρίῳ σφαιρίσας μετὰ τῶν δοκίμων καὶ ἐμπείρων καὶ πολλάκις τούτους νικήσας, εἰς μεταστάσιμον εἰς Ἀνωράτας μετέβη, κἀκεῖσε θηρεύσας παμμεγέθεις χοίρους τέσσαρας καὶ κυνηγήσας πρὸς τὰ βασίλεια τῇ ἑσπέρᾳ ἀντεπέρασεν», πρῶτον ἐκ τῶν τῆς γραμμῆς Ἐσκὶ-σεχὲρ σταθμόν, ἀφέντες δεξιᾷ μὲν τὴν διακλάδωσιν τὴν φέρουσαν πρὸς τὸ νῦν Φενὲρ-μπαξέ, πρὸς βορρᾶν τοῦ ὁποίου ἔκειτο ὁ τοῦ Εὐτροπίου λιμήν, νῦν Καλαμίσια ἐκ τοῦ πάλαι Καλαμωτοῦ, καὶ μετ' αὐτὴν ἀριστερᾷ τὸν σταθμὸν Γκιὸζ-τεπέ. Λόγου γενομένου ἐνταῦθα περὶ Φενὲρ-μπαξέ, ἀναφέρομεν ἐν ὀλίγοις, ὅτι τοῦτο ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι Ἡραῖον ἐκ τινος ἱεροῦ τῆς Ἥρας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀκροτήριον Ἡραῖον μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντος Φάρου τῆς Ἥρας καὶ ἡ ἀπέναντι ὕφαλος τῆς Ἥρας. Ἐνταῦθα ἀνήγειρον παλάτια μεγαλοπρεπῆ διάφοροι Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες· περὶ τῶν παλατίων τούτων καὶ τῆς σχετικῆς τοπογραφίας βλέπε ἐν ἐκτάσει *Κωνσταντινιάδα* (²). Ἰδίως ἄξιον μνείας καὶ ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐκρίναμεν ἐνταῦθα τὴν πανηγυρικὴν τῶν σταφυλῶν εὐλογίαν ἐν τῷ ῥηθέντι χώρῳ πρὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων, περὶ ἧς,

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 472. — 2) Ἐκδ. Βενετίας, σελ. 157 — 159.

οὐδαμοῦ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις μνημονευομένης, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (1) αὐταῖς λέξεσιν ἀναφέρει:

«Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ τρυγητοῦ ἐν προκένσῳ τῆς Ἱερείας.

Δέον εἰδέναι, ὅτι ἔξωθεν τοῦ παλατίου τῆς Ἱερείας εἰς τὸ πεδίον, ἤγουν εἰς τὸ Λιβάδιον, γίνεται φρινζάτον, περικαλλεῖ τε καὶ ὡραῖον, καὶ ἵστανται οἵ τε μάγίστροι καὶ πραιπόσιτοι, ἀνθύπατοί τε καὶ πατρικιοι καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ ἀντικρὺ τοῦ τοιούτου φρινζάτου καὶ τῆς ἀμπέλου, καὶ μετὰ τούτους οἱ τῶν δύο μερῶν δῆμοι μετὰ καὶ τῶν δημάρχων. ὁ δὲ βασιλεὺς κάτεισι μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀπὸ κολοβίου, φορῶν καὶ τὸ χρυσοπερίκλειστον σαγίον, ὁ δὲ πατριάρχης ἀπὸ φελωνίου καὶ ὠμοφορίου καὶ δὴ τούτων εἰσερχομένων ἐν τῷ πρὸ τῆς ἀμπέλου ἀναδενδραδίῳ, (ἐκεῖσε γὰρ ἵσταται τράπεζα μαρμάρινος, ἐν ᾗ ἀπόκεινται αἱ σταφυλαὶ μετὰ κανισκίων), καὶ εἶθ' οὕτως πλησιάζουσιν οἵ τε μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ συγκλητικοὶ καὶ οἱ τῶν δύο μερῶν δήμαρχοι μετὰ καὶ τῶν δημοτῶν· καὶ δὴ τοῦ κουράτωρος προσφέροντος τὴν βούτην μετὰ τῶν σταφυλῶν, ποιεῖ ἐκεῖσε εὐχὴν ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀκολουθίαν. καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν λαμβάνει ἓν βοτρύδιον ὁ πατριάρχης, καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ· ὁμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς πάλιν δίδωσι τῷ πατριάρχῃ, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχονται κατὰ τάξιν οἱ τῆς συγκλήτου ἄρχοντες, οἵ τε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ δήμαρχοι καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ δίδωσιν ἑνὶ ἑκά-

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ, Α' σελ. 373—375.

στῳ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἀνὰ μιᾶς σταφυλῆς. ὅτε δὲ τῷ πρώτῳ μαγίστρῳ ἐπιδοθῇ παρὰ τοῦ βασιλέως ἡ σταφυλή, λέγουσιν τὰ δύο μέρη ἡνωμένοι ἀπελατικόν, ἦχος α΄ «ἐκ τοῦ λειμῶνος τῆς γνώσεως τοῦ δεσπότου τῆς σοφίας τρυγήσαντες ἄνθη, ἱερὰ τάξις τῶν ἐντίμων πατρικίων, ἐν τῷ προσφέρειν τῶν ᾀσμάτων τὰ πλήθη, κεφαλὴν καταστέψωμεν, ὡς οἶκον τῆς εὐωδίας τῶν νοημάτων, ἀντιλαμβάνοντες τῶν ἐκείνου τερπνῶν χαρίτων. ἀλλὰ, ἀθάνατε βασιλεῦ τῶν ἁπάντων, σὺ δίδου ἐπὶ πολὺ ταύτην τὴν ἑορτὴν τῷ κόσμῳ τῆς αὐτοκράτορος ἐξουσίας ὁ δεῖνα τοῦ θεοστέπτου χρισθέντος βασιλέως». ἄλλος, ἦχος πλ. δ΄· «ἡ ἀρετή σου, ὡς ἄμπελος εὐκληματοῦσα, βότρυας εὐφροσύνης βλαστάνει, ἐξ ἧς τρυγῶσα ἡ ὑφήλιος ἅπασα καὶ τὸ ποτήριον πλῆρες κεράσματος πιοῦσα, ἐν εὐφροσύνῃ ᾄδουσα, σὺν τῇ μυστικῇ σου καὶ δουλικῇ σου τάξει τῶν πατρικίων ἑορτάζει τὴν σὴν ἀνέσπερον ἀνάληψιν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας, ὁ δεῖνα, τὸ ἀκένωτον φρέαρ τῆς οἰκουμένης». ἦχος γ΄· «εὐκληματοῦσα ἄμπελος οἱ κραταιοὶ ἀνεδείχθησαν δεσπόται, εὐφρασίας βότρυας διανέμοντες πᾶσι. διὸ καὶ κατευφραίνονται αἱ σχολαὶ καὶ ἡ σύγκλητος τρυγητικὴν ἀπόλαυσιν ἐκτελοῦντες ἐν τοῖς Ἐρείας δώμασιν. διὸ πάντες κραυγάζομεν· χαρὰ ἀνεκλάλητος ἐπεδήμησεν τῷ κόσμῳ». καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς δεσπότας τὴν διανομὴν τῶν βοτρύων ἐν τοῖς ἄρχουσι, καὶ λαμβάνουσι τὰ δύο μέρη ἀνὰ νομισμάτων ἓξ εὐεργεσίαν διὰ ἀποκομβίων καὶ ἐπεύχονται τοὺς δεσπότας, καὶ ἐξιοῦσιν. οἱ δὲ δεσπόται ἀνέρχονται μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ συνεστιώμενοι εὐφραίνονται ἅμα καὶ ἡ σύγκλητος.

Ὁ δεύτερος σταθμὸς τοῦ Μποσταντζίκ, ἀπέχει τοῦ πρώτου λεπτὰ 8 (χιλιόμετρα 3) καὶ καὶ κατέχει τὸν χῶρον ἐφ᾽ οὗ ἀνυψοῦτο ὁ ναὸς τοῦ Σατύρου, καὶ ὀλίγον μακρὰν τούτου

ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου (νῦν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) ἔνθα καὶ οὐκ ὀλείγα ἐρείπια φαίνονται, ἡ μονὴ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ τοῦ Ἀνατέλλοντος ἢ καὶ Σατύρου διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῷ ναῷ ἐπικληθεῖσα, ὡς Συμεὼν ὁ Μάγιστρος(1) ἐπιβεβαιοῖ: «. . . τῷ ΣΓ' ἔτει αὐτοῦ Ἰγνάτιος ὁ πατριάρχης τὴν τοῦ Σατύρου ἐκκλησίαν εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἀνατέλλοντος ἐποίησεν· εἶτα καὶ μονὴν αὐτὴν ἀνδρώαν εἰργάσατο, ἔνθα καὶ ἐτάφη. καὶ Σάτυρος μὲν ὀνομάζεται, ὅτι ἐν μικρῷ διαστήματι τῆς τοιαύτης μονῆς ὁ παλαιὸς ὀνομάζεται Σάτυρος, ἐν ᾗ ἦν ἱερὸν παρ' Ἑλλήνων οἰκοδομηθὲν τῷ αὐτῷ Σατύρῳ, οὗ καθ' ὁμωνυμίαν διὰ τὸ πλησίον εἶναι τὴν εἰρημένην μονὴν τῷ τοιούτῳ καλεῖται ὀνόματι . . . Ἀνατέλλων δὲ καλεῖται δι' αἰτίαν τοιαύτην. κυνηγοῦντί ποτε Νικηφόρῳ τῷ βασιλεῖ ἐν οἷς ἀρτίως ἐστὶν ἡ μονὴ μέρεσιν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ χειρωθείσης ἐλάφου ἐν ᾧ νῦν τὸ τῆς μονῆς θυσιαστήριον ἵδρυται, εὑρέθη τράπεζα παλαιὰ ὑπὸ κίονος βασταζομένη γράφουσα οὕτως « τοῦτό ἐστιν τὸ ἅγιον θησιαστήριον τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ τοῦ Ἀνατέλλοντος, ὅπερ ἐνεθρόνησεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος Ἀνδρέας», καὶ *Th. Continuatis*(2). Ἴσως καὶ τὰ ἔναντι τοῦ σταθμοῦ ἀριστερᾷ τῇ γραμμῇ ὑπάρχοντα ἐρείπια εἰσὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος οἰκοδομῆς ἐπιμαρτυροῦντα τὰ λεγόμενα ἡμῶν. Ἐνταῦθα που εὑρεθεῖσα ἀνακοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Dr Mordtmann τοῦ νεωτέρου ἐπιγραφὴ ἐπὶ λίθου χαρακτηρισθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνακοινωτοῦ ὡς θεμελίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου, κατατεθέντος τῷ 450(3). Καὶ ὁ ὑπὸ τὸν σταθμὸν

---

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 690—691. 2) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 20—21. 3) Φιλ. Συλ. 1872—3, σελ. 293.

δὲ κόλπος ἦτο ὁ τοῦ Σατύρου φερώνυμος, ὡς βεβαιοῖ Γ. ὁ Κεδρηνός(1) λέγων: «... Μετ' οὐ πολὺ καὶ Ἰζὴθ μεθ' ἑτέρου στόλου κτισθέντος ἐν Ἀφρικῇ καὶ αὐτὸς προσώρμισεν εἰς τὸν Σάτυρον καὶ τὸν Βρύαντα καὶ ἕως Κάρτα-λιμένος». Ἐκεῖθεν ἀναχωροῦντες ἀριστερᾷ τῇ γραμμῇ ἐν τῇ θέσει Μπασῆ-μπογοὺκ-γιαλισή, διακρίνομεν σπουδαίας βυζαντινῆς οἰκοδομῆς ἐρείπια.

Τὸ νῦν Μάλτεπε ἀποτελοῦν τὸν τρίτον ἡμῶν σταθμόν, ἀπέχοντα τοῦ προηγουμένου λεπτὰ 12 (χιλιόμετρα 5), εἶναι ὁ ἀρχαῖος Βρύας, ὀνομαστὸς διὰ τὰ τοῦ Βρύαντος ἀνάκτορα, σαρακηνοῦ ῥυθμοῦ, ὡς δείκνυται παρὰ *Th. Continuatis*(2): «... Ὃς καὶ πρὸς τὸν Θεόφιλον ἄρτι ἐξεληλυθώς, καὶ τὰ τῆς Συρίας πρὸς αὐτὸν διεξερχόμενος, ἔπεισε τὰ τοῦ Βρύα ἀνάκτορα πρὸς τὴν τῶν Σαρακηνῶν κατασκευασθῆναι ὁμοίωσιν, ἔν τε σχήμασι καὶ ποικιλίᾳ μηδὲν ἐκείνων τὸ σύνολον παραλλάττοντα, ἐκείνοις τούτου παρισταμένου καὶ κατὰ τὴν Ἰωάννου ἐξήγησιν τὰ τῶν ἔργων ἐκπερατοῦντος, ὃς ὄνομα μὲν Πατρίκης οὕτω καλούμενος ὠνομάζετο, τῇ τῶν πατρικίων δὲ τιμῇ ἐσεμνύνετο, τοῦτο μόνον περιττότερον ἐργασάμενος, τὸ κατὰ τὸν κοιτῶνα μὲν ἀνεγεῖραι ναὸν εἰς ὄνομα ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, κατὰ δὲ τὸ προαύλιον τῶν τοιούτων παλατίων τὸν τρίκογχον ναὸν κάλλει τε κάλλιστον καὶ μεγέθει πολλῶν διαφέροντα, καὶ τὸ μὲν μέσον εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατήγου, τὰ δὲ ἑκατέρωθεν τούτου εἰς μαρτύρων γυναικῶν ἁγίων ὀνόματα»· καὶ Γ. τῷ Κεδρηνῷ(3): «... Ἔκτισε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ τοῦ Βρύαντος ἀνάκτορα πρὸς τὴν τῶν Σα-

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α' σελ. 789. 2) Ἐκδ Βόννης, σελ. 98—99. 3) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Β' σελ. 109.

ρακηνῶν οἰκημάτων ὁμοίωσιν κατασκευάσας αὐτά ». Ὠκοδομήθησαν δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Σατύρου, ὃν Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς κατεδάφισε πρὸς τὸν ῥηθέντα σκοπόν, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως δείκνυσι καὶ τὴν ἐγγὺς τῷ Βρύαντι θέσιν τῶν Σατύρου, ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ Σ. Μαγίστρου 690) « . . . Ἐξ οὗ καὶ τὸ παλάτιον τοῦ Βρύαντος κτίσας Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς τὴν ὕλην ἀφελόμενος ταύτην ἐδείματο » καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς (σελ. 634): «... Καὶ ἐλθὼν μέχρι τοῦ Βρύα προσέταξε παλάτιον οἰκοδομηθῆναι καὶ παραδείσους φυτευθῆναι καὶ ὕδατα ἀγαγεῖν· ἃ καὶ γεγόνασιν», καὶ *Th. Ccntinuatis* (σελ. 20): « . . . ἐξ οὗπερ καὶ ὁ τοῦ Βρύα παλάτια κτίσας Θεόφιλος βασιλεὺς τὴν ὕλην ἀφελόμενος ταῦτα ἐδείματο ».

Μετὰ 15 λεπτὰ (χιλιόμετρα 6) φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Καρτὰλ (Χαρταλιμῆς) παρὰ Βυζαντινοῖς Κάρτα λιμένος.

Πέμπτος σταθμός, ἀπέχων τοῦ προρρηθέντος 12 λεπτὰ (χιλιόμετρα 5), εἶναι ὁ τοῦ Πεντὶκ (Παντειχίου).

Μετὰ 24 λεπτῶν (χιλιομέτρων 10) πορείαν φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Τούζλα πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας κειμένου ἀπὸ τοῦ παραλίου ὁμωνύμου προαστείου. Τὸ προάστειον τοῦτο ἐκαλεῖτο *ἐμπόριον τοῦ Ἀκρίτα* ὡς μαρτυροῦσι Σ. Μάγιστρος [1]: « . . . ἐλθόντων δὲ αὐτῶν κατὰ τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἀκρίτα . . . », Λέων ὁ Γραμματικός[2] καὶ Γ. Μοναχός[3]. Ἐκ τούτα καὶ ἡ ἔναντι ξηρὰ νῆσος, ἐπὶ τῆς ὁποίας πλεῖστα ὅσα ἐρείπια βυζαντινὰ εὕρηνται, ἐκλήθη, ἐκ τοῦ ἐγγειτονοῦντος Ἀκρί-

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 679. — 2) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 245.
3) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 831.

τα, νῆσος τοῦ Ἀκρίτα, Γ. Κεδρηνός (1) : «... καὶ τὸν μὲν θεῖον Μεθόδιον φυλακῇ παραδίδωσι κατὰ τὴν νῆσον τοῦ Ἀκρίτα...». Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ὀρθώτερον ἡ Ἀνδρέου τοῦ Ἀποστόλου ἐφ' ἧς ἐφυλακίσθη ὁ Εὐαγὴς Μεθόδιος «.... καὶ τὸν μὲν εὐαγῆ Μεθόδιον ἀδίκως τιμωρησάμενος καθ' εἱρκτὴν ἐφυλάκισε περὶ τὴν νῆσον Ἀνδρέου τοῦ Ἀποστόλου, καθ' ἣν ὁ Ἀκρίτας ἐγγειτονῶν ἐμφανίζεται, οὗ ἀντικρὺ καταπρῆσαι τοῦτον οἰόμενος...» (2).

Ἔκτος σταθμός, ἀπέχων λεπτὰ 21 (χιλιόμετρα 9) τοῦ προηγουμένου, εἶναι ὁ τοῦ Γκέπζε. Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται παραφθαρὲν ἐκ τῆς λέξεως Δακιβύζης.

Ἡ Δακίβυζα καὶ Δάκιζα κατὰ Θεοφάνην ἦν παράλιον φρούριον μετὰ κώμης ὑπερκειμένης αὐτοῦ. Βορειοδυτικῶς ταύτης ἔκειτο τὸ Ῥύσιον ἢ Ἀρέτιον νῦν Ἀρετσοῦ (Δάριτζα), (ἐκ τῆς πλησίον βυζαντινῆς κώμης Ταραρίου).

Πολλοὶ θέτουσι τὴν Δακίβυζαν μεσόγειον, ἐν οἷς καὶ ὁ Πτολεμαῖος· ἡμεῖς τῇ ἐπιμαρτυρίᾳ οὐκ ὀλίγων βυζαντινῶν συγγραφέων παραδεχόμεθα τὴν κώμην ὑπερθαλάττιον μετὰ λιμένος προασπιζομένου ὑπὸ τοῦ εἰρημένου φρουρίου, ἴδε Ζωναρᾶν (3) : «... καὶ κατεφλέχθησαν πάντες ἐν μέσῃ τῇ θαλάσσῃ σὺν τῇ νηῒ ἄχρι Δακιβύζης διαρκεσάσῃ....» καὶ Θεοφάνην (4): «.... καὶ πάντες σὺν τῇ νηῒ κατεφλέχθησαν μέχρι Δακίζων τοῦ πλοίου διαρκέσαντος».

---

1) Ἐκδ. Βόννης, Τόμ. Β' σελ. 73 καὶ Annotationes à Cedrenum Goari, σελ. 834.— 2) Γενέσιος, ἔκδ. Βόννης, σελ. 50 καὶ Th. Coutinuatis, ἔκδ. Βόννης, σελ. 48· ἴδε καὶ Φιλ. Συλ. Ἀρχαιολ. Παράρτημα 1890—1. σελ. 111.—3) Ἐκδ. Λειψίας. Β' XIII κεφ. XVI, σελ. 220, καὶ Γ. Κεδρηνός, ἔκδ. Βόννης. Τόμ. Α', σελ. 544, καὶ Xylandri annotat. à Cedr. σελ. 786—787. —4) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 91.

Παράδοξος φαίνεται ἡμῖν ἡ τοῦ Γ. Παχυμέρους(1) ἐπιμονὴ πρὸς συνταύτησιν τῶν δύο φρουρίων Δακιβύζης καὶ Νικητιάτων: «... τῷ πρὸς θάλασσαν τῶν Νικητιάτων τῆς Δακιβύζης φρουρίῳ ἐν ἀσφαλεῖ κατακλείουσι, καὶ οἱ φρουροὶ ἐγκαθίστανται...»· ἐν ᾧ Εὐφραίμιος ὁ Μοναχός(2):

«... Ἄναξ δ' ἐπελθὼν Νικομηδείας τόποις
δι' ὑγροχέρσου στρατιᾶς ῥωμαλέας
Δακιβύζης φρούριον εἷλε τῇ μάχῃ,
ἔρυμά τ' ἄλλ' ᾧ κλῆσις Νικητιάτου,
καὶ λείαν ἀπήλασε, πλῆθος λαφύρων...»,

Ἰωάννης Καντακουζηνός(3) «... ἀνατρέψας δὲ ἐχώρει καὶ αὐτὸς εἰς Φιλοκρήνην, εἰς τέτταρα δὲ ἡ στρατιὰ διαιρεθεῖσα, τὸ μὲν αὐτῆς ἐχώρησεν εἰς Φιλοκρήνην, εἰς Νικητιάτου δὲ τὸ λοιπόν, εἰς Δακίβυζαν δὲ τὸ τρίτον, καὶ τὸ τέταρτον εἰς τὸ Ῥιτζίου...» καὶ Γ. Ἀκροπολίτης(4) «... καὶ ἀπὸ μὲν οὖν τῆς Νικομηδείας ἀπάρας καὶ παραμείψας τὸν Χάρακα ἐπόρθησε τὴν Δακίβυζαν πρὸ καιροῦ, καὶ κατέσχε ταύτην, προσέτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Νικητιάτου φρούριον καὶ ὑφ' ἑαυτὸν καὶ τοῦτο πεποίηκεν...» διακρίνουσιν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων.

Ἀνατολικώτερον τῆς Δακιβύζης καὶ ἀριστερᾷ τῷ σταθμῷ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Λίβυσσα, κακῶς συγχεομένη πρὸς τὴν εἰρημένην Δακίβυζαν, πόλις μεγάλη, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α' σελ. 192 καὶ ἐν τῷ Β' τόμῳ σελ. 103 «... Βασιλεὺς τῆς πόλεως ἐξεληλακὼς προσβάλλει τῷ τῶν Νικητιάτων τῆς Δακιβύζης φρουρίῳ καὶ τῷ τυφλῷ Ἰωάννῃ συμμίξας φιλοφρονεῖταί τε τὰ εἰκότα...» —2) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 334.—3) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α' σελ. 360.—4) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 64.

Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φλαμινίου[1] «. . . ἐν δὲ Βιθυνίᾳ τόπος ἐστὶ θινώδης ἐπὶ θαλάσσης καὶ πρὸς αὐτῷ κώμη τις μεγάλη, ἡ Λύβυσσα καλεῖται. . .» Ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως εὑρίσκεται ὁ τάφος τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀννίβα[2], μεγαλοπρεπὴς μὲν τὸ πάλαι νῦν δὲ ἀνάχωμα ἁπλοῦν ὑπὸ χλόης κεκαλυμμένον καὶ οὐδὲν ἴχνος ἐργασίας φέρον. Ἐπὶ Πλινίου ἡ ἐν λόγῳ πόλις δὲν ὑπῆρχε, μόνον δὲ ὁ τάφος ἐσώζετο τοῦ Ἀννίβου, ὅστις κατὰ χρησμὸν τοῦ Ἄμμωνος ἐν γῇ Λιβύσσῃ θὰ ἐνεταφιάζετο. Ὁ χρησμὸς οὗτος κατὰ Πλούταρχον[3] καὶ Ἀππιανὸν[4] ἔχει ὧδε :

«Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας».

Τὰ περὶ θανάτου τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἔχουσι διαφόρως παρὰ τοῖς μνειαν περὶ αὐτοῦ ποιουμένοις συγγραφεῦσι. Κατ' ἄλλους μέν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος[5], ἐτελεύτησεν ἐντὸς τῶν ὑπὸ τὴν οἰκιαν αὐτοῦ κατασκαφεισῶν ὑπ' αὐτοῦ τούτου, τὴν ἀστάθειαν τοῦ Προυσίου καὶ τοὺς Ῥωμαίους φοβουμένου, ὑπονόμων. Κατ' ἄλλους δὲ ὅτι περιβληθεὶς ἱμάτιον περὶ τὸν τράχηλον ἐπνίγη, καὶ κατ' ἄλλους ὅτι μιμηθεὶς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ Μίδαν ἔπιεν αἷμα ταύρου ἐξ οὗ καὶ ἐδηλητηριάσθη. Πιθανωτέρα τῶν ἄνω φαίνεται ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἀναφερομένη παράδοσις, καθ' ἣν ἐτελεύτησε πιὼν δηλητήριον ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ὁ Παυσανίας[6] μνημονεύει ὡς ἑξῆς τοῦ θανάτου τοῦ Ἀννίβου :« Ἀννίβᾳ γὰρ χρησμὸς ἀφίκετο παρὰ Ἄμμωνος ὡς ἀποθανὼν γῇ καλυφθήσεται τῇ Λιβύσσῃ. ὁ μὲν δὴ ἤλπιζεν ἀρ-

---

1) Ἔκδ. Λειψίας. Τόμ. II, σελ. 279,27.—2) Eutorpii, L V. c. V.—3) Ἔκδ. Λειψίας. Τόμ. II, σελ. 279,24.—4) Ἔκδ. Λειψίας, σελ. 277,16—5) Ἔκδ. Λειψίας. σελ. 279,29—280,10.—6) Ἔκδ. Λειψίας, VIII, 11,11.

χήν τε τὴν Ῥωμαίων καθαιρήσειν καὶ οἴκαδε ἐς τὴν Λιβύην ἐπανελθὼν τελευτήσειν γήρᾳ τὸν βίον. Φλαμινίου δὲ τοῦ Ῥωμαίου ποιουμένου σπουδὴν ἑλῆν ζῶντα αὐτόν, ἀφικόμενος παρὰ Προυσίαν ἱκέτης καὶ ἀπωσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀνεπήδα τε ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ γυμνωθέντος τοῦ ξίφους τιτρώσκεται τὸν δάκτυλον. προελθόντι δὲ οἱ στάδια οὐ πολλὰ πυρετός τε ἀπὸ τοῦ τραύματος καὶ ἡ τελευτὴ τριταίῳ συνέβη· τὸ δὲ χωρίον ἔνθα ἀπέθανε καλοῦσιν οἱ Νικομηδεῖς Λίβυσσαν». Λέγει δὲ καὶ ὁ Ζωναρᾶς (1) περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀννίβου: «. . . Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀννίβας ἀπέθανε. πρέσβεων γὰρ πρὸς τὸν Προυσίαν τὸν τῆς Βιθυνιας κρατοῦντα πεμφθέντων ἐκ Ῥώμης δι' ἄλλα τέ τινα καὶ ὅπως καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοίη παρ' αὐτῷ ὄντα, προμαθὼν τοῦτ' ἐκεῖνος καὶ διαδρᾶναι μὴ οἷός τε ὢν ἑαυτὸν διεχρήσατο. χρησμοῦ δέ ποτε αὐτῷ γενομένου, ἐν γῇ Λιβύσσῃ τεθνήξεσθαι, ὁ μὲν ἐν τῇ πατρίδι τῇ Λιβύῃ προσεδόκα θανεῖν, ἔτυχε δὲ θνήσκων ἐν χωρίῳ τινὶ τυγχάνων καλουμένῳ Λιβύσσῃ . . .» Περαίνοντες ἐνταῦθα τὰ περὶ Λιβύσσης καὶ τοῦ στρατηγοῦ ἐν συντόμῳ προςθέτομεν ὅτι ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ μνησθέντος τάφου ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπὲς τέμενος καὶ ὅτι ἡ πόλις Λίβυσσα προσέλαβε τὸ ὄνομα ἐκ Λιβύσσου τινὸς ποταμοῦ τῆς Βιθυνίας, ὡς μνημονεύει ὁ Ἀππιανός(2): «ποταμὸς δ' ἔστι Λίβυσσος ἐν τῇ Βιθυνίᾳ καὶ πεδίον ἐκ τοῦ ποταμοῦ Λίβυσσα».

Μόλις κινήσωμεν ἀπὸ τοῦ εἰρημένου σταθμοῦ ὑπερπηδῶμεν τὴν πρώτην ἀξίαν λόγου τῆς ἐν λόγῳ γραμμῆς γέφυραν συνδέουσαν χείμαρρον, ἴσως τὸν μνησθέντα Λίβυσσον.

---

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Β', σελ. 267.—2) Ἐκδ. Λειψίας, σελ. 277, 18. — Ὁ κ. Ι. Μ[ηλιόπουλος] ἔγραψέ τι περὶ Δακιβύζης καὶ ἐν τῷ τοῦ Πανταζίδου Ἡμερολογίῳ τοῦ ἔτους 1899.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς παραλίας ἐπὶ θέσεως ὑψηλῆς διακρίνεται ἡμικατεστραμμένος πύργος, ὅστις ὑπὸ πολλῶν εἰκάζεται ὡς τοῦ φρουρίου Νικητιάτων (Ἐσκὶ-χησάρ).

Μετὰ ἡμίωρον (χιλιόμετρα 11) ἀφικνούμεθα εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Δὶλ-ἰσκελεσί, ἄλλοτε Διλου, ἀντιμετωπίζοντος τὸ ἀκρωτήριον Δὶλ-μπουρνοῦ, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένον τὸ χωρίον Χερσέκ. Πλήρους ἀφελοῦς ἱλαρότητος εἶναι ἡ παράδοσις, καθ' ἣν ἡ γλῶσσα αὕτη τῆς ἀμμώδους γῆς ἀνεφάνη τῇ θείᾳ ἐπικλήσει εὐλαβοῦς ἀλλοεθνοῦς στερουμένου πορθμείων καὶ θέλοντος νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν ἀντιπεραν ὄχθην.

Περὶ τοῦ σταθμοῦ Ταουσανδζιλ, ἀπέχοντος τοῦ προηγουμένου 10 λεπτὰ (χιλιόμετρα 4) οὐδὲν ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἄξιον λόγου εἰμὴ ὅτι τὸ παρ' αὐτῷ χωρίον εἶναι τὸ σημαντικώτερον καὶ τερπνότερον πάσης τῆς παραλίας καὶ ὅτι εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ ἀπόστασιν ὑπάρχουσιν ὀνομαστὰ μεταλλικὰ ὕδατα ἐπισύροντα ἄλλοτε πλῆθος θαμώνων προτιθεμένων νὰ συνεχίσωσι τὴν θεραπείαν αὐτῶν κατόπιν εἰς τὰς θέρμας τοῦ Γιάλοβα (Δρέπανον). Ἐνταῦθα δὲν κρίνομεν ἄπο σκοποῦ νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς γνωστῆς ταύτης κωμοπόλεως εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης. Ἡ κωμόπολις αὕτη ὠνομάζετο τὸ πάλαι Δρεπάνη καὶ Δρέπανον ἐκ τοῦ ἐφ' οὗ ἔκτισται ἀκρωτηρίου, ὅπερ νῦν κοινῶς Σοῦβλα καλεῖται· διατηρηθεῖσα δὲ μέχρι Ῥωμαιοκρατορίας ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εἰς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Λουκιανοῦ, καὶ μετωνομάσθη πρὸς τιμὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, προβιβάσαντος καὶ εἰς βαθμὸν πόλεως μετὰ πολλῶν προνομίων, Ἑλενούπολις, ὡς μαρτυρεῖ Γ. Κεδρηνός (1): « . . . . καὶ Δρεπανᾶν τὸν ἐν

---

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α', σελ. 517.

Νικομηδείᾳ ἐπικτίσας εἰς τιμὴν Λουκιανοῦ τοῦ ἐκεῖσε μαρτυρήσαντος Ἑλενούπολιν διὰ τὴν μητέρα ἐκάλεσεν» καὶ Ἰ. Σκυλίστας(1): «.... ἐκεῖθεν οὖν ἀπάρας ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐν Νεακώμου οὐδὲ ἐν ὑπατίας χωρίοις τισὶ βασιλικοῖς προσωρμίσατο, ἀλλ' ἐν Ἑλενουπόλει, ἣν οἱ ἐγχώριοι ἀγροικικώτερον κυκλήσκουσιν Ἑλεεινούπολιν» καὶ Χρονικὸν Πασχάλιον (2): «Τῇ σοστ' Ὀλλυμπιάδι Ἰνδικτιῶνος ιε' τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κϐ' Δρέπανον ἐπικτίσας ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν Βιθυνίᾳ εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λουκιανοῦ, ὁμώνυμον τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ἑλενούπολιν κέκληκεν, δωρησάμενος ἄχρι τοῦ νῦν, ἕως φανερᾶς περιοχῆς πρὸ τῆς πόλεως, εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λουκιανοῦ ἀτέλειαν». Αἱ δ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ θέρμαι ἐλαμπρύνθησαν ὑπὸ τῆς βασιλομήτορος διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν, ὧν οἱ τὴν πηγὴν καλύπτοντες θόλοι βεβαιοῦνται ὡς αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τῆς μακαρίας Ἑλένης, ἐπανελθούσης ἐκ Παλαιστίνης, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου κτισθέντες. Ὁ δὲ Φιλοστόργιος(3) περὶ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως ἀβασίμως λέγει. «.... ὅτι φησὶν ἡ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μήτηρ Ἑλένη, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ τῆς Νικομηδείας κόλπου πόλιν ἐδείματο, Ἑλενόπολιν αὐτὴν ἐπονομάσασα· ἀσπάσασθαι δὲ τὸ χωρίον κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ὅτι δὲ Λουκιανὸς ὁ μάρτυς ἐκεῖσε τύχοι μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ δελφῖνος ἐκκομισθείς....» καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος( ).

Ὁ Χάραξ (Χερεκὲ) εἶναι ὁ δέκατος ἡμῶν σταθμὸς καὶ ἀπέχει τοῦ πρὸ αὐτοῦ σιδηροδρομικῶς 12 λεπτὰ (χιλιόμ. 5).

---

1) Ἔκδ. Βόννης, σελ. 689.—2) Ἔκδ. Παρισίων, σελ. 283, d.—3) Ἔκδ. Καντα6ριγίας. Βιβλίον Β' σελ. 483.—4) Migne Patr. gr. t. 145. p. 1328.

Ἡ μικρὰ αὕτη κώμη κατέλαβεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ περιφανῆ θέσιν ὡς κατέχουσα τὸν χῶρον ἔνθα ἐτελεύτησεν ὁ ἰσαπόστολος Κωνσταντῖνος. Τὸ ὄνομα τῆς κώμης ἀπενεμήθη αὐτῇ ἔκ τινος χάρακος περιτεθέντος πρὸς ὀχυρότητα(1). Ἐκαλεῖτο δὲ τὸ πάλαι Ἄγκυρα, ἐξ οὗ ἐπωνομάσθη καὶ τὸ φρούριον Ἄγκυρον καὶ Ἀγκύριον, οὗτινος καὶ σήμερον φαίνονται τὰ ἐρείπια ἐπὶ λόφου ὑπὲρ τὸν σταθμόν. Ἐνταῦθα ἔκειτο καὶ ἡ ἔπαυλις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὡς καὶ τῶν πλείστων πατρικίων τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Μεδζίτ, πατρὸς τοῦ νῦν εὐκλεῶς ἀνάσσοντος μεγαλεπιβόλου Ἄνακτος ἱδρυθὲν ἐνταῦθα ἐργοστάσιον μεταξίνων καὶ χρυσῶν ὑφασμάτων, πρὸς χρῆσιν ἰδίως τῶν ἀνακτόρων, ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ ἐκπληροῖ ἀπτώτως τὸν προορισμόν του.

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὰ κατὰ τὸν θάνατον Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ὅςτις ἴσην πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων ἔσχε τὴν ποικιλίαν τῆς εἰδήσεως. Αἱ διαφωνίαι μεταξὺ τούτων περὶ τοῦ τόπου τοῦ θανάτου αὐτοῦ διατεινομένων τῶν μὲν ὅτι ἐν Νικομηδείᾳ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τῶν δὲ ἐν Χάρακι, περιχώρου τῆς Νικομηδείας, ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ ὅτι τοῦτον μὲν μετεχειρίσθησάν τινες ὡς ἐγγύτερον τῇ πρωτευούσῃ κείμενον καὶ ὡς προάστειον τῆς Νικομηδείας, κατὰ τὸ ὑπαγόμενον, ἐκείνην δὲ ὡς ἐπικρατεστέραν. Ἡ γνώμη ὅμως ὅτι ἐτελεύτησεν ἐν Χάρακι, ἐπαύλει, ὡς εἴπομεν αὐτοῦ, φαίνεται πιθανωτέρα καὶ ὑπὲρ ταύτης μαρτυροῦσι Λέων Γραμματικός(2) : «. . . εἶτα κατὰ Περσῶν κινήσας ἀπὸ Νικομηδείας ἐν τοῖς Πυθίοις θερμοῖς παραγίνεται, καὶ κακωθείς, ἐκεῖθέν τε δι' Ἑλενοπόλεως ἐν τῷ Χά-

1) Γενέσιος ἔκδ. Βόννης, σελ. 47.—2) Ἔκδ. Βόννης, σελ. 88.

ρακι ἐλθὼν πυρετοῦ λάβρου κατασχόντος αὐτὸν ἐτελεύτησε μετὰ ἔννατον τοῦ οἰκισμοῦ Κωνσταντινουπόλεως. καὶ ἀπεκομίσθη τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἀπετέθη ἐν λάρνακι πορφυρῷ» καὶ Γ. Κεδρηνός(1) καὶ Ἑρμείας Σωζόμενος(2): μαλακισθεὶς τὸ σῶμα, ὡς αὐτομάτοις λουτροῖς χρησόμενος, ἧκεν εἰς Ἑλενόπολιν Βιθυνῶν. Χαλεπώτερον δὲ διατεθείς, διεκομίσθη εἰς Νικομήδειαν. Ἔνθα δὴ ἐν προαστίῳ διάγων, ἐμυήθη τὴν ἱερὰν βάπτισιν· ἐπὶ τούτῳ τε σφόδρα ἡσθείς, χάριν ὡμολόγει τῷ Θεῷ». Τὴν δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατέστερον γνώμην ὑποστηρίζουσι Μιχαὴλ ὁ Γλυκᾶς(3): «Ὁ μέντοι Μέγας Κωνσταντῖνος ἐν Ῥώμῃ ἐκράτησεν ἔτη ιϐ' ἐνταῦθα εἴκοσι, καὶ ἐν Νικομηδείᾳ ἀπέθανε κατὰ Περσῶν ἀπαίρων», Ζωναρᾶς(4) καὶ Θεοφάνης(5).

Ἀλλ' ἔτι ἀσαφὴς εἶναι ἡ αἰτία τοῦ θανάτου αὐτοῦ προελθόντος κατά τινας μὲν ἐκ δηλητηριάσεως ὡς Μιχαὴλ Γλυκᾶς(6): «... τελευτᾷ δὲ τὸν βίον ἐξ ἐπιβουλῆς τῶν ἑτεροθαλούντων αὐτῷ ἀδελφῶν, φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον ἐγχεαμένων. ἀστέρος, ὥς φασι, κομήτου τὸν θάνατον αὐτοῦ προμηνύσαντος εἴωθε γὰρ ἐν τοιούτοις κομήτας ἐν οὐρανῷ πολλάκις φαίνεσθαι, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ μέγας Βασίλειος ἔλεγε «συνίστανται δὲ κομῆται σημεῖα διαδοχῆς βασιλέων φέροντες» καὶ Φιλοστόργιος(7)· κατ' ἄλλους δὲ ἐξ ὑπερβο-

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α' σελ. 519.—2) Migne Patr. gr. t. 67. p. 1029.—3) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 466. Αὐτόθι«...καὶ ὁ μὲν μοναχὸς Ἀλέξανδρος ἐν τῇ διὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εὕρεσιν, ἱστορίᾳ, λέγει μὲν ἐν Νικομηδείᾳ τελευτῆσαι τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον...»—4) Ἐκδ. Λειψίας. Τόμ. III. Β' XIII κ. VI σελ. 186. —5) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 24.— 6) Ἐκδ. Βόννης, σελ.466.— 7) Ἐκδ. Κανταβριγίας, σελ. 484.

λικῆς χρήσεως λοιτρῶν, ἐξ ἧς λάβρος κατέλαβεν αὐτὸν πυρετὸς θανατηφόρος ὡς Λέων Γραμματικός(1), Γ. Κεδρηνός(2): «... κινήσας γὰρ κατὰ Περσῶν ἀπὸ Νικομηδείας ἐν τοῖς Πυθίοις αὐτομάτοις θερμοῖς παραγίνεται. καὶ κακωθείς, ἐκεῖθέν τε δι' Ἑλενουπόλεως ἐν τῷ Χάρακι ἐλθών, πυρετοῦ λαβροῦ κατασχόντος αὐτὸν ἐτελεύτησεν» καὶ Ἑρμείας Σωζόμενος(3). Παραδόξως ὅμως ὁ Κεδρηνὸς παρακατιὼν (σελ. 520) φαίνεται ἀσπαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν περὶ δηλητηριασμοῦ γνώμην: «.... δόξα δὲ κατέσχαι τελευτῆσαι μὲν τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον φαρμάκῳ δηλητηρίῳ ἐπιβουλῇ τῶν ἀδελφῶν ...», τούτῳ δὲ στοιχεῖ καὶ Ζωναρᾶς(4): «.... καὶ τοῖς ἐκεῖ χρησάμενος θερμοῖς ὕδασιν, ἔνθα καὶ φάρμακόν τι πιεῖν δηλητήριον λέγεται παρὰ τῶν ἑτεροθαλῶν αὐτῷ κερασθὲν ἀδελφῶν, εἰς Νικομήδειαν παραγίνεται· ὅπου καὶ τετελεύτηκε, νοσήσας ἐφ' ἱκανόν».

Τρίτη ἀμφισβήτησις τῶν περὶ Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν ἐπέρχεται μεταξὺ τῶν χρονογράφων ἡ περὶ βαπτίσεως καὶ τοῦ τόπου αὐτῆς. Φαίνεται ὅμως ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως ἡ ἑτέρα τῶν γνωμῶν ὅτι ἐβαπτίσθη ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Σιλβέστρου πάπα Ῥώμης τότε, προτροπῇ κατ' ὄναρ τῶν δύο μεγάλων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου τῷ 319, περὶ ἧς ὁ Κεδρηνὸς (5) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «.... Τῷ ζ' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τῆς Ῥώμης κρατήσας πρὸ πάντων τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων τῇ ὁσίᾳ ταφῇ παρέδωκε, καὶ τοὺς ἐν ἐξορίαις ἀνεκαλέσατο. καὶ ὑπὸ Σιλβέστρου τοῦ ὁσιωτάτου πάπα Ῥώμης βαπτίζεται

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 88.—2) Ἐκδ Βόννης. Τόμ. Α', σελ. 519.—3) Migne Patr. gr. t. 67. p. 1029. — 4) Ἐκδ. Λειψίας. Τόμ. III, B. XIII. κ. IV. σελ. 186.—5) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α' σελ. 475—476.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ τῆς λώβης ἐξελευθεροῦται τρόπῳ τοιῷδε. εἰς Ῥώμην εἰσελθὼν μετὰ τὴν κατὰ Μαξεντίου νίκην ζητεῖ ἰατροὺς θεραπευθῆναι τῆς νόσου. καὶ δὴ Ἰουδαῖοί τινες ἔρχονται λέγοντες ὅτι κολυμβήθραν χρὴ ποιῆσαι ἀφ' αἵματος ὑπομαζίων βρεφῶν καὶ ἐν αὐτῇ λουσάμενον καθαρισθῆναι. συνάγονται οὖν τὰ βρέφη μετὰ τῶν μητέρων. καὶ τί δὴ λέγειν τοὺς τῶν μητέρων ὀδυρμοὺς καὶ τὰς τῶν τριχῶν ἐκκοπὰς καὶ τἄλλα ὅσα τοῖς ἐκ ψυχῆς ὀδυνωμένοις ἐστί; ταῦτα ἰδὼν ἐκεῖνος καὶ σύνδακρυς γενόμενος εἶπε «καλόν ἐστι μᾶλλον ἐμὲ μόνον κακῷ μόρῳ ἀποθανεῖν ἢ ταῦτα τὰ βρέφη. ἀλλὰ καὶ τίς οἶδεν τὸ τέλος ὁποῖον;» ταῦτα εἰπὼν καὶ τὰς μητέρας δώροις φιλοφρονησάμενος ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. ταύτῃ τοι καὶ κατ' ὄναρ ὁρᾷ τοὺς δύο μεγάλους ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον προτρεπομένους αὐτὸν Σίλβεστρον ζητῆσαι τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως. «καὶ αὐτὸς ὑποδείξει σοι κολυμβήθραν δι' ἧς τῆς τε ψυχῆς τὰς νόσους καὶ τοῦ σώματος θεραπευθήσῃ». ἔρχεται οὖν ὁ Σίλβεστρος διὰ τοὺς ἐπικειμένους διωγμοὺς ἐν φυγαδείᾳ τελῶν, καὶ βαπτίζει κατηχήσας τοῦτον. εὐθὺς οὖν ἀπὸ τῆς θείας κολυμβήθρας ἀνερχομένου τοῦ Κωνσταντίνου ἐξέπεσον ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, καὶ ἐκαθαρίσθη, καὶ λέγουσιν ὅλον ὑγιὲς ὡς παιδαρίου μικροῦ. τοῦτο ἰδόντες οἱ λαοὶ ἐβαπτίσθησαν ἄπειροι, καὶ Κρῖσπος ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου. Οἱ δὲ λέγοντες ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον βαπτισθῆναι ὑπὸ Εὐσεβείου τοῦ Νικομηδείας τοῦ Ἀρειανοῦ ψεύδονται».

Τῇ γνώμῃ ταύτῃ τάσσεται καὶ ὁ Θεοφάνης (1): «5814. Τούτῳ τῷ ἔτει, ὥς φασί τινες, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας σὺν Κρίσπῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Σιλβέστρου ἐβαπτίσθη,

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α', σελ. 475—476.

ὡς οἱ κατὰ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην μέχρι σήμερον τὸν βαπτιστῆρα ἔχουσιν εἰς μαρτυρίαν, ὅτι ὑπὸ Σιλβέστρου ἐν Ῥώμῃ ἐβαπτίσθη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν τυράνων. οἱ δὲ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐν Νικομηδείᾳ φασὶν αὐτὸν περὶ τὸν θάνατον ὑπὸ Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδέως Ἀρειανοῦ βεβαπτίσθαι· ἔνθα καὶ ἔτυχεν αὐτὸν κοιμηθῆναι»· μόνος δὲ ὁ Θεοδώρητος (1) φαίνεται ἀσπαζόμενος ὅτι ἐβαπτίσθη ἐν Νικομηδείᾳ: «ἐνιαυτοῦ δὲ ἄλλου καὶ μηνῶν διεληλυθότων ὀλίγων ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Βιθυνίας διάγων, ἠρρώστησε· τὸ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης βιότητος ἄδηλον ἐπιστάμενος, τοῦ θείου βαπτίσματος τὸ δῶρον ἐδέξατο». Πάντες ὅμως ὁμοφωνοῦσιν ἐπὶ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ ὡς γεγονότος καὶ συμφάσκουσιν ὅτι ἀνέβαλλε μέχρι τότε τὸ βάπτισμα ποθῶν νὰ βαπτισθῇ ἐν Ἰορδάνῃ Γ. Κεδρηνός(2): «... φασὶ γὰρ ἀναβάλλεσθαι αὐτὸν τὸ βάπτισμα διὰ τὸ ἐλπίζειν αὐτὸν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι», Θεοδώρητος (3): «... ἀνεβάλλετο δὲ μέχρι τοῦδε τοῦ χρόνου ἐν Ἰορδάνῃ, τῷ ποταμῷ τούτου τυχεῖν ἱμειρόμενος» καὶ Θεοφάνης(4): «.... ἀναβαλλόμενος γὰρ ἦν τὸ βάπτισμα, φασίν, ἐλπίζων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι ποταμῷ. ἐμοὶ δὲ ἀληθέστερον φαίνεται τὸ ὑπὸ Σιλβέστρου ἐν Ῥώμῃ βεβαπτίσθαι αὐτόν». Πρὸς δὲ τοὺς τυχὸν ἀμφισβητοῦντας τὴν βάπτισιν αὐτοῦ Ἀρειανοὺς καὶ ἄλλους ἐπὶ λέξει ἀναφέρει ὁ Θεοφάνης(5) τάδε: «.... καὶ τὰς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερομένας διατάξεις πρὸς Μιλτιάδην πεπλασμένας εἶναι τοῖς Ἀρειανοῖς, δόξαν ἐντεῦθεν περιποιῆσαι σπουδάζουσιν ἑαυτοῖς, ἢ

---

1) Ἔκδ. Κανταβριγίας, σελ. 64. —2) Ἔκδ Βόννης. Τόμ. Α', σελ. 476. —3) Ἔκδ. Κανταβριγίας, σελ. 64. —4) Ἔκδ. Βόννης, σελ. 24—25. —5) Αὐτόθι, σελ. 25. καὶ Μ. Γλυκᾶς, ἔκδ. Βόννης, σελ. 467.

τὸν εὐσεβῆ βασιλέα κακίζειν ἐθέλουσιν, ἀβάπτιστον δεικνύντες ἐντεῦθεν, ὅπερ ἄτοπον καὶ ψευδές. εἰ γὰρ οὐκ ἦν βεβαπτισμένος ἐν τῇ κατὰ Νικαίαν συνόδῳ, λοιπὸν οὐδὲ μετελάμβανε τῶν θείων μυστηρίων, οὐδὲ συνήρχετο τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ὅπερ ἀτοπώτατόν ἐστι καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν. ἄλλοι δὲ Ἀρειανοὶ καὶ Ἕλληνες ὡς διαβάλλουσι τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον ψεύδονται δὲ καὶ οὗτοι. ἡ γὰρ γενεαλογία αὐτοῦ βασιλικὴ ὑπῆρχε καὶ πρὸ Διοκλητιανοῦ. ὁ γὰρ πατὴρ αὐτοῦ Κωνστάντιος θυγατριδοῦς ἦν Κλαυδίου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐξ Ἑλένης τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς ἔσχε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον ».

Τὸ σκῆνος τοῦ ἐν λόγῳ ἰσαποστόλου τεθὲν λάρνακι χρυσῇ μετεκομίσθη εἰς πρωτεύουσαν ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ ἀπετέθη ἐπὶ βήματός τινος ἐν τοῖς βασιλείοις, Θεοδώρητος(1): «..., οἱ δὲ ὕπαργοι καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες ἐν λάρνακι τοῦτον κατατεθέντες χρυσῇ εἰς τὴν Κων)πολιν μετεκόμισαν, τῆς στρατιᾶς ἁπάσης ἡγουμένης καὶ ἑπομένης καὶ πικρῶς ὀλοφυρομένης τὴν στέρησιν... » καὶ Ἑρμ. Σωζόμενος(2): «... Ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησε, διεκομίσθη αὐτοῦ τὸ σῶμα εἰς Κωνσταντίνου πόλιν ἐν λάρνακι χρυσῇ, καὶ ἐπὶ βήματός τινος ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπετέθη. Τιμὴ δὲ καὶ τάξις ὥσπερ εἰς ζῶντα, ἡ αὐτὴ ἐγένετο παρὰ τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις....».

Μετὰ τὸν σταθμὸν τοῦτον κεῖται εἰς ἀπόστασιν λεπτῶν 25 (χιλιομ. 10) ὁ τῆς Γιαριμδζέ, καὶ εἰς δωδεκάλεπτον (χιλιομ. 6) ἀπ' αὐτοῦ ὁ τοῦ Τουτοὺν-τσιφλιγί. Μεταξὺ τοῦ σταθμοῦ τούτου καὶ τοῦ κατόπιν Δερινδζὲ ἀπέχοντος

1) Ἔκδ. Κανταβριγίας, σελ 65. —2) Migne Patr. Gr. t. 67. p. 1032.

καὶ τούτου 8 λεπτὰ (χιλιομ. 4) ἀριστερὰ τῇ γραμμῇ διακρίνομεν ἐπὶ τοῦ χείλους χάνδακος λείψανα βυζαντινῶν τάφων.

Ὁ σταθμὸς τῆς Νικομηδείας κείμενος εἰς ἀπόστασιν λεπτῶν 16 (χιλιομ. 8) ἀπὸ τοῦ εἰρημένου εἶναι ὁ σπουδαιότερος τῆς ἀπὸ Χαϊδὰρ-πασσᾶ εἰς Ἐσκὶ-σεχὶρ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κατέχει δ' ἡ Νικομήδεια τὴν πρώτην θέσιν καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν εἴτε ἱστορικὴν εἴτε κοινωνικὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου κολπου, ὅστις ἐκαλεῖτο ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ κειμένων πόλεων Ὀλβίας Ὀλβιανὸς καὶ Ἀστακοῦ Ἀστακηνός· ἔφερε δὲ καὶ τρίτην ἐπωνυμίαν τὴν τοῦ Κιανοῦ.

Ἡ Ὀλβία ἦν πόλις θεμελειωθεῖσα ὑπὸ Μεγαρέων ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου τούτου καὶ ἐπονομασθεῖσα ἐκ τῆς μητρὸς τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς. Μετονομασθεῖσα δὲ μετὰ ταῦτα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ Ἀστακοῦ, μυθολογουμενου υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ὡς θαλασσοπόρου, διετήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι τοῦ Ζιποίτου Θρᾳκός, ὅστις κτίσας τὴν νέαν πόλιν ἀπένειμεν αὐτῇ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικομήδους, ἐξ οὗ καὶ ὁ κόλπος μετωνομάσθη ἔκτοτε τῆς Νικομηδείας. Πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν διακρίνουσι τὴν Ἀστακὸν τῆς Νικομηδείας, ἄλλοι δέ, ὁ Παυσανίας, ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Ῥωμαίων ἱστοριογράφων παραδέχονται μίαν καὶ μόνην τὰς δύο ταύτας πόλεις, κτισθείσας τὴν μίαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἄλλης. Τοῦ μεγαλείου δὲ αὐτῆς καὶ σήμερον ἔτι σώζονται πλεῖστα ἐρείπια ἀνακτόρων, ναῶν, ἀγορῶν, ὑδραγωγείων, λουτρῶν, πλατειῶν, τειχῶν, πύργων καὶ ὀχετῶν μαρτυροῦντα κάλλιον ἡμῶν ὅτι ἡ πόλις ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ὀνομαστὴ ἀπωλεσθεῖσα καὶ εἰς σωρόν, κακῇ μοίρᾳ, μεταβληθεῖσα ὑπὸ τρομερῶν σεισμῶν

καὶ πυρκαϊῶν ἐναλλάξ, ὡς μαρτυροῦσιν ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι ἱστορικοί.

Τὴν ἱστορίαν τῆς Νικομηδείας δυνάμεθα γενικώτερον νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τρεῖς διαφόρους ἐποχάς, οἷαι: ἡ τῆς Ἀνεξαρτήτου, τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῆς Βιθυνίας ἐν συνολῳ. Τὸ ὄνομα τοῦ Ζιποίτου εἶναι τὸ πρῶτον τῶν βασιλέων τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας, ὅπερ κοσμεῖ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς διὰ σειρᾶς εὐτυχῶν πολέμων, οἵτινες ἐξήγειραν τὸν φθόνον τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἡρακλείας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικομήδης ὁ Α΄ φοβούμενος ἐνδεχομένην στάσιν τῶν ἀδελφῶν του, δυναμένην νὰ συνεπενέγκῃ τὸν διαμελισμὸν τοῦ ἔτι ἀσυμπαγοῦς κράτους του ἐβύθισε τας χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸ αἷμα ἐκείνων πλὴν τοῦ νεωτέρου, Ζιποίτου καὶ τούτου ἡ Ζιβία, ὅστις ἐξέφυγε καταφυγὼν εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς χώρας, ὅπου συναθροίσας ἱκανοὺς ὀπαδοὺς καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου στηριζόμενος ἐκίνησε κατὰ τοῦ Νικομήδους μόλις διαφυγόντος τὸν ὄλεθρον τῇ γενναίᾳ τῶν πολυαρίθμων, καὶ δὴ τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον, αὐτοῦ συμμάχων ἐπιμαχίᾳ. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν του ὁ Νικομήδης ἐπεδόθη εἰς τὴν τακτοποίησιν καὶ εὐημερίαν τοῦ κράτους του, ἣν θανὼν κατέλιπεν ἀπραγματοποίητον εἰς τὸν ἐκ δευτέρου γάμου πρεσβύτερον υἱόν του καὶ διάδοχον Προυσίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης πιθανολογεῖται ὁ διαμελισμὸς τῆς Βιθυνίας καὶ ἡ διαίρεσις αὐτῆς εἰς πρώτην καὶ δευτέραν συνεπείᾳ τῶν διηνέξεων τοῦ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱοῦ τοῦ Νικομήδους Ζήλα πρὸς τὴν μητρυιὰν αὐτοῦ Ἐταζέταν. Ἡ δὲ συνένωσις τῶν ὑπὸ τοῦ Προυσία κυβερνωμένων ἐπαρχιῶν μετὰ τοῦ βασιλείου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ζήλα Προυσία, ὅστις κοινῶς λογίζεται ὡς πρῶτος ὑπὸ τὸ ὄνομα

τοῦτο βασιλεύς, παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς διαφόρους πρὸς τοὺς γείτονας πολέμους, ὧν πρῶτος ὁ κατὰ τῆς Περγάμου. Ἔκτοτε ἡ Βιθυνία δὲν ἔπαυσε νὰ ἦναι διαρκὲς θέατρον πολέμων, οἵτινες διεξήγοντο τῇ ἑκάστοτε συμμαχίᾳ καὶ ἐπιμαχίᾳ ἰσχυρῶν ἡγεμόνων ἀπὸ πολλοῦ ἐποφθαλμιώντων τὴν χώραν εἰς ἣν αἱ εὐνοϊκαὶ αὗται περιστάσεις ἀκόπως ἔφερον. Διὰ τοῦτο βλέπομεν νῦν μὲν τὸν Μακεδόνα Φίλιππον νῦν δὲ τὸν Ἄτταλον, ἄλλοτε δ' ἄλλον καὶ ἄλλον ἀναμιγνυομένους εἰς τὰ τῆς Βιθυνιας μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ Νικομήδους τοῦ Γ'.

Γενομένην Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ἡ Βιθυνία ἐκυβερνᾶτο αὐτονόμως ὑπὸ ἀνθυπάτων κληρωτῶν καὶ πραιτώρων, αἱ δὲ πόλεις αὐτῆς κοινὴν ἀποτελοῦσαι συμμαχίαν ἐπολιτεύοντο ὑπὸ κοινὸν σύλλογον «Βιθυνιαρχίαν». Μεταξὺ τῶν πραιτώρων, κατ' ἐξαίρεσιν ἀναφέρομεν τὸν Πλίνιον, ὅςτις πολλαχῶς εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς λαχούσης αὐτῷ ἐπαρχίας καλλωπίσας αὐτὴν διὰ δημοσίας πλατείας καὶ πλουσίου ὑδραγωγείου καὶ ὑποβαλὼν τῷ Αὐτοκράτορι Τραϊανῷ σχέδιον περὶ ἑνώσεως τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας μετὰ τοῦ Εὐξείνου μὴ πραγματοποιηθὲν παρὰ τὴν ἔγκρισίν του. Ἐν γένει δὲ ὁ Πλίνιος μετριοπαθῶς ἐνήσκησε καὶ τὴν πρὸς καταδίωξιν τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας θρησκείας ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος δεδομένων αὐτῷ ἐξουσίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες μᾶλλον ὡς πρὸς συμμάχους ἢ κατακτηθέντας προςεφέροντο δαψιλεύοντες αὐτοῖς εὐμένειαν καὶ τὴν χώραν παντοδαπῶς προικίζοντες ἀγαθοῖς, ἐν οἷς λαμπραὶ ὁδοί, λιμένες καὶ ἄλλα. Τὸ Δίνδυμον τῆς Κυζίκου ὄρος, ἔνθα πλούσια λατομεῖα ἐξαιρέτου γρανίτου, ἡ κοιλὰς τοῦ Σαγγαρίου ἔνθεν ὁ ἴασπις, τὰ ὑφαίστεια πετρώματα τῆς Λιβύσσης ἦσαν πηγαὶ πλούτου διὰ τὴν Νικομήδειαν. Πλὴν ἡ τῶν τυχῶν,

ἐθνῶν καὶ χωρῶν ὀλέτηρ φιλαρχία δὲν ἐβράδυνε νὰ μεταβάλῃ καὶ τὴν εὐδαιμονοῦσαν τέως πόλιν εἰς θέατρον αἱματηρῶν πολέμων καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ὧν μείζων ἡ μεταξὺ Λικινίου καὶ Κωνσταντίνου περὶ Αὐτοκρατορίας ἀποφασιστικὴ μάχη. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἡ Νικομήδεια ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου δευτέρας μητροπόλεως τῆς ἀπεράντου ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐπλουτίσθη διὰ μεγαλοπρεπεστάτου ἱπποδρόμου, νομισματοκοπείου, ὁπλοστασίου, ὁπλουργείου καὶ παλατίων διὰ τὴν γυναῖκα καὶ θυγατέρα αὐτοῦ. Πλὴν δὲν ἐβράδυνεν ἡ πρὸς καλλωπισμὸν αὕτη ἐπιμέλεια αὐτοῦ νὰ μετατραπῇ ἐν αὐτῷ εἰς δυσμένειαν κατὰ τῆς νέας θρησκείας, ἣν ταῖς ἐπομέναις περιστάσεσι καὶ συκοφαντίαις τοῦ Γαλέρθου ἐπὶ τούτῳ αὐτόθι ἐλθόντος ἐπολέμησε καὶ κατεδίωξε διὰ τῶν βιαιοτέρων καὶ σκληροτέρων μέσων. Ἔκτοτε ἡ Βιθυνία καὶ εἰδικώτερον ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς μεταβάλλεται εἰς τραγικὸν σφαγεῖον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτόθι ἀπαγόμενοι ἐσφαγιάζοντο οἱ συλλαμβανόμενοι ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπικρατειας Χριστιανοί. Καίτοι δὲ ὁ διωγμὸς οὗτος ἐξηκολούθησεν ἀπηνὴς μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, οὐχ ἧττον ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Βιθυνίᾳ συνεκλήθη καὶ αὐξηθεὶς μετεδόθη ἐκεῖθεν πανταχοῦ τῆς ὑφηλίου. Αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς βασιλικῆς προστασίας ἐκάλυψαν δι' ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν τὰς κοιλάδας τοῦ Ὀλύμπου, τὰς πλευρὰς τῶν ὀρέων καὶ τῶν πόλεων τὰ πέριξ. Καταβαλὼν ὁ ἰσαπόστολος τοὺς διαφόρους αὐτοῦ ἀντιπάλους καὶ τελευταῖον τὸν Λικίνιον ἐλάμπρυνε τὰς πόλεις πάσας τῆς Βιθυνίας, καὶ ἰδίως τὴν Νικομήδειαν, ἣν κτιζομένης τῆς Νέας Ῥώμης, ἐτίμησε καὶ διὰ τοῦ θρόνου αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῶν κατόπιν βασιλέων ἡ Βιθυνία ἀναλαμβάνει ἀναψυχήν τινα παρὰ πάσας τὰς αἱματηρὰς μάχας αἵτινες ἐν

αὐτῇ κατὰ καιροὺς ἐγένοντο· διότι ἡ αὐτοκρατορία ταλαντευομένη μεταξὺ νικῶν καὶ ἥττων, προϊόντος τοῦ χρόνου μετήνεγκε τοὺς πολέμους εἰς ἀπωτέρας χώρας. Ἀλλ' οὔτε τὰ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν πολέμων δεινὰ ἅτινα ἡ Νικομήδεια ὑπέστη, οὔτε αἱ κατόπιν ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων καὶ Σκυθῶν, ἐπήνεγκον τοιαύτην καταστροφὴν οἵαν αἱ φυσικαί. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἡ Νικομήδεια εἶδε τὸ κάλλος καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς εἰς ἄμορφον νὰ μεταβληθῇ σωρὸν θάψασα ὑπ' αὐτὸν πάντα τὰ μέχρι τότε σωζόμενα ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον ὁπωσοῦν νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ οἰκτρᾷ καταστάσει παρέμεινε μέχρι τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ, ὅτε μόλις εἶδεν ἀναγεννωμένην ἐν μέρει τὴν παλαιὰν αὐτῆς εὐημερίαν. Ἁλωθείσης δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ Νικομήδεια κατέστη πρωτεύουσα τῶν Κομνηνῶν ἡγεμόνων, καὶ τὸ 1326 ὑπέκυψεν ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν διατηρήσα πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῆς προνόμια.

Μετὰ ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας στάθμευσιν ἐν τῷ εἰρημένῳ σταθμῷ κινοῦμεν μετὰ νέων οὕτως εἰπεῖν δυνάμεων πρὸς τὸν σταθμὸν τοῦ Μπουγοὺκ-δερβέν· ἀπέχει οὗτος λεπτὰ 37 (χιλιομ. 18) τοῦ προηγουμένου καὶ φέρει εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Σαπανδζᾶ μετὰ 28 λεπτὰ (χιλιόμ. 14). Ὀλίγον πρὸ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σταθμοῦ ἀριστερὰ καὶ πλησίον τῆς ὁμωνύμου λίμνης διακρίνονται ἀρχαίας οἰκοδομῆς ἐρείπια. Ὁ σταθμὸς κεῖται ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς εἰρημένης λίμνης καὶ παρέχει ἐντεῦθεν λαμπρὸν θέαμα αὐτῆς περιβαλλομένης ποῦ μὲν ὑπὸ ἀμμώδους πεδιάδος ποῦ δὲ ὑπὸ δασοδῶν ὀρέων κατερχομένων μέχρι θαλάσσης. Τὸ πλάτος καὶ μῆκος αὐτῆς ἐξικνοῦνται τὸ μὲν πρῶτον μέχρι ἕξ, τὸ δὲ δεύτερον μέχρι

δέκα χιλιομέτρων, ἡ δὲ ὁλικὴ αὐτῆς περιφέρεια κατὰ τὸν Otter εἶναι 15 μιλίων κατὰ δὲ τὸν Tchihatcheff 36.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ λίμνη Σαπάνδζα ἐκαλεῖτο Σοφόν· ἀλλ' ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν διάφορα ἔλαβεν ὀνόματα ὀνομασθεῖσα ὑπὸ μὲν Μαρκελλίνου τοῦ 'Αμμιανοῦ Σουνὼν ὑπὸ δὲ Ἄννης τῆς Κομνηνῆς καὶ ἄλλων Βοάνα ἢ Βοάνη. Τὸ σήμερον ὄνομα αὐτῆς προσέλαβεν, ὡς ἐπιτόπιος παράδοσις μαρτυρεῖ, ἐκ τῶν πρὸς συνοικισμὸν τῆς ὁμωνύμου παρακειμένης κώμης διαφόρων ξένων *γιαπανδζί*.

Τὰ ὕδατα τῆς Βοάνης εἰσὶ γλυκέα καὶ πόσιμα χρησιμεύοντα εἰς ἄρδευσιν τῶν πέριξ εὐφόρων κοιλάδων, ὧν αἱ ἐκτάκτου ἡδύτητος ποικίλαι ὀπῶραι, καὶ δή, τὰ μῆλα καὶ τὰ ἄπια τυγχάνουσιν ὀνομαστὰ καὶ τῶν ἐπιβατῶν λίαν εὐχαρίστως γαργαλίζουσι τὴν γεῦσιν ἀπολαυόντων ἐν εὐτελῇ τιμῇ ἓν τῶν ἀρίστων καὶ εὐγεύστων ἀναψυκτικῶν. Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις συνεζητήθη πολλάκις τὸ σχέδιον τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὑδάτων τούτων διὰ διώρυγος πλευσίμου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας· ἡ ἰδέα ὅμως ὅτι ἐπὶ Τραϊανοῦ τῇ προτάσει Πλινίου τοῦ Νεωτέρου ἐγένετο ἔναρξις ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου τούτου φαίνεται ἥκιστα βάσιμος, οὐδαμοῦ παρουσιασθέντος μέχρι σήμερον μετὰ ἐπιμόνους ἐρεύνας καὶ ἀναζητήσεις ἴχνος τοιαύτης ἐπιχειρήσεως. 'Εν τῇ λίμνῃ ταύτῃ, πέριξ τῆς ὁποίας κατῴκουν οἱ Σίφωνες ἐπὶ τῶν πέριξ ὀρέων, εἶχον ἄλλοτε σχηματισθῆ ἐκ τῶν ποικίλων φορυτῶν, ἅτινα οἱ ἐπὶ σειράν τινα ἡμερῶν ὄμβροι καὶ ὑετοὶ ἐν αὐτῷ συνεπεσώρευσαν νῆσοί τινες ἀνύπαρκτοι σήμερον· ἰδοὺ δὲ αἱ περὶ τούτου λέξεις τοῦ Εὐαγρίου(1) « . . . . Καὶ

1) Ἔκδ. Κανταβριγίας, σελ 307.

ὄμβρους δὲ ἐξαισίους ὁ Πρίσκος ἱστορεῖ γενέσθαι ἀνὰ τὴν Κων/πολιν καὶ τὴν Βιθυνῶν χώραν, ἐπὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἡμέρας ποταμηδὸν τῶν ὑδάτων ἐξ οὐρανοῦ φερομένων. καὶ ὄρη μὲν ἐς πεδία κατενεχθῆναι· κατακλυσθείσας δὲ κώμας παραπόλεσθαι· γενέσθαι δὲ καὶ νήσους ἐν τῇ Βοάνῃ λίμνῃ, οὐ μακρὰν τῆς Νικομηδείας ἀφεστώσης, ἐκ τῶν συνενεχθέντων ἐς αὐτὴν παμπόλλων φορυτῶν».

Ὁ σταθμὸς τοῦ Ἀδᾶ-παζὰρ ἀπέχει ἀπὸ τῆς Σαπάντζας ἓν τέταρτον τῆς ὥρας (χιλιομ. 8) καὶ ἀριθμεῖ τὸν δέκατον ἕβδομον ἡμῶν σταθμόν, ἐκλήθη δὲ ἀπὸ τοῦ πλησίον χωρίου τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ καὶ ὀνομασθέντος οὕτω ἀπὸ νησιδίου σχηματιζομένου ὑπὸ βραχιόνων δύο τοῦ εἰρημένου ποταμοῦ. Καλούμενον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Θέμα Ὀπτιμάτων διενεργεῖ σήμερον ἀξιόλογον ἐμπόριον παντοδαπῶν ἐμπορευμάτων καὶ μάλιστα μετάξης, γεννημάτων καὶ δερμάτων· ἡ δὲ κεντρικὴ αὐτοῦ θέσις ἡ πρόσφορος εἰς πᾶν εἶδος ἐμπορίου, ἡ δραστηριότης καὶ ἡ εἰς τὸ ἐμπόριον κλίσις τῶν εὐαρίθμων αὐτοῦ κατοίκων παρέχει ἄνετα τὰ μέσα τοῦ κέρδους καὶ τῆς εὐμαρείας.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ καὶ ἐπειδὴ τετράκις ἀπαντῶμεν αὐτὸν κατὰ τὴν πορείαν ἡμῶν, διαρρέοντα ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν διελαυνόντων ἄνωθεν ἐπὶ σιδηρῶν γεφυρῶν, δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἄσκοπον νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τούτου ἰδίως δὲ περὶ τῆς γεφύρας τῆς καὶ νῦν ἔτι διατηρούσης, πιστὴν κατὰ μετάφρασιν τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς *Μπὲς-κιοπροῦ*. Ἡ κατασκευὴ τῆς γεφύρας ταύτης ἤρχισε περὶ τὸ 553 ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε συνωμολόγησε τὴν μετὰ τῶν Περσῶν εἰρήνην, καὶ συνετελέσθη τῷ 561, τριακοστὸν τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας του· διετήρησε δὲ τὸ προηγούμενον αὐτῆς ὄνομα *πενταγέφυρος* ὡς ἐκ

πέντε καμαρῶν συνισταμένη, ἦν δὲ πρότερον ξυλίνη, ὡς μαρτυρεῖ Γ. Κεδρηνός(1): «.... Τῷ λγ'. ἔτει κτίζει τὴν γέφυραν τοῦ Σαγγάρεως ποταμοῦ, τὴν λεγομένην πενταγέφυρον, διὰ καμαρῶν πέντε, ξυλινὴν πρότερον οὖσαν» καὶ Λέων Γραμματικός(2): «ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς κτίζει καὶ τὸν ἐν τῇ πηγῇ ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ πάμπολλα κτίσματα ἐποίησεν ἐκκλησιῶν τε καὶ πόλεως, καὶ τὴν πενταγέφυραν τοῦ Σαγγαρίου ἅπερ Προκόπιος ὁ ἱστορικὸς ἐν ὀκτὼ λόγοις ἀνεγράψατο», προσέτι δὲ ἐλέγετο καὶ Ζόμπου κατὰ Ἰωάννην Σκυλίτσην(3): «... Τὸν δὲ Σαγγάριον διαπεραιωθείς, παρ' ᾧ ταῦτα γέγονε, διὰ τῆς Ζόμπου λεγομένης γεφύρας τὰς οἰκίας δυνάμεις ἀθροίζειν ἤρξατο», καὶ σημειώσεις Iacobi Goari εἰς Ἰωάννην Κουροπαλάτην (σελ. 887): «Τῆς Ζόμπου λεγομένης γεφύρας pons iste est a Iustiniano constructus, Πενταγέφυρος alias dictus apud Cedrenum. vulgus Ζόμπον vocavit appellativo satius quam propris nomine: Ζόμπος enim *Gibbosum* significat, nec ineptum pontis valde convexi censetur epithetum. de Sagari fluvio in Cedrenum meminimus». Ἡ οἰκοδομὴ τῆς γεφύρας ταύτης, ἥτις παραμένει ἀκεραία ἔτι καὶ νῦν, ἀληθῶς δύναται νὰ λογισθῇ ἔργον ὑπέροχον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἔκτισται ἐκ τιτανοδῶν ὀγκολίθων καὶ συγκειμένη ἐξ ὀκτὼ τόξων ἔχει μῆκος 429 μέτρων· τὸ εὖρος δὲ τῶν μεγάλων αὐτῆς ἁψίδων, πασῶν τοῦ αὐτοῦ ὕψους ὥστε τὸ διάζωμα νὰ ἀποτελῆται ὁριζόντιον, εἴκοσι τριῶν μέτρων. Τὰ μεταξὺ τῶν ἁψίδων βάθρα εἰσὶ μήκους ἓξ μέτρων καὶ ἡμίσεως καὶ πρὸ ἑκάστου αὐτῶν

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Α', σελ. 678. —2) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 130. —3) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 690.

προέχουσι ῥευματοθραῦσται ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ Pont-neuf τῶν Παρισσίων. Καὶ πρὸς μὲν τὸ πρὸς τὴν λίμνην ἄκρον τῆς γεφύρας ὑψοῦται πύλη ἐν σχήματι θριαμβευτικῆς ἀψίδος περιέχουσα ἑλικοειδῆ κλίμακα φέρουσαν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς γεφύρας, πρὸ δὲ τὸ ἀντίθετον μέγα γεῖσον, ἴσων πρὸς τὸ τόξον διαστάσεων, χρησιμεῦον εἰς ἀνάπαυλαν τῶν διαβατῶν. Ἦν δὲ τοσοῦτον τρομερὸν τὸ βάθος, τὸ εὖρος καὶ ἡ ὁρμητικότης τοῦ ῥεύματος τοῦ ποταμοῦ, ὥστε, κατὰ τὸν Παῦλον Διάκονον, πρὸς θεμελίωσιν τῶν ποδῶν τῆς γεφύρας ἐδέησε νὰ μετοχευθῇ τὸ ῥεῖθρον, καὶ δικαίως ὁ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἱστοριογράφος Προκόπιος (1) μετ' ἀληθοῦς ἐμφάσεως ἐκτίθησι τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐν λόγῳ γεφύρας: «Ὁ μέγας δὲ ποταμὸς οὗτος ὅνπερ Σαγγάριον καλοῦσι νῦν σφοδρῷ μὲν κατιὼν ἐς ἄγαν τῷ ῥείθρῳ, ἐπὶ μέσης δὲ πεφυκὼς ἄβυσσος, εὐρυνόμενος δὲ θαλάσσῃ ἴσα, διαγέγονε μὲν τά γε εἰς γέφυραν ἀνέπαφος πᾶσιν, ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, ἀκάτων δὲ συνδέοντες πλῆθος καὶ φορμηδὸν αὐτὰς ἀλλήλαις ἐναρμοσάμενοι, ἐνταῦθα διαπορθμεύεσθαι τολμῶσι πεζοί, ὥσπερ ποτὲ δέει τοῦ Ξέρξου τὸν Ἑλλήσποντον ὁ τῶν Μήδων στρατός, ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐκ ἀνεπικινδύνως αὐτοῖς γίνεται. πολλάκις γὰρ ὁμοῦ τοῖς δεσμοῖς συλλαβὼν τὰς ἀκάτους ἁπάσας, εἶτα τὴν διάβασιν ἀνεχαίτισε τοῖς τῇδε ἰοῦσι. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς γέφυραν αὐτῷ ἐγκεχείρηκεν ἐποικοδομεῖσθαι τανῦν» ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος(2) ὡς ἑξῆς: «. . . Ῥέει δὲ ἐν τῷ (πέμπτῳ) θέματι (τῷ καλουμένῳ) τῶν Ὀπτιμάτων ποταμὸς ὁ καλούμενος Σαγγάριος, ἐν ᾧ ἐστιν ἡ ἀξιοθέατος γέφυρα ἣν ἐποίησεν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ πολυύμνητος, ἐπιγραφὴν ἔχου-

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Γ', σελ. 314. 2) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 26.

σα τοιαύτην, ἥτις γέγραπται ἐν μιᾷ τῶν πλακῶν οὑτωσὶ λέγουσα·

καὶ σὺ μεθ' ἑσπερίην ὑψαύχενα καὶ μετὰ Μήδων
ἔθνεα καὶ πᾶσαν ξένην ἀγέλην
Σαγγάριε, κρατερῇσι ῥοὰς ἄψισι πεδηθείς,
οὕτω ἐδουλώθης κοιρανικῇ παλάμῃ,
ὁ πρὶν δὲ σκαφέεσιν ἀνέμβατος, ὁ πρὶν ἀτειρής,
κεῖσαι λαϊνέῃ σφιγκτὸς ἀλυκτοπέδῃ».

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναφερομένη καὶ παρὰ Ζωναρᾷ(1) ἐποιήθη ὑπὸ Ἀγαθίου· σήμερον δὲ εἶναι ἀνύπαρκτος.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Σαγγαρίου εὕρηνται, Στράβων, 543, πλησίον κώμης τινὸς Σαγγίας καλουμένης (ἐξ ἧς ἴσως καὶ τὸ ὄνομα) ἀπεχούσης 150 περίπου στάδια τῆς Πεσσινοῦντος· ἀλλὰ κατὰ Ψευδοπλούταρχον (2) ἐκ Σαγάρεως τοῦ Μυνδωνίου, ὅστις τῇ ἀρᾷ ὑποκύψας τῆς Κυβέλης ἐξέστη τῶν φρενῶν αὐτοῦ καὶ ῥιφθεὶς εἰς τὸν εἰρημένον ποταμὸν ἐπνίγη. Τὸ παλαιότερον ὄνομα αὐτοῦ εἶναι Ξηροβάτης ἀπονεμηθὲν αὐτῷ κατὰ τὸν Ψευδοπλούταρχον ἕνεκα ξηρασίας κατὰ τὸ θέρος, ἥτις ἀποδοτέα ἢ εἰς τὴν ἕνεκα συνεχοῦς ἀλλαγῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, μεθ' ἣν ἡ πρότερον μένει ξηρά, ἢ εἰς ἀληθῶς τοιαύτην μετὰ τὸν διχασμὸν αὐτοῦ· διερχόμενος δὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Φρυγίας καὶ μέρος τῆς Βιθυνίας ἑνοῦται μετὰ τοῦ Γάλλου ποταμοῦ, πηγάζοντος ἐκ τῶν Μώδρων τῆς Ἐφελλησποντείου Φρυγίας, καὶ καθίσταται πλωτός, ἄπλωτος ὢν τὸ πάλαι, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ὁ Σαγγάριος ὑπῆρξεν ἔκπαλαι γνωστὸς καὶ παρ' Ὁμήρῳ ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα Γ' 187,

1) Ἐκδ. Λειψίας B. XIV. κ. VII. σελ. 285.—2) Ἕλληνες γεωγράφοι, ἔκδ. Βιέννης. Τόμ. Α', σελ. 581.

ἤδη καὶ Φρυγίην εἰσήλυθον ἀμπελόεσσαν,
ἔνθα ἴδον πλείστους Φρύγας, ἀνέρας αἰολοπώλους,
λαοὺς Ὀτρῆος καὶ Μύγδονος ἀντιθέοιο,
οἵ ῥα τότ' ἐστρατόωντο παρ' ὄχθας Σαγγαρίοιο.

Ὅ,τι δὲ ἄξιον περιεργείας διὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον εἶναι ἡ ἑκάστοτε ἀλλαγὴ κοίτης, ὡς ἀνωτέρω εὕρηται, μεθ' ὅλας τὰς πολυειδεῖς κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐργασίας πρὸς διακανόνισιν τῶν ῥείθρων αὐτοῦ. Περὶ τοῦ ἀσταθοῦς τούτου τοῦ ποταμοῦ ὁ Παχυμέρης[1] λέγει τὰ ἑξῆς : «.... ὡς γὰρ πέραν Σαγγάρεως διατρίβων τοῖς ἀνὰ τοῦτον φρουρίοις ἰσχυρῶς ἀντεκρούετο, ἃ φθάσας ὁ βασιλεὺς συνῴκισε Μιχαὴλ καὶ σταυροῖς μηκίστοις ἐκ δένδρων ἀξινοκοπηθέντων μεταξὺ κατωχύρωσε, μέχρι καὶ ἐς ἑκατὸν πόδας τὸ ἐντὸς πλάτος ἄβατον καταστήσας, ὡς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις ἐλέγομεν, καὶ ἦν τῷ Πέρσῃ στεῤῥὸν ἐντεῦθεν τὸ τῆς καταδρομῆς κώλυμα, Κρονίου μηνὸς ἐκ τοῦ παραχρῆμα ὁ ποταμὸς μετοχετεύεται, καὶ ζητεῖ τὴν παλαιὰν κοίτην, καθ' ἣν καὶ ἡ Ἰουστινιάνειος ποντογέφυρα ὕστερον δὲ μετοχετευθέντος τοῦ ποταμοῦ τὸν ἐξ ἐκείνου Μέλανα ὑπεδέχετο, οὐ τόσον ὄντα, ἀλλ' ἱκανὸν τέως καὶ τοῦτον ἐκ βάθους αὐτάρκους τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀποκωλύειν ἔφοδον. τότε τοίνυν ἐξ ὄμβρων ὁ Σαγγάριος πλημμυρίσας τῆς ἰδίας μεταίρει καὶ αὖθις κοίτης, ἧς ἐκ παλαιοῦ ποτ' ἐκκοιτισθεὶς ἐπελάβετο, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀνέτρεχε, καὶ οὐ μὲν ἀπέστη, περαιοῦσθαι καὶ τῷ τυχόντι παρεῖχεν, οὐ δ' ἐπελάβετο πλημμυρῶν, μὴ ὅ γ' ἐκ τῆς πλημμύρας βάθος ἐδίδου τῷ ῥεύματι, ἀλλὰ καὶ χοῦν ἐκ μιλτοπαρῄων ὀρέων κατάγων καὶ χέραδος ἱκανὸν προσέχων καὶ πόρον ἐτίθει τῷ περᾶν θέλοντι. τῷ τοι καὶ οἱ ἐν

---

1) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Β', σελ. 330—331.

τοῖς πέραν φρουρίοις συνῳκηκότες, τὴν ξένην ἰδόντες μετάστασιν καὶ γνόντες ἐν χρῷ κινδύνου γενόμενοι, ἀπανίσταντο. οὐ μὴν δ' αὖθις ἐπὶ πολὺ τὸ σχῆμα τοῦτο τῷ ποταμῷ ἦν, ἀλλ' ἐς μῆνα προσχώσας μόνον ὑπέστρεφε. καὶ ἦν ἡ ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀποχώρησις καὶ τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις φυγῆς καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν διαπεραιώσεως προφανὴς αἰτία, τῷ περᾶν ἀνέδην τοὺς βουλομένους· ἡ δ' ἐξ ὑπογείου ἐσαῦθις ἀνυποστροφὴ τοῖς κἂν τούτῳ περῶσιν εὐθέτησε, τῷ περᾶν διὰ τῆς προσχώσεως».

Τὴν ἀπὸ τοῦ εἰρημένου σταθμοῦ μέχρι τοῦ ἑπομένου τῆς Κέϊβε τεσσαρακονταοκτάλεπτον (χιλιομετ. 24) ἀπόστασιν διακόπτουσι δύο σιδηροδρομικαὶ γέφυραι ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου, ὧν ἡ μία ἐπὶ τοῦ ὀγδόου χιλιομέτρου, ἐπὶ θέσεως καλουμένης Βαλαβάν, ἔνθα καὶ ἐρείπια ῥωμαϊκοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου χιλιομέτρου κατόπιν σύραγγος δι' ἧς διερχόμεθα, ἤτοι ἓν χιλιόμετρον πρὸ τοῦ σταθμοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος. Ἡ θέσις ἐφ' ἧς ἵδρυται ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ὀνομάζεται κυρίως Κιοπροῦ-μπασῆ ἐκ τῆς γεφύρας ἣν ἐδείματο ὁ Σουλτὰν Βαγιαζὴδ μετὰ μεγάλης ἀραβικῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ ὑψηλοῦ λίθου(1).

Ἡ κυρίως Κέϊβε κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου καὶ εἰς ἡμίωρον σχεδὸν ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Εἶναι ἡ ἀρχαία Κύβα ἢ Κύβαλα ἐκ τῆς αὐτόθι λατρευομένης θεᾶς Κυβέλης, τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ποταμοῦ Γάλλοι ὠνομάζοντο· εὕρηται δὲ αὐτόθι καὶ ὄρος Κύβαλα. Πολλαὶ συμπτώσεις ἀποστάσεων ἐκ διαφόρων σημείων ἤγαγον πολλοὺς εἰς τὸ νὰ δεχθῶσιν ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος κωμόπολις εἶναι τὸ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ὁδοι-

1) Voyages en Orient, V. Fontanier, Paris 1829, p. 317.

πορικοῖς ἀναφερόμενον Τόττaιον([1]), ἐπιστηρίζοντες τὴν ἰδέαν των ταύτην καὶ ἐπὶ πολλῶν λειψάνων αὐτόθι ἀνευρισκομένων. Νῦν τὸ ἄλλοτε ἱκανῶς μέγα καὶ πολυάνθρωπον τοῦτο χωρίον, καταστραφὲν ὁλοτελῶς σχεδὸν ἐπὶ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Δ' ὑπὸ πλημμύρας τοῦ Σαγγαρίου, εἶναι κεντρικὴ κώμη τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι λαμπρὸν διενεργοῦσιν ἐμπόριον μετάξης, βάμβακος καὶ ἄλλων ποικίλων γεωργικῶν προϊόντων, ὧν ὀνομαστοὶ εἰσὶν ἰδίως οἱ πέπονες.

Μεταβαίνοντες εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ἀκ-χησάρ, ἀπέχοντα λεπτὰ 23 τοῦ προειρημένου (χιλιομ. 12) ἀπαντῶμεν καθ' ὁδὸν τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου Ἀκ-χησὰρ ἐπὶ τῶν ὁποίων διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ παραιτέρω λείψανα νεκροταφείου χριστιανικοῦ καὶ μετὰ τοῦτο ὀθωμανικοῦ.

Ὁ σταθμὸς τοῦ Μέκεδζε ἀπέχει λεπτὰ 28 (χιλιόμ. 14) ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου. Πορευόμενοι εἰς τὸν σταθμὸν τοῦτον δεξιᾷ ἐπὶ κορυφῆς βουνοῦ διακρίνομεν ἐρείπια πύργου καὶ εἶτα διασχίζομεν δενδρόφυτον χῶρον δεικνύοντα διὰ τῶν ἐνεπιγράφων αὐτοῦ στηλῶν τὴν ὕπαρξιν αὐτόθι παλαιοῦ νεκροταφείου.

Δὶς ἔτι ὑπερπηδῶμεν τὸν Σαγγάριον ποταμὸν περὶ τὸ τρίτον χιλιόμετρον ἀπὸ τοῦ προηγουμένου σταθμοῦ καὶ πρὸ ἀκριβῶς τοῦ ἑπομένου Λέφκε, εἰς ὃν φθάνομεν διατρέχοντες τὴν δεκατετραχιλιόμετρον ἀπόστασιν ἐντὸς 28 λεπτῶν.

Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Λέφκε διετηρήθη ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀμετάβλητον, Λεῦκαι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καλουμένου. Κεῖται δὲ δεξιᾷ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ περιέχει λείψανα ἀρχαίων μνημείων. Ἐκ τοῦ σταθμοῦ τούτου εἶναι ἡ συντομωτέρα διὰ Νίκαιαν ὁδός.

---

1) Texier, Asie mineure, Paris 1862, p. 90.

Οἱ μέχρι τοῦ Δορυλαείου σταθμοὶ οὐδὲν παρουσιάζουσιν ἡμῖν ἄξιον λόγου ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν καὶ τούτου ἕνεκα περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ ὁρίζωμεν τὰς ἀποστάσεις μεταξὺ αὐτῶν ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Τὸ Βεζὶρ-χὰν ἀπέχει τοῦ προηγουμένου σταθμοῦ λεπτὰ 38 (χιλιόμ. 19) καὶ κεῖται δεξιᾷ τῆς γραμμῆς εἰς ἀπόστασιν λεπτῶν τινῶν· μεταξὺ τῶν δύο τούτων σταθμῶν ὁ Γάλλος ποταμός, νῦν Καρὰ-σοῦ, ὅστις πολλάκις διακόπτει τὴν πορείαν ἡμῶν χύνεται εἰς τὸν Σαγγάριον. Μετὰ 40 λεπτὰ (χιλιόμ. 17), ἀφοῦ διέλθωμεν μίαν ὑπόγειον σύραγγα, φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Βιλεδζίκ, διατρέχοντες ἐπὶ πεντάλεπτον περίπου τὴν ὑπὸ τῶν *γιαλτσῆ καγιαλὰρ* σχηματιζομένην ἀγρίαν χαράδραν. Τὸ χωρίον Βιλεδζὶκ ἀπέχει ὥραν περίπου ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ καλούμενον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Βελέκωμα. Ἔναντι τοῦ σταθμοῦ, ἀριστερᾷ τῷ ἀνερχομένῳ, κεῖνται τὰ χωρία Ἀσαγήκιοϊ καὶ Μπάςκιοϊ.

Βαίνοντες εἰς τὸν σταθμὸν Καράκιοϊ ἀφίνομεν ἀριστερᾷ ἡμῶν τὸ χωρίον Κιουπλού, καθαρῶς χριστιανικόν, καὶ μετὰ βραδυτάτην πορείαν διακοπτομένην ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων συράγγων καταφθάνομεν εἰς τὸν σταθμόν.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σταθμῶν ἀπόστασις παρουσιάζει τὰ δυσχερέστερα μέρη τῆς ὅλης γραμμῆς. Ἐν πρώτοις ἀνερχόμενοι μετὰ βραδύτητος οὐχὶ συνήθους εἰς ἁμαξοστοιχίας (4%) ὑπερπηδῶμεν τὴν μεγαλειτέραν γέφυραν καὶ μετ' αὐτὴν διερχόμεθα διὰ 12 ἀλλεπαλήλων συράγγων ὑπὸ τὴν βάσιν ἰσαρίθμων ὑψωμάτων. Εἶναι δὲ τοιαύτη ἡ εἰρημένη ἀνωφέρεια ὥστε ἐντὸς 12 χιλιομέτρων μήκους ἀνερχόμεθα ὕψος 300 μέτρων. Ἡ ὁλικὴ δὲ ἀπόστασις τῶν δύο σταθμῶν διατρέχεται εἰς 1 ὥραν καὶ 10 λεπτὰ (χιλιόμετρα 18).

Τὸ Βοζγιούκ, Βουζάννη παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀπέχει λεπτὰ 36 (χιλιόμ. 15) κεῖται δὲ ἀριστερᾷ παρὰ τὸν σταθμόν, ἀριστερᾷ ἡμῶν, καὶ εἶναι κώμη λογιζομένη μία ἐκ τῶν πολυανθρωποτέρων μετὰ τὴν Νικομήδειαν. Τοῦ δὲ Ἶν-όνοῦ ὁ σταθμὸς ἀπέχει τοῦ προηγουμένου λέπτὰ 44 (χιλιόμ. 18). Μεταξὺ τῶν δύο τούτων σταθμῶν εὕρηται τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, 856.20 μ., ὑπολειπόμενον κατὰ μέτρα τινα τοῦ ἐδαφικοῦ ὕψους ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Τὸ χωρίον Ἶν-όνοῦ ἀπέχει ἡμίωρον τοῦ σταθμοῦ καὶ ἔκτισται δεξιᾷ ὑπὸ τοὺς πρόποδας ἀποκρήμνου λόφου· ἐπωνομάσθη δὲ οὕτω ἐκ τῶν πολλῶν ἄντρῶν (ἶν) ὧν δύο διακρίνονται ἐκ τοῦ σταθμοῦ. Τὸ Ἶν-όνοῦ ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν ἔχει τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ ὁρίζηται ἡ ἀφετηρία τοῦ νικηφόρου Γαζῆ Ὀσμάν, ἀρχηγέτου τῶν Ὀθωμανῶν αὐτοκρατόρων.

Μετὰ τὸν σταθμὸν τοῦ Ἶν-όνοῦ, ὅςτις εἶναι ἡ κεντρικὴ ἀποβάθρα καὶ τῶν ποικίλων προϊόντων τοῦ Κοτυκίου (Κιουτάχγια), φθάνομεν μετὰ 33 λεπτῶν πορείαν (χιλιόμετρα 14) εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ χωρίου Τσικοὺρ-χησάρ, κειμένου ἀριστερὰ ὑπὸ τοὺς πρόποδας λόφου καὶ ἀπέχοντος ἡμίωρον περίπου. Λείπεται ἤδη ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς προκειμένης ἡμῶν σκιαγραφίας εἰς ὃν ἀποβαίνομεν μετὰ 48 λεπτὰ (χιλιόμετρα 20) διατρέξαντες ἐν καθαρῷ χρονικῷ διαστήματι 12 ὡρῶν καὶ 16 λεπτῶν χιλιόμετρα 317 καὶ σταθμοὺς 27, πλὴν τοῦ εἰς ὃν ἀπέβημεν, καταναλώσαντες διὰ στάσεις καὶ ἐπιστάσεις 1 ὥραν καὶ 32 λεπτὰ ἐν συνόλῳ.

Τὸ Ἐσκὶ-σεχὶρ κεῖται πρὸς δυσμὰς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Θύμβριος (Πουρσάκ). Ἀπέναντι αὐτοῦ πέραν τῆς γραμμῆς εἰς ἀπόστασιν

τετάρτου, εὕρηται ἡ θέσις τοῦ ἀρχαίου Δορυλαείου (νῦν Σσαρὴ-γιούκ). Πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ θεωροῦμεν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς νὰ λαλήσωμεν περὶ Φρυγίας παρέχοντες σκιαγραφίαν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

Ἡ ἱστορία τῆς Φρυγίας, ὑπὸ γεωγραφικὴν ἰδίως ἔποψιν, παρίσταται οὐχὶ εὔπεπτον θέμα, ὡς καὶ ὁ Στράβων(564) ὁμολογεῖ, πολλαχῶς τῶν ὁρίων αὐτῆς παραλλαγέντων κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν διαφόρων γεωγράφων· καὶ νῦν ἔτι ὀλίγοι τινὲς μεταξὺ αὐτῶν συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῆς ὁροθεσίας τῆς μεγάλης καὶ εὐδαίμονος ταύτης χώρας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἔσω μερισμὸς τῆς χώρας ποικίλους ἔσχε καθορισμούς, εἰς οὓς δὲν ἀπέσχον καὶ οἱ ἀρχαιότεροι τῶν συγγραφέων νὰ λάβωσι μέρος. Ἐξετάζοντες τῶν συγγραφέων τούτων τοὺς εἰδικώτερον πραγματευθέντας περὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἴτε γεωγραφικῶς εἴτε ἱστορικῶς εὑρίσκομεν ὅτι οἱ Φρύγες ὑπῆρξαν ἐκ τῶν πρώτων ἐποικιστῶν τῆς χερσονήσου ταύτης· ἡ δὲ γεωλογικὴ καὶ γεωγραφικὴ σύστασις τῆς χώρας μαρτυρεῖ ὅτι εἰς ἐποχὴν οὐ πολὺ ἀπέχουσαν τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐπῆλθεν ὁ ἐποικισμὸς οὗτος, ἅτε ἡφαιστειακὰ φαινόμενα καὶ ἄλλη διαρκὴς ὑποχθονία δράσις καθίστων τὴν χώραν σχεδὸν ἀκατοίκητον εἰς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους. Ἐπὶ μακρὰν δὲ περίοδον καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων αἱ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν ἐκτεθειμέναι εἰς γηίνας καταστροφὰς καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς μάτην ἐπάλαιον κατὰ ταραχώδους φύσεως ἀνταλλάσσοντες ἔδαφος παρθένον καὶ θαυμασίως εὔφορον πρὸς διαρκεῖς κινδύνους. Διὰ τοῦτο οὐδόλως ἄπορον ἂν ἡ Ἀνατολὴ παρὰ τὴν ἐγγύτητα αὐτῆς τῇ ἑστίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ ἔμενεν ἔρημος ἢ ὑπὸ πλανήτων διετρέχετο λαῶν

ἐνῷ ἡ Θρᾴκη καὶ αἱ δυτικαὶ τοῦ Εὐξείνου παραλίαι ἔβριθον πληθυσμοῦ ἑτοίμου πρὸς ἀποικίας. Οἱ Φρύγες θεωροῦσιν ἑαυτοὺς αὐτόχθονας, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἱστορικῶν συμφωνοῦσι περὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς αὐτῶν καταγωγῆς διαφέροντες μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταναστεύσεως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἡρόδοτος ἀσπαζόμενος τὴν γνώμην τῶν ἐν Μέμφιδι ἱερέων τοῦ Ἡφαίστου: ὅτι οἱ Φρύγες πρεσβύτεροι τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες ἑαυτοὺς πρώτους πάντων ἀνθρώπων ἐπίστευον, ὑπῆρξαν, διότι τὸ βεκὸς κατὰ τὴν φρυγιακὴν γλῶσσαν ἄρτον ἐσήμαινε καὶ ὁ κωμικὸς βεκκεσέλινε (προσέληνε) λέγων περὶ τῶν Ἀρκάδων τὴν πρεσβυγένειαν ἐμφαίνει, καὶ ὁ Ἀρριανὸς ἱστορεῖ ὅτι οἱ Φρύγες παλαιότατοι ὑπῆρξαν ἀνθρώπων, ἀναφέρει (Βιβλ. Ζ΄, 73) ὅτι οἱ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσιν, ἐφ' ὅσον χρόνον σύνοικοι αὐτῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἦσαν ἐκαλοῦντο Βρίγες μεταλλάξαντες τοῦτο εἰς Φρύγες σὺν τῇ μεταλλαγῇ τῆς χώρας. Ὁ Στράβων (572) σαφῶς δείκνυσι τὴν ἐκ τῆς Θρᾴκης τῶν Φρυγῶν εἰς Ἀσίαν πλησίον τῆς Τροίας διαπεραίωσιν καὶ μετ' ἄλλων συγγραφέων ἐπιμαρτυρεῖ (295 καὶ 541) ὅτι καὶ ἐν Εὐρώπῃ ὑπῆρχον ἕτεροι Φρύγες, ἐξ ὧν περαιωθέντες ἐγένοντο οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν, ὡς καὶ Μυσοὶ ἀφ' ὧν ὡρμήθησαν οἱ ἐν Ἀσίᾳ, καὶ Μύγδονες καὶ Βέβρυκες καὶ Μαιδοβιθυνοὶ καὶ Βιθυνοὶ καὶ Θυνοί, ἴσως δὲ καὶ Μαριανδυνοί, οἵτινες πάντες ἐξέλιπον ἐκ τῆς Εὐρώπης πλὴν τῶν Μυσῶν συμμεινάντων. Ἡ δὲ μετανάστευσις αὕτη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγένετο πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὡς ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (572) ἀναφέρει: «τά τε περὶ τῶν Φρυγῶν καὶ τῶν Μυσῶν λεγόμενα πρεσβύτερα τῶν Τρωϊκῶν ἐστιν» καὶ (680) ἔνθα μέμφεται Ξάνθου τοῦ Λυδοῦ ὡς ἀντιτείνοντος τῷ Ὁμήρῳ ἐπὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰρημένης μεταναστάσεως «ὁ μὲν γὰρ Ξάνθος ὁ Λυ-

δός μετὰ τὰ Τρωϊκά φησιν ἐλθεῖν τοὺς Φρύγας ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἀριστερῶν τοῦ Πόντου, ἀγαγεῖν δ' αὐτοὺς Σκαμάνδριον ἐκ Βερεκύντων καὶ 'Ασκανίας. ἐπιλέγει δὲ τούτοις ὁ 'Απολλόδωρος, ὅτι τῆς 'Ασκανίας ταύτης μνημονεύει καὶ ὁ «Ὅμηρος ἧς ὁ Ξάνθος» Φόρκυς δὲ Φρύγας ἦγε καὶ 'Ασκάνιος θεοειδὴς τῆλ' ἐξ 'Ασκανίας. «ἀλλ' εἰ οὕτος ἔχει, ἡ μὲν μετανάστασις ὕστερον ἂν εἴη τῶν Τρωϊκῶν γεγονυῖα, ἐν δὲ τοῖς Τρωϊκοῖς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐπικουρικὸν ἧκεν ἐκ τῆς περαίας ἐκ τῶν Βερεκύντων καὶ τῆς 'Ασκανίας. τίνες οὖν Φρύγες ἦσαν «οἵ ῥα τότ' ἐστρατόωντο παρ' ὄχθας Σαγγαρίοιο», ὅτε ὁ Πρίαμος «ἐπίκουρος ἐὼν μετὰ τοῖσιν ἐλέγμην» φησί; τῶν δὲ ἐκ μὲν Βερεκύντων μετεπέμπετο Φρύγας ὁ Πρίαμος, πρὸς οὓς οὐδὲν ἦν αὐτῷ συμβόλαιον, τοὺς δ' ὁμόρους καὶ οἷς αὐτὸς πρότερον ἐπεκούρησε παρέλιπεν». Καὶ ὁ Σέρβιος δὲ στοιχεῖ τῇ γνώμῃ τοῦ Στράβωνος(¹) ὑπὲρ τῆς ὁποίας μαρτυρεῖ καὶ ἡ μυθολογία· διότι μετὰ πόλεμον μεταξὺ Ὕλλου καὶ Ταντάλου συμβάντα οἱ ἀπόγονοι τοῦ δευτέρου ἐζήτησαν ἄσυλον ἐν Ἑλλάδι ἐπιδόντες τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς ἣν ᾤκησαν χώραν 120 ἔτη πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ὀνομασθεῖσαν ἔκτοτε Πελοπόννησον. Ἄλλως καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν μέχρι σήμερον ὑφισταμένων ἔργων παλαιᾶς τέχνης, ὧν τὴν αὐθεντείαν ὁμολογεῖ ὅ τε Στράβων, ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Παυσανίας πείθει ἡμᾶς ὅτι οἱ πρόγονοι τοῦ 'Αγαμέμνονος ἦρξαν ἐν Φρυγίᾳ πολὺ πρὶν ἢ ἡ Ἑλλὰς πολιτισθῇ καὶ ὅτι τὰ βασίλεια τῶν ἡγεμόνων τούτων ἐξετείνοντο ἀπὸ τοῦ Ἅλυος μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Ἕρμου τοῦ νῦν Σμύρνης. Παρὰ δὲ τὴν γνώμην τῶν συγγραφέων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς οἵτινες τιθεῖσιν ἐν ἀμφι-

---

1) Βιβλ. Θ'. Αἰνειάδος.

βόλῳ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν λόγῳ μεταναστεύσεως, δυνάμεθα νὰ ἐπιρρίψωμεν ὁμοφωνίαν τινὰ μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν δεχόμενοι ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διάφοραι φυλαὶ ἐκ Θράκης ἐλθόντες εἰς Ἀσίαν συνηνώθησαν τοῖς πρώτοις ἀποίκοις καὶ οὕτως ηὔξησαν τὸν ὄγκον τοῦ φρυγιακοῦ ἔθνους.

Πρῶτος τῶν φρυγιακῶν τούτων φυλῶν βασιλεὺς ὑπῆρξεν, ὁ Νάννακος ὅστις κατὰ Σουίδαν, ἀνὴρ ἦν παλλαιὸς τοῦ Δευκαλίωνος καὶ προϊδὼς τὸν μέλλοντα κατακλυσμὸν συνήγαγε πάντας εἰς τὸ ἱερὸν καὶ μετὰ δακρύων ἱκέτευσε· καὶ παροιμία δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πάνυ ἀρχαίων «ἀπὸ Ναννάκου», ἢ κατ' ἄλλοις Μάνις τις μετονομασθεὶς ἀπὸ τοῦ φρυγικοῦ θεοῦ Μηνός, ἐξ οὗ καὶ οἱ Φρύγες *Μανιακὰ* τὰς μεγάλας πράξεις ἐκάλουν.

Κατόπιν ἀναφέρεται Μίδας τις ἄρξας ἐν Πεσσινοῦντι, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ βασιλεία ἐναλλάσσεται κυρίως μεταξὺ δύο ὀνομάτων τῶν Μίδου καὶ Γορδίου, ὧν οἱ πρῶτοι διέτριβον ἐν τῇ ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθείσῃ πόλει Μιδαείῳ (Σεϊδ-γαζῆ) παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σαγγαρίου, οἱ δὲ δεύτεροι ἐν τῇ Γορδείῳ (βραδύτερον Ἰουλιουπόλει) τῇ φερωνύμῳ τοῦ ἀρχηγέτου τῆς δυναστείας ταύτης. Ὁ Γόρδιος οὗτος γεωργὸς τὸ πρῶτον ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ βασιλεὺς ἕνεκα τῆς ὑπακοῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς θεούς, οἵτινες ὑπέδειξαν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναγορεύσωσι βασιλέα τὸν πρῶτον ὃν ἤθελον ἴδει ἐφ' ἁμάξης μεταβαίνοντα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διός. Ἐπὶ τῆς ἁμάξης ταύτης, ἀφιερωθείσης ἔκτοτε εἰς τὸν ναόν, ἐδέθη καὶ ὁ γνωστὸς δεσμός (1). Μετὰ τοῦτον ἔρχεται Μίδας, υἱὸς Γορδίου, ὅστις ἀπὸ τοῦ Βερμίου ὄρους τῆς Μακεδονίας, ἔνθα ἦρχε τῶν Βρί-

---

1) Ἀρρ. Ἀνάβασις 2, 3· καὶ Πλούταρχος ἔκδ. Λειψίας, Τόμ. *III*, 297—298.

γων, διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ καταλαβὼν μέγα μέρος τῆς Φρυγίας ἐσύστησεν ἴδιον βασίλειον φρυγικὸν πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Περὶ τοῦ Μίδα τούτου ἀναφέρονται πολλὰ μυθεύματα ἀπὸ τῆς νηπιακῆς αὐτοῦ ἡλικίας μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν. Ὁ Στράβων (680) λέγει ὅτι εἶχε μεταλλεῖα χρυσοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Βερμίου ἔνθα καὶ μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ βασιλείου διετήρει τὸ αὐτόθι τῶν Βρυγῶν βασίλειον, ἐξ οὗ καὶ οἱ Φρύγες. Περὶ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ στερούμεθα εἰδήσεων· ἀναφέρονται ὅμως παρ' Ὁμήρῳ σύμμαχοι τοῦ Πριάμου βασιλεῖς τῆς Φρυγίας ὁ Δύμας(1) πατὴρ τοῦ Ἀσίου καὶ τῆς Ἑκάβης, ὁ Ὀτρεὺς(2) πατὴρ τῆς Καλικόπιδος Ἀφροδίτης, ὁ Μύγδων(3), ἐξ οὗ καὶ μέρος τῆς Φρυγίας ἐκλήθη Μυγδονία καὶ οἱ Φρύγες ὑπὸ τῶν ποιητῶν Μύγδονες(4), ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κόροιβος ὅστις ἦλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ Πριάμου ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Κασσάνδραν(5), ὁ τοῦ Φαίνοπος υἱὸς Φόρκυς(6) ὅστις μετὰ τοῦ Ἀσκανίου υἱοῦ τοῦ Ἱπποτίωνος βασιλέως καὶ τούτου τῆς ἐν Φρυγίᾳ Ἀσκανίας ἦλθεν ἐπίκουρος τῶν Τρώων(7), καὶ ἄλλοι. Ἕτερός τις ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Μιδῶν ἦρξε τῶν Κελαινῶν ἥτις ἐπὶ μακρὸν διετέλεσε μία τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Φρυγίας. Περὶ τὸν Η' αἰῶνα π. Χ. ἀναφαίνεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς Φρυγίας ἕτερος Γόρδιος καὶ μετὰ τοῦτον ὁ υἱός του Μιδας, ὅστις διαδεξάμενος τὸν πατέρα ἀναφέρεται παρ' Ἡροδότῳ (I, 14) ὡς ἀναθέσας εἰς Δελφοὺς τὸν ἀξιοθέατον αὐτοῦ βασιλικόν, ἐφ' οὗ καθήμενος ἐδίκαζεν, θρόνον. Ἴσως ἐπὶ τοῦ Μίδα τούτου τὸ μεμελησμένον εἰς μικρὰς ἡγεμονίας φρυγικὸν βασίλειον συ-

---

1) Π', 718.—2) Γ', 186.—3) Αὐτόθι.—4) Παυσανίας Βιβλ. Χ' κεφ. XXVII, 1.—5) Αὐτόθι.—6) Ὁμ. Β', 862.—7) Ὁμ. Β', 862 καὶ Ρ', 312.

νηνώθη εἰς ἓν κράτος συμπαγές. Ἕτερός τις Γόρδιος ἀναφέρεται κρατήσας τῆς Φρυγίας, τοῦ ὁποίου υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀδελφοκτόνος Ἄδραστος(¹). Τελευταῖος δὲ τῶν ἀνεξαρτήτων ἡγεμόνων τῆς Φρυγίας φέρεται Μίδας τις, ὅστις ἰδὼν τὰς χώρας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Κιμμερίων ηὐτοκτόνησεν αἷμα ταύρου πιών, « οἵ τε Κιμμέριοι, οὓς καὶ Τρῆρας ὀνομάζουσιν, ἢ ἐκείνων τι ἔθνος, πολλάκις ἐπέδραμον τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ Πόντου καὶ τὰ συνεχῆ αὐτοῖς, τοτὲ μὲν ἐπὶ Παφλαγόνας τοτὲ δὲ καὶ Φρύγας ἐμβαλόντες, ἡνίκα Μίδαν αἷμα ταύρου πιόντι φασὶν ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεων(²). Ἐν γένει ὅμως εἶναι λίαν δύσκολον νὰ καταστρώσωμεν τὴν γενεαλογίαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Φρυγίας καὶ εἰδικώτερον τῶν Γορδίων καὶ Μιδῶν ἐλλείψει βεβαίων πηγῶν.

Ἔκτοτε ἡ Φρυγία ὑπετάγη διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν Λυδῶν, Περσῶν, Ἀλεξάνδρου, Λυσιμάχου « οἱ δὲ περὶ τὸν Λυσίμαχον φοβηθέντες μήποτε τῆς ἀγορᾶς ἀποκοπείσης ὑποχείριοι γένωνται τοῖς πολεμίοις, νυκτὸς ἀνέζευξαν, καὶ διατείναντες σταδίους τετρακοσίους, κατεστρατοπέδευσαν περὶ Δορύλαιον· εἶχε γὰρ τὸ χωρίον σίτου τε καὶ τῆς ἄλλης χορηγίας πλῆθος καὶ ποταμὸν παραρρέοντα δυνάμενον ἀσφάλειαν παρέχεσθαι τοῖςπαρ' αὐτὸν στρατοπεδεύουσι. βουλόμενοι δὲ στρατοπεδείαν ὠχύρωσαν τὴν παρεμβολὴν βαθείᾳ τάφρῳ καὶ τριπλῷ χάρακι»(³), καὶ Σελευκηδῶν μέχρι τοῦ 190 π. Χ., ὅτε ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων προστεθεῖσα εἰς τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἀσιατικῆς ἀνθυπατίας. Ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τοὺς Λυδοὺς ἀπώλεσεν ἡ Φρυγία πᾶν πολιτικὸν διαφέρον διατηρήσασα τὸ ὄνομα αὐτῆς ἁπλῶς διὰ πάντων τῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων ἃς ἐπὶ σειρὰς αἰώνων ὑπ-

1) Ἡρόδοτος Ι, 45. 2) Στράβων, 61.—3) Διόδ. XX, 108, 6.

έστη. Τὰ πλούσια αὐτῆς μεταλλεῖα ἐγένοντο κτῆμα τῶν βασιλέων τῆς Λυδίας καὶ οἱ Φρύγες ἀπολέσαντες πᾶν προσοδοφόρον καὶ πολύτιμον στάδιον περιωρίσθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ποιμενικὴν μόνας ἐνασχολήσεις, εἰς ἃς μετέπειτα προσετέθη καὶ ἡ ὑφαντική. Καὶ ἐπὶ Κύρου ὑποτάξαντος τοὺς Λυδοὺς οἱ Φρύγες διετήρησαν τὴν αὐτὴν θέσιν. Ἐπὶ δὲ Ἀντιγόνου ἡ Φρυγία ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν συνεχῶν αὐτοῦ πολέμων κατὰ τῶν λοιπῶν τῆς Ἀσίας ἡγεμόνων, οἵτινες ἐπιμαχήσαντες διὰ τῆς περιφήμου ἐν Ὑψῷ μάχης ἀπέσπασαν μέρος τῆς Φρυγίας εἰς ὃ ἀπεδόθη βραδύτερον τὸ ἐπώνυμον *Ἐπίκτητος*. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἐπὶ Προκοπίου ἡ Φρυγία μετὰ τῆς Βιθυνίας μέγα διεδραμάτισαν πρόσωπον.

Ἡ Φρυγία γεωγραφικῶς ὑπέστη μεγάλας διαιρέσεις. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου ἡ Φρυγία ἐκαλεῖτο «ἡ περὶ τὴν λίμνην Ἀσκανίαν καὶ τὸν Σαγγάριον ποταμὸν κειμένη χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας»(1). Κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, ὅτε ὑπετάγη εἰς τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν(2), ἡ Φρυγία, ἥτις κατὰ Σουΐδαν καὶ Τιβία ἐκαλεῖτο, διεκρίθη εἰς Μεγάλην καὶ Μικράν. Ὁ Στράβων(3) διακρίνων τὴν Μεγάλην τῆς Μικρᾶς Φρυγίας προσονομάζει τὴν δευτέραν καὶ *κάτω*(4). Καὶ Διονύσιος δὲ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Περιηγήσει(5) διακρίνει τὴν Μεγάλην τῆς Μικρᾶς Φρυγίας τιθεὶς τὴν μὲν ἐφ' Ἑλλήσποντον, ἤτοι δυτικώτερον τῆς ἄλλης, παραπλεύρως τοῦ Ἰλίου ὑπὸ τὴν Ἴδην τὴν δὲ Μεγάλην ἔνδοθι πρὸς Ἀνατολάς. Ὁρίζεται δὲ γενικώτερον ἡ ἐπίσημος αὕτη τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐπαρχία ἡ ἐντὸς τοῦ Ἅλυος χώρα(6), περιβρεχομένη ὑπὸ

---

1) Ὁμ. Ἰλιάς, Γ' 185.—2) Ἡροδ. I, 28.—3) 563, 566—568, 571-576 καὶ 663.—4) Στράβων, 49.—5) Ἐκδ. Βόννης, στίχ. 809.—6) Στράβων 129.

τοῦ Αἰγαίου, Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου, καὶ περιελάμβανεν ὑπ' αὐτὴν λαοὺς πρὸς μὲν τὸν Εὔξεινον τοὺς Θυνοὺς καὶ Μαριανδυνούς, ἐν τῇ Τρωάδι Δαναοὺς καὶ Μυσοὺς καὶ πρὸς νότον αὐτῶν τοὺς Μαίονας, οἵτινες πανταχοῦ τῆς χώρας προςέδωκαν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν.

Ἡ Μεγάλη Φρυγία, ἥτις καὶ κυρίως Φρυγία ἐκαλεῖτο, διεκρίνετο εἰς *Παρώρειον* ἢ *Παρωρείαν* καὶ περιελάμβανε πρότερον καὶ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγίαν. Τριάκοντα τέσσαρας κυρίως πόλεις ἀπονέμει εἰς ταύτην ὁ Ἱεροκλῆς.

Ἡ *Παρώρειος* ἐκτεινομένη ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἀποτέλει τὸ δυτικὸν ὅριον τῆς χώρας· πολλάκις δὲ συγχέουσι ταύτην πρὸς τὴν Πισιδίαν.

Ἡ δὲ Μικρὰ Φρυγία διακριθεῖσα εἰς τὴν ἐφ' *Ἑλλησπόντῳ* προςέλαβεν ἀπὸ τῆς εἰς τὸ βασίλειον τῶν Ἀττάλων ὑποταγῆς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν *Ἐπίκτητος* καὶ περιεῖχε κατὰ Στράβωνα ἓξ πόλεις τάς: Ἀζανούς, Νακολίαν, Κοτυάειον, Μιδάειον, Δορυλάειον καὶ Κάδους, εἰς ἃς προσθετέον καὶ τὴν Ἄγκυραν τῆς Φρυγίας καὶ τὴν Συνναόν.

Ἡ ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγία περιελάμβανε μέρος τῆς Μυσίας καὶ τῆς Τροίας, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ Φρύγιον ἄστυ([1]), καὶ ὁ Βιργίλιος τοὺς Τρῶας πολλάκις Φρύγας καλεῖ. Δὲν δυνάμεθα ὅμως κατηγορηματικῶς νὰ ὁρίσωμεν ἂν αὐτὴ αὕτη ἦν ἡ μετέπειτα Ἐπίκτητος καὶ ἂν ἀνῆκε τῇ Μεγάλῃ ἢ Μικρᾷ Φρυγίᾳ· διότι ἡ μόνη ἀσφαλὴς πηγή, ἣν ὑπ' ὄψιν ἔχομεν, ὁ Στράβων, ἀντιφάσκει εἰς ἑαυτὸν καὶ ἀλλαχοῦ([2]) διακρίνει ταύτας, ἀλλαχοῦ δὲ([3]) συνταυτίζει.

Τὴν δὲ προςωνυμίαν *Phrygia Pacatiana*, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Λαοδίκεια, προςέλαβε μέρος τῆς Φρυγίας

---

1) Εὐριπ. Ὀρ. 1367. — 2) 129 καὶ 564.—3) 563 καὶ 571.

εὐσήμαντον, περιέχον, κατὰ τὸν Ἱεροκλέα, τριάκοντα ὀκτὼ πόλεις συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τῆς Ἐπικτήτου καὶ πολλῶν τῆς Μεγάλης, ὧν τῶν πλείστων ἡ θέσις ἀγνοεῖται, ἔκ τινος Πακατιανοῦ, πραιτωριανοῦ ἐπάρχου τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Ἡ Φρυγία αὕτη περιεῖχε τὰς πλουσιωτέρας χώρας, περιβρεχομένη ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ἀλλὰ σεισμοὶ πολλάκις τὴν ἠρήμωσαν.

Ἕτερον μεσημβρινὸν μέρος τῆς Φρυγίας ἐπεκλήθη *Phrygia Salutaris* (Φρυγία ἡ ὑγιεινὴ) μὲ πρωτεύουσαν τὰ Σύνναδα. Τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἀπέδωκαν εἰς τὸ εἰρημένον μέρος ἐκ τῶν πολλῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, ἅτινα ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν, ἢ καί, κατὰ τὸν Νικηφόρον (Βιβλ. VII, 50), ἕνεκα τῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἐπιτελεσθέντων ἐπὶ πολλῶν κατοίκων θαυμάτων θεραπείας ἀπὸ νόσων.

Οἱ Φρύγες χαρακτηρισθέντες μακεδονικῆς καταγωγῆς, ὡς ὑπαινίσσονται καὶ τὰ περὶ Σιληνοῦ καὶ Μιδοῦ μυθεύματα πολιτικῶς τε καὶ θρησκευτικῶς διεκρίθησαν ἐκείνων ἀποδεξάμενοι θεότητας πρωτίστως τῆς Ἀνατολῆς, ὧν τὴν λατρείαν ἐν τῷ μετέπειτα χρόνῳ ὑπὸ ποικίλας ἐκφάνσεις μετέδωκαν καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν φῦλον, συνεχίζοντες οὕτω τὴν ἀληθῆ ἐξ ἀνατολῶν προέλευσιν παντὸς ἐκπολιτιστικοῦ στοιχείου. Πολὺ πρότερον ἢ οἱ Φρύγες ἐγκαταστῶσιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ Σέσωστρις κατέλαβε τὴν χώραν ταύτην μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Ἀδυνατοῦμεν δὲ ἐκ διαφόρων λόγων ὁρμώμενοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ Φρύγες ἐλθόντες εἰς Ἀσίαν ὡς ἐποικισταὶ εὗρον τὴν χώραν ἐντελῶς ἐρήμην, διότι οἱ Ἀβοριγηνοί, πρῶτοι κατακτηταὶ τοῦ μέρους ἐκείνου, ἔσχον διαδόχους τοὺς λαοὺς τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Συρίας, οἵτινες συνῴκησαν τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

καὶ οἱ Λευκοσύριοι καταλαβόντες μέρος τῆς Καππαδοκίας καὶ τοῦ Εὐξείνου μετήνεγκαν αὐτόθι τὴν λατρείαν τῶν Συρίων καὶ Περσικῶν θεῶν. Ἡ Ἄρτεμις τῶν Φοινίκων, ὑπὸ τὸ ἔμβλημα κανονικοῦ λίθου λατρευομένη ἔσχε μετ' οὐ πολὺ τὴν ἐφάμιλλον αὐτῆς ἐν τῷ τῆς Πεσσινοῦντος, οὗτινος ἡ προέλευσις ἐξ οὐρανοῦ ἐλέγετο. Ἀλλ' ἡ κυριωτέρα θεότης τῶν Φρυγῶν ὑπῆρξεν ἡ Κυβέλη, ἥτις ὑπὸ διπλῆν μορφὴν θεοῦ καὶ θεᾶς καὶ διπλᾶ ὀνόματα Μηνὸς καὶ Μῆνις ἢ Μᾶ τιμωμένη ἠσπάσθη κατόπιν καὶ ὑπὸ τῶν Καππαδόκων. Ἡ Κυβέλη ἢ Κυβήβη, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ῥέα Κυβέλη καλουμένη ἐλατρεύετο ἰδίως ἐπὶ τῶν ὀρέων, τοὐλάχιστον ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, Κυβέλων, Δινδύμου, Ἴδης, Ἄγδους καὶ ἐκ τῶν τόπων τούτων τῆς λατρείας προσελάμβανε καὶ νέα ἐπίθετα ὡς Κυβέλη, Δινδυμήνη, Ἰδέα, Ἄγδιστις, Σιπυλήνη, ἐκ τοῦ Σιπύλου, καὶ Πεσσινουντίς, ἐκ τῆς Πεσσινοῦντος. Ἡ ἀρχικὴ αὐτῆς ἰδιότης ἦν ἡ τῆς Σελήνης τὴν ὁποίαν κατὰ μικρὸν ἀποβαλοῦσα ἐλατρεύετο ὡς θεὰ τῆς γεννήσεως, τῆς γονιμότητος καὶ τῆς εὐφορίας ἐξ οὗ ἐταυτίσθη καὶ πρὸς τὴν Γῆν. Τὸ ἀρχαιότατον πάντων τῶν ἐν Φρυγίᾳ ἐν τῷ ναῷ τῆς Πεσσινοῦντος εἴδωλον αὐτῆς ἦτο ἄμορφός τις οὐχὶ μέγας λίθος· προσέφερον δὲ εἰς αὐτὴν ὡς θυσίαν ζῷα, ἰσχυρᾶς γεννητικῆς δυνάμεως οἷον ταύρους, κριούς, τράγους καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ τοὺς ἑλληνορωμαϊκοὺς μύθους παρίσταται αὕτη καθημένη ἐπὶ λέοντος ἢ ἅρματος ὑπὸ λεόντων συρομένου ἢ ἐπὶ θρόνου λεόντων παρισταμένων ἔχουσα πύργον ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἐν χερσὶν τύμπανον, τοῦ ὁποίου ὁ κρότος ἤχει ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῆς *τὰ Φρύγια*. Ἐκαλεῖτο δὲ προσέτι ἡ Κυβέλη καὶ μεγάλη τῶν θεῶν μήτηρ ἢ μεγάλη θεὰ καὶ Ἐνυώ, καὶ Ἄρτεμις, καὶ Φρυγία Δαίμων, καὶ Ἀθηνᾶ, παρὰ Ῥωμαίοις Bellona. Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἐκλήθη-

σαν Γάλλοι, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν. ἐκ τοῦ ὁμωνύμου παραποτάμου τοῦ Σαγγαρίου. Ὁ Στράβων (472) γνωρίζει εἰς ἡμᾶς ὅτι τὰ ἐν Φρυγίᾳ τῆς θεᾶς μυστήρια ἦσαν τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Καβείρων ἐν Σαμοθράκῃ[1] καὶ ὅτι οἱ Κάβειροι οὗτοι, οἱ Δάκτυλοι καὶ οἱ Κούρητες ἦσαν τὸ αὐτὸ εἶδος ἱερέων.

Τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα τῶν Φρυγίων τοιοῦτο ὂν δὲν ἐβράδυνεν ὡς καὶ ἡ μουσική, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, τοὺς ὀρφικοὺς οὕτως εἰπεῖν, νὰ ἐπενεργήσῃ καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ οἱ ὀργιασμοὶ καὶ οἱ κορυβαντιασμοὶ οἱ τῇ θεᾷ τελούμενοι, οἵτινες ἦσαν ὅλως φρυγικὰ θρησκεύματα. Ὅτι δὲ καὶ μουσικῶς ἐπὶ τὸ ἑλληνικὸν φῦλον οἱ Φρύγες ἐπέδρασαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ γνωστὴ *φρύγιος* ἢ *φρυγιστὴ ἁρμονία*, τὸ *φρύγιον μέλος* καὶ τὸ *φρύγιον αὔλημα* τὸ ὁποῖον καὶ *μητρῷον αὔλημα* ἐκαλεῖτο, ὡς ἐκ τῆς μητρὸς θεῶν· ἦν δὲ ὁ τρόπος οὗτος τῆς μουσικῆς ἐνθουσιώδης λίαν καὶ σύμφωνος ὅλως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ θρησκεύματος τῆς Φρυγίας θεοῦ.

Ἐν δὲ τῇ Ἐπικτήτῳ Φρυγίᾳ ἐλατρεύετο καὶ ὁ ποταμὸς Θύμβρις ὡς δείκνυσιν αἱ ἑξῆς ἐνεπίγραφοι πλάκες μετὰ τῆς προτομῆς τοῦ Ποσειδῶνος κρατοῦντος τὴν τρίαιναν, τοῦθ᾽ ὅπερ ὁμολογεῖ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ τούτου παρὰ Φρυξὶν λατρείαν, καὶ νόμισμα χαλκοῦν, ὅπερ οἱ κάτοικοι τοῦ Δορυλαείου εὐλαβῶς προσήνεγκον εἰς τὴν πρέσβειραν πριγκήπισσαν Ν. Μαυροκορδάτου ἐπισκεφθεῖσαν τὴν πόλιν αὐτῶν, φέρον ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν προτομὴν ἄρχοντος, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ γυνὴν ἐξηπλωμένην, ὅπερ ἐστὶ συμβολικὴ παράστασις ποταμοῦ παρὰ τοῖς νομισματολόγοις.

---

1) Καὶ Λουκιανός, Συρ. 15, « καὶ τὰ Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Σαμοθράκες ἐπιτελοῦσιν, Ἄττεω πάντα ἔμαθον ».

(1)
ΜΑΝΗC ΥΠ
ΕΡ ΤΕΚΝ
ΩΝ ΠΟΤΑΜΩ
ΕΥΧΗΝ

(2)
ΜΑΝΗC
ΥΠΕΡ Τ
ΕΚΝΩΝ
ΠΟΤΑΜ
Ω ΕΥΧΗΝ

(3)
ΜΑΝΗC
ΔΗΜΗΤΡΙ
ΟΥ ΠΟΤΑΜ
Ω ΕΥΧΗΝ

(4)
ΜΑΝΗC ΔΗ
ΜΗΤΡΙΟΥ
ΠΟΤΑΜΩ
ΕΥΧΗΝ

(5)
ΔΟΜΝΟC ΚΕ
ΑΠΟΛΛΩΝΙ
ΟC ΟΙ ΜΑΝΟ
Υ ΥΠΕΡ ΕΑΥ
ΤΩΝ ΠΟΤΑ
ΜΩ ΕΥΧΗΝ

(6)
ΜΑΝΗC ΥΠ
ΕΡ ΤΕΚΝ
ΩΝ ΠΟΤΑΜΩ
ΕΥΧΗΝ

(7)
ΛΗΔΑ ΜΑΝΟ
Υ ΠΟΤΑΜΩ Ε
ΥΧΗΝ

(8)
ΔΟΜ
ΝΟC ΚΑ
Ι ΑΠΟΛΛ
ΩΝΟCC
ΜΑΝΟΥ
ΑΤΤΑΛ
ΕΑΤΑΙ Υ
ΠΕΡ ΕΑΥ
ΤΩΝ
ΠΑΝΤΩΝ
ΠΟΤΑΜΩ
ΕΥΧΗΝ

(9)
ΤΕΙΜΑΙΟC ΜΑΝΟΥ
ΚΕ ΔΕΙΔΩΝ ΠΟΤΑ
ΜΩ ΕΥΧΗΝ

Ἐπανερχόμεθα μετὰ μακρὰν καμπὴν εἰς τὸ σημεῖον ἀφ' οὗ κυρίως ὡρμήθημεν καὶ περὶ οὗ ἐνταῦθα ἡμῖν ὁ λόγος. Τὸ Δορυλάειον κεῖται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βάθυος καὶ

Θύμβριος ἢ Θύβριος «.... διαβὰς ἄχρι Δορυλαίου ἦλθε περὶ ἄμφω τὼ ποταμώ, ὧν ὁ μὲν Βαθὺς πρὸς τῶν ἐγχωρίων, Θύβρις δὲ ἅτερος ὀνομάζεται»(1). Ὁ Θύμβρις οὗτος εἶνε ὁ μεγαλείτερος τῶν παραποτάμων τοῦ Σαγγαρίου, εἰς ὃν συμβάλλει ὀλίγον τι κατωτέρω τῆς ἐν λόγῳ πόλεως.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Δορυλαείου ἀνέρχεται εἰς τὰς φρυγικὰς δυναστείας· ὁ Δημοσθένης καλεῖ αὐτὸ Δορύλαιον ὡς καὶ ὁ Στράβων, Δορύλειον δὲ ὁ Πτολεμαῖος καὶ Δορύλλειον ὁ Εὐστάθιος· ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἀρχαίων γεωγράφων ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Θεωροῦμεν ὅμως περιττὸν καὶ ἄσκοπον νὰ ποιήσωμεν ἐνταῦθα λόγον περὶ σιβυλλιακοῦ τινος χρησμοῦ, καθ' ὃν ἡ Φρυγία ἔμελλε νὰ καταστραφῇ ποτὲ καὶ ἔνθα κακῶς ἀποδίδεται εἰς τὸ Δορύλαιον τὸ ὄνομα Ἄντανδρος, ὅπερ δῆθεν πρὸ ἐκείνου ἔφερεν· καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τοῖς χρησμοῖς τούτοις ἀποδείκνυται ὅτι ἡ λέξις ἐτέθη ἀντὶ αὔτανδρος, διότι οὐδὲν κοινὸν μεταξὺ Δορυλαίου καὶ Ἀντάνδρου τῆς μιᾶς καὶ μόνης γνωστῆς πόλεως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου κειμένης·

« Ἔσται καὶ Φρυγίῃ δὲ φερεσβίῳ αὐτίκα τέκμαρ,
Ὁππότε κεν Ῥείης μιαρὸν γένος, ἐν χθονὶ [δίᾳ],
Ἀέναον ῥίζῃσιν ἀδιψήτοισι τεθηλός,
Αὐτόπρεμνον πανάϊστον ἰῇ ἐν νυκτὶ γένηται,
Ἐν πόλει Ἀντάνδρῳ, σεισίχθονος Ἐννοσιγαίου
Ἣν τότε φημίξουσιν ἐπωνυμίην Δορύλαιον,
Ἀρχαίης Φρυγίης πολυδακρύτοιο κελαινῆς.
. . . . » (2)

---

1) Ἰ. Κίνναμος. ἔκδ. Βόννης, σελ. 191, καὶ Petri Wesselingii in Hieroclis Synecdemum commentarius, ἔκδ Βόν. σ. 469.
2) Χρησμοὶ Σιβυλλιακοί, ἔκδ. Παρισίων 1869.

Ἀνῆκε τὸ Δορύλαιον, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν Ἐπίκτητον Φρυγίαν καὶ ὑπῆρξεν ἐπίσημον ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ὂν ὀχυρὸν καὶ ἀσφαλές. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἐξίκετο εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ καταστὰν τόπος ἀναψυχῆς καὶ τέρψεως ἐπαγωγὸς τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἵδρυσαν ἐν αὐτῷ θέρμας καὶ ἀνάκτορα ἕνεκα τοῦ κλίματος τῆς ὡραιότητος, τῶν ὑδάτων τῆς ἀφθονίας, καὶ τοῦ ὑγιεινοῦ.

Οἱ πόλεμοι τῶν Περσῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων δὲν ἀφῆκαν ἀνεπηρέαστον καὶ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πόλιν «... ἀλλὰ Πέρσαι, ὁπηνίκα ἡ κατὰ Ῥωμαίων ἤκμαζεν ἐκδρομή, τήν τε πόλιν εἰς ἔδαφος βεβλημένην ἀνθρώπων ἔρημον παντάπασιν ἐπεποίηντο καὶ τὰ τῇδε πάντα μέχρι καὶ ἐπὶ λεπτὸν τῆς πάλαι σεμνότητος ἠφάνισαν ἴχνος(1)»· τὰ τείχη αὐτῆς πολλάκις παθόντα ἐκ τῶν ἐπιθέσεων ἀνῳκοδόμουν βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καὶ μάλιστα Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς τοσοῦτον ἐπεδείξατο ζῆλον ὑπὲρ τῆς ταχείας αὐτῶν ἀνοικοδομήσεως, ἐπικειμένου πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν, ὥστε ὁ ἴδιος νωτοφορῶν, κατὰ τὸν Ν. Χωνιάτην(2), ἐνεθάρρυνε τὸ πλῆθος «ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν (Δορύλαιον) ἀνοικοδομεῖν ἐπεβάλετο, νωτοφορεῖν τοὺς λίθους ἀρξάμενος (ὁ βασιλεὺς) οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἠρρένωσεν ὡς ἀπτέρῳ τάχει τὸ τεῖχος ἀνεγερθῆναι καὶ προσεπιβληθῆναί τε οἱ χαράκωμα ἔξωθεν καὶ ἀνορυχθῆναι φρεάτια ἔσωθεν εἰς πλείονας ὑδάτων ἀντλήσεις. ἐν δεινῷ δὲ οἱ Πέρσαι τιθέμενοι εἴπερ τῶν Δορυλαίου πεδίων ἀπανασταῖεν, ἐν οἷς ἐθέριζε τὰ τούτων αἰπόλια καὶ βουκόλια. πόαις ἐνσκιρτῶντα ταῖς λειμωνίτισι, καὶ δομηθήσεται

1) Ἰ. Κίνναμος, ἔκδ. Βόννης, σελ. 295. — 2) Ἔκδ. Βόννης, σελ. 228—229.

πόλις καὶ φρουρὸς ἐγκαθεσθεῖσα φάλαγξ Ῥωμαϊκή, ὅλαις ἡνίαις κατὰ Ῥωμαίων ἐφέροντο, καὶ τὰς ἐπὶ σιτισμὸν ἐξόδους ἐκείνων τηροῦντες τὴν ξύλευσιν ἀνεῖργον καὶ ἀνῄρουν τοὺς ἐν χερσίν.... Ἐπεὶ δὲ ἀνεπόλισε τὸ Δορύλαιον καὶ τὰ εἰς φυλακὴν τούτου τελείως ἐπηκριβώσατο, ἐκ τῶν ἐκεῖσε μερῶν ἀπανίσταται, εἰς δὲ τὸ Σούβλιον ὡς εἶχε παραγενόμενος ἀνήγειρέ τε κἀκεῖνο καὶ φρουρᾶς μετέδωκε. καὶ τὰ λοιπὰ ὡς ᾤετο, ἀρίστως διαπραξάμενος εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ὑπέστρεψεν»· ἴδε καὶ Ἐφραίμιον Μοναχόν(1)

« . . . ἔξεισι τοίνυν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πάλιν
κατατρέχοντος Ῥωμαϊκὰ χωρία
καὶ γίνεται δὴ πρὸς θέμα Δορυλαίου,
ἔνθα χρονίζων εὖ ἀνακτίζει τόδε,
τείχει τ' ὀχυρῷ καὶ περιτείχῳ ξένῳ
περιβαλὼν εὖ κατοχυρώσας θ' ἅμα,
καὶ δοὺς φυλακὴν ὡς ἐνῆν τῷδ' ἀξίαν,
μερῶν ἀπανίστατο τοῦ Δορυλαίου.
ἐφίσταται δὲ φρουρίῳ τῷ Σουβλέῳ,
κἀκεῖν' ὁμοίως ἀνακτίσας ὡς δέον
καὶ πάντα θεὶς εὖ, πρὸς πόλιν ὑποστρέφει ».

Ἡ αἰσία ἔκβασις τῶν πολέμων τούτων ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν τῶν Σελτσουκιδῶν βασιζομένων ἐν ἄλλοις ἐπὶ τοῦ ὅρου τῆς καταρίψεως τῶν τειχῶν τοῦ Δορυλαίου καὶ Σουβλέου μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου(2) «ἐνῆν δὲ τῷ γραμματίῳ καὶ ἄλλα μὲν ὅσα ὁ καιρὸς ἐπέταττε κατὰ μηδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ καταστραφῆναι τὰ φρούρια τό τε Δορύλαιον καὶ

---

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 184. — 2) Ν. Χωνιάτης, ἔκδ. Βόννης, σελ. 246.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὸ Σούβλεον»· διότι ταῦτα ἐθεωροῦντο τὰ ὀχυρώτερα τῶν ἄλλων. Ἀλλ' οἱ βυζαντινοὶ ἀσυνεπεῖς φανέντες ἠθέτησαν τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ μόνον τὸ Σούβλεον καθαιρέσαντες ἀφῆκαν ἄθικτον τὸ Δορύλαιον «οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ μὲν Σούβλεον ἐπιπαριὼν κατὰ τὸ Σουλτάνῳ δοκοῦν αὐτὸς καθαιρεῖ, τὸ δέ γε Δορύλαιον οὐδαμοῦ. ὅθεν στείλας ὁ Σουλτᾶνος πρεσβείαν τῶν συνθηκῶν αὐτὸν ἀνεμίμνησκε, καὶ θαυμάζειν ἔλεγεν ὅπως μὴ ἐς δεῦρο καθῄρηται τὸ Δορύλαιον· ὁ δὲ ὀλίγα τοῖς κατ'ἀνάγκην γενομένοις τὸν νοῦν προσέχειν εἰπὼν, κατεδαφίσαι δὴ τὸ Δορύλαιον οὐδ' ἄκροις ὠσὶ παρεδέχετο(1)» καὶ

«Ἐπεὶ δὲ Δορύλαιον οὐ κατεσκάφη,
καταστροφῆς γε κειμένης ἐν ὁρκίοις,
πρεσβεύεται δὴ πρὸς κρατοῦντα ὁ Σουλτᾶνος,
καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀνέμνησεν ὁρκίων·
ὁ δ' οὐ προσίσχειν τοῖς κατ' ἀνάγκην φράσας
πρέσβεις ἀπράκτους ἐξαποστέλλει πάλιν(2)».

Ἐκ τούτου προὐκλήθη ὑπομνηστικὴ πρεσβεία ἥτις ἄπρακτος ἐξαποσταλεῖσα ἐπιφέρει τὴν ἐξ ἐφόδου ἅλωσιν τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν τὴν καταδάφισιν. Ἔκτοτε τὸ Δορύλαιον ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ὡς ἡμέραι αὔξοντος Ὀθωμανικοῦ κράτους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐσκί-σεχίρ, ἤτοι παλαιὰ πόλις, ἀναμφιβόλως ἕνεκα τῶν ἐρειπίων ἅτινα ἐν αὐτῇ εὗρον.

Ἡ θέσις τοῦ Δορυλαίου εἶνε τερπνὴ καὶ εὐάρεστος μέγαν καὶ εὐρὺν παρέχοντα ὁρίζοντα ἐπὶ πεδιάδος εὐρείας καὶ λίαν εὐφόρου. Ὁ Θύμβρις παραρρέων καθιστᾷ αὐτὴν ἐπὶ μᾶλλον γόνιμον, καὶ ἐκ τούτου αἱ ὡραῖαι βοσκαὶ ἀφ' ὧν πολὺ καὶ

---

1) Ν. Χωνιάτης, ἔκδ. Βόννης, σελ. 250.—2) Ἐφραίμιος Μοναχός, ἔκδ. Βόννης, σελ. 194.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εὔγεστον ἀρύονται γάλα τὰ ἐκεῖ βόσκοντα γαλακτοφόρα· σαφέστερον περιγράφει τὴν πόλιν, καίτοι ἐν σμικρῷ, ὁ Κίνναμος(1) οὑτωσί: «τὸ δὲ Δορύλαιον τοῦτο ἦν μὲν ὅτε πόλις ἦν μεγάλη τε εἴπερ τις τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ λόγου ἀξία πολλοῦ. αὔρα τε γὰρ τὸν χῶρον ἁπαλὴ καταπνεῖ, καὶ πεδία παρ' αὐτὴν τέταται λειότητός τε ἐπὶ πλεῖστον ἥκοντα καὶ ἀμήχανόν τι προφαίνοντα κάλλος, οὕτω μέν τοι λιπαρὰ καὶ οὕτως εὔγεω, ὡς τήν τε πόαν δαψιλῆ μάλιστα ἐκδιδόναι καὶ ἁβρὸν παρέχεσθαι ἄσταχυν. ποταμὸς δὲ διὰ τοῦ τῇδε τὸ νᾶμα πέμπει καὶ ἰδέσθαι καλὸς καὶ γεύσασθαι ἡδύς. πλῆθος ἰχθύων τοσοῦτον δὲ ἐννήχεται τούτῳ, ὅσον εἰς δαψίλειαν τῆς τῇδε ἁλιευόμενον ἐλλιπὲς οὐδαμῇ γίνεσθαι· ἐνταῦθα Μελισσηνῶν ποτε καίσαρι οἰκίαι τε ἐξῳκοδόμηνται λαμπραὶ καὶ κῶμαι πολυάνθρωποι ἦσαν θερμά τε αὐτόματα καὶ στοαὶ καὶ πλυνοί, καὶ ὅσα ἀνθρώποις ἡδονὴν φέρει, ταῦτα δὴ ὁ χῶρος ἄφθονα παρεῖχεν». Ἦσαν δ' ἀληθῶς τοιαῦται αἱ τοῦ Δορυλαίου πεδιάδες ὥστε δικαίως Ἄννα ἡ Κομνηνὴ(2) χαρακτηρίζῃ αὐτὰς ἀποχρώσας πρὸς παρατάξεις: «τὰς τοῦ Δορυλαίου καταλαμβάνει πεδιάδας ἀποχρώσας δὲ ταύτας πρὸς παρατάξεις κατανοήσας καὶ θέλων ἅπαντας θεάσασθαι καὶ τὴν ὁπλιτικὴν πάντες ἐγνωκέναι δύναμιν». Αἱ πεδιάδες αὗται κατέστησαν ἰδίως περίπυστοι ἐκ τῆς ἐν αὐταῖς μάχης πρὸς τοὺς Σελδζουκίδας τοῦ Γοδεφρίδου Βουιλλῶνος τῷ 1097.

Τὸ νῦν Ἐσκὶ-σεχίρ, ὡς καὶ ἀρχόμενοι εἴπομεν, κεῖται ἀριστερᾷ τῷ Θύμβρι ποταμῷ ἔχον κατέναντι αὐτοῦ τὰς εὐρείας πεδιάδας, αἵτινες περιέβαλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ μέσον αὐτῶν τὸν λόφον. ἐφ' οὗ ὑψοῦτο ἡ ἀκρόπολις ἐπὶ ὑ-

---

1) Ἐκδ. Βόννης, σελ. 294—295.—2) Ἐκδ. Βόννης. Τόμ. Β', σελ. 322.

ψους μέτρων 16. Ἡ ἀκρόπολις αὕτη σχήματος ἐλλειψοειδοῦς περιεῖχε διάμετρον 340 μέτρων, διακοπτομένην εἰς τέσσαρα διάφορα σημεῖα ὑπὸ τεσσάρων πύργων ἀποτελούντων πρὸς ἀλλήλους παραλληλόγραμμον. Τὸ πάχος τῶν τειχῶν τούτων ποικίλει ἀπὸ ἑνὸς μέτρου μέχρις 1.30. Κάτωθεν τοῦ λόφου τούτου, Σαρῆ-γιοὺκ καλουμένου, ἵδρυτο ἡ πόλις κατέχουσα ἰδίως τὸ δυτικὸν αὐτοῦ μέρος ἔνθα καὶ νῦν ἔτι διακρίνονται ἐρείπια βωμῶν τριῶν διαφόρων ἐποχῶν καὶ τεχνῶν ἐπ' ἀλλήλων κειμένων βυζαντινῆς, ῥωμαϊκῆς καὶ ἑλληνικῆς. Πέριξ τῶν βωμῶν τούτων ἀνακαλύπτονται ὑπόνομαι, ὕψους καὶ πλάτους εὐμεγέθους ἀνδρός, σκαπτοί, ἔχοντες διευθύνσεις ἀλλοπροςάλλους ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν ἀληθῆ λαβύρινθον ἀδιέξοδον. Ὅ,τι κυρίως ὅμως ἄξιον λόγου ὑφίσταται εἶναι ὁ λουτρὼν τῶν θέρμων, αἵτινες καὶ σήμερόν εἰσιν ὀνομασταί, βυζαντινῆς τέχνης σωζόμενος ἀκέραιος πλὴν μικρῶν τινῶν τροποποιήσεων ἐπενεχθεισῶν ὑπὸ τῶν μετέπειτα κατακτητῶν ἐν τῷ ἀναψυκτηρίῳ προδόμῳ (σογουκλούκ). Ἡ ἐσωτερικὴ κατασκευὴ τοῦ λουτρῶνος τούτου εἶναι ῥωμαϊκῆς ἀπομιμήσεως ἔχουσα πέριξ τοὺς κρουνοὺς καὶ ἐν μέσῳ δεξαμενὴν πλήρη ὕδατος ἔνθα ἐλούοντο καὶ λούονται οἱ πάσχοντες, ἀπὸ ὀκτὼ δὲ αὐτῆς σημείων ὑψοῦνται κίονες μαρμάρινοι ὑποβαστάζοντες τὸν θόλον· οἱ κίονες οὗτοι εἰσὶν ἐνεπίγραφοι, ἀλλὰ δυστυχῶς πᾶσα ἡμῶν ἀπόπειρα πρὸς ἀπάλειψιν τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀμμοκονίας κατέστη ἀνωφελὴς καὶ οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ πορισθῶμεν κέρδος· τὰ δὲ ἀνακαλυφθέντα ἴχνη μαρμαροστρώτου ὁδοῦ ἴσως μαρτυροῦσιν ἰδίαν βασιλικὴν ὁδὸν φέρουσαν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὸν ῥηθέντα λουτρῶνα. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς πάλαι πόλεως πλεῖστα ἀνακαλύπτονται κειμήλια ἤτοι ἀνάγλυφα, στῆλαι ἐνεπίγραφοι καὶ πλάκες τοιαῦται μετὰ διαφόρων ἐπ' αὐτῶν

συμβόλων, ὡς κεφαλὴ βοός, ἀτράκτου, στεφάνου, πτηνῶν, καὶ ἄλλων· ἐν τούτοις καταλεκτέον καὶ λυχνίαν μεταλλίνην μετὰ δύο φωτυλίων καὶ σταυροῦ ἀνακαλυφθεῖσαν ἐσχάτως· τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀφεθέντα ἕρμαιον τῶν ἐκεῖ κατοίκων ἐκλείπουσιν ὁσημέραι ἀπειλοῦνται ἐντελῆ αὐτῶν ἐξαφάνισιν ἥτις οὐκ ὀλίγον θέλει βλάψει τὸ σχετικὸν μέρος τῆς ἱστορίας.

(1)

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΜΑΥΡ. ΤΙΤΙΑ
ΝΟΣ ΕϹ ΤΩ.
ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ
ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΠΑ
ΝΤΩΝ ΥΠΕΡ Υ
ΓΕΙΑϹ ΚΕ ϹΩΤΗΡΙΑΣ
ΟϹΙΩ ΚΕ ΔΙΚΕΩ
ΕΥΧΗΝ

(2)

ΛΟΥΚΙΟϹ ΟΥΑΛΕΡΙΟϹ ΠΟΥΛ
ΧΕΡΑΜΑ ϹΥΜΒΙΟ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ
ΜΝΗΜΗϹ ΧΑΡΙΝ

(3)

Λ ΒΡΟΥΤΙΟϹ ΗΡΩ
ΔΗϹ ΛΥΔΙΗΝΗ ΤΗ
ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΙ

(4)

ΑΠ. ΦΙΛ ϹΩΚΡΑΤΟΥΣ
ΗΡΩΔΙΑΝΩ ΤΕΚΝΩ
ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

(5)

ΤΕΥΘΡΑϹΟW . . . .
ΠΙΚΟΥΤΕΥΘΡΑΝ
. . . .

(6)

. . . .
ΝΟϹ ΚΑΜΕΙΛΕΤΕΙ
ΜΩΝΙ ΘΡΕΠΤΩ ΚΑΙ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟϹ
ΚΑΙ ΔΙΟΝΥϹΙΟϹ . . .
ΤΡΟΦΩΝ ΔΗ ΒΡΟΝ
ΤΩΝ Τ . . . .

(7)

ΙΟΥΛΙΟϹ ΚΑΙ ΚΟΡΝΗΛΙΑΝΟϹ
ΚΟΡΝΗΛΙΩ ΠΑΤΡΙ ΝΟΜΙΚΩ

(8)

ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΙΤΕ
ΘΕΚΛΑ ΕΓΕ
ΡΙΛΩ

(9)

. . . . ΝΟΛΕΤΕΙ
. . ΖΑΝΟΙ ΕΙΜΗΣΕΩΝ ΠΙΕΚΛΩΔΙ
Ω ΕΠΡΙΩ ΜΑΡΚΕΛΛΩ ΑΝΘΥΠΑΤΩ ΤΟ Β
ΕΠΙΜΕΛΗΘΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕ
ΩΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΒΑΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ
ΣΑΝΤΟΣ ΘΕΟΓΕΝΟΥΣ ΜΕΝΑΝ
ΔΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΝΕΜΑΧΟΥ ΑΡΧΙ
ΠΑΡΑΦΥΛΑΚΟΣ

(10)

ΤΟΝ ΠΑΤΡΗΣ
ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΟΝ
ΥΠΕΙΡΟΧΟΝ ΩΔΕ ΣΕ
ΒΑΣΤΗ ΦΥΛΗ ΕΤΕΙΜΗ
ΣΕΝ ΕΙΚΟΝΙ ΧΑΛΚΕ
ΛΑΤΩ.

(11)

ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΗ
ΤΕ ΠΑΥΛΑΚΙC
ΥΙΕΟC ΜΑΡΗΑ
ΝΟΥ

(12)

ΚΑΝΚΤ . . . .
ΚΤΟΥ . . . .
ΑΙΚΙΑΛ . . . .
ΟΥΘΥ . . . .
ΚΤΗΓΛ . . . .
ΚΕΑΝΙΚΤ . . . . . .
ΚΟCΟΚΑΙΑ . . . . .
ΜΗΤΡΙ . . . .
ΤΗΚΕ . . . .
ΤΩΝΤ . . . .

(13)

Α Υ Ι
ΤΕΙΜΟΘΕ
ΟC ΜΗΝΟ
ΘΑΔΟΕ Υ
ΠΕΡ ΕΑΥ
ΤΟΥ Κ. ΤΩΝ
ΙΔΙΩΝ ΔΗ
ΒΡΟΝΤΩΝ
ΤΕ ΕΥΧΗΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(14)

TIVIA.OVOD.PAENITENDI.EVERIT.NATOS.SE.ESSE.ELNIS .Δ .Δ .Δ

CY MOVE.NON.VILO.EX DIE.FELICI ORA.ET.ORIVATIM.SINOVLIS.ET.UNI-

VERSIS.PUBLICE.TRAHI.POSSINT.AUSELIPA.OVAM.EX EO.OVEM.FELICISSI V M

MUM.COMMUNITER.FERE.AUTEM.OMNIUM.IN ASIA.ELVITATIUM.IDEM. O M

TEMRY-MANI.NOVI.INTIUMQYE.MAGISTER.ATVUM.SIT.INOVOD.PONEVI AUNIA.TNSA

TO.VIDE.LICEP.UT.HONO.AREUR.ORINOPIS.NOSTRI NATACIS INCIDIT.VEL HAREBIT.VILE.ITATEM.ET..

OVIA TOT.ERCA DIVINA.MERITA CRATIN.ESSE.DIPE ICILE EST.NISI OMNIS TISSIMO.DIERUM ICAUTEME

PIE.TATIS TEMP.TE TVA.MATERIA.VELSOVIA.IUVOVIS PROCRIA VISOVE OVE.CRAECOS.DERICI.NUN

IAETITIA.INCRESSUI HONORES.(''RATUI VS.PUBLICUM.VIDET.UR')'EM. NRIA.LICAOS'.ARIS TRAHENTIS

HLCAES ARANOC.ΛRN XXS

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(15)

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΕΙΚΟΝΑ ΧΑΛΚΙ
ΗΝ ΣΤΟΡΓΗΝ Α
ΓΑΘΟΥ ΣΤΡΑΤΟ
ΝΕΙΚΟΥ. ΣΤΗΣΕ
ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ
ΦΥΛΗ ΑΜΕΙΒΟ
ΜΕΝΗ

(17)

ΕΙ ΚΑΙ ΒΑΤΟΝ ΦΙΛΙΟΝ
ΤΕΙΞΑΝΤΑ ΦΟΝΩ
ΤΡΟΦΙΜΟΥ ΚΗΡ
ΜΑΞΙΜΑ ΕΙ ΜΕΡΤΗ
ΣΥΝΓΑΜΟΣΗ ΔΕ ΠΑΙΣ
ΝΗΠΙΑΧΟΣ ΣΤΕΝΑΧΩΝ
ΣΟΣ ΟΜΩΝΙΜΟΣ
ΑΛΛΑ ΔΕ ΔΕΞΟ
ΤΥΘΘΗΝ ΕΚ ΤΩΝ ΣΩΝ
ΥΣΤΑΤΙΗΝ ΧΑΡΙΤΑ
Ο ΛΕΟΝΤΙΣ

(18)

ΕΥΕΛΠΙΣΤΟΣ
ΦΗΣΤΟΥ ΕΑΥΤΥ
ΖΥΝ ΚΑΙ ΦΡΟΝΥΝ
ΑΝΕΣΤΗΣΕΝ

(16)

. . . . . ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΣ
ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΤΟΝ ΚΤΙΣΤΗΝ ΠΟΛΕΩΣ
ΑΚΑΜΑΝΤΙΟΝΩΣ
ΔΟΡΥΛΑΟΝ
ΚΟΥΡΟΝ ΑΦΕΡΑΚΛΕΟΥΣ
ΗΑΚΜΝ ΤΑ ΝΕΟΝ
ΤΟΙΣ ΙΔΙΟΙΣ ΕΡΓΟΙΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΜΕΝΟΝ
ΑΝΤΙΝΥΠΑΛΩΝ
ΩΝ ΕΠΟΡΕΝ ΠΑΤΡΙ
ΦΥΛΗ
ΑΚΕΡΣΕΚΟΜΟΥ
ΕΠΕΜΕΛΗΘΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣ
ΤΑΣΕΩΣ.ΑΥΡ.ΣΤΕΦΑΝΟΣ
β. Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

(19)

ΤΙΜΑΙΟΣ ΠΟΝΕ
ΜΩΝΟΣ ΒΟΥ
ΛΕΥΤΗΣ ΔΟΡΥ
ΛΑΕΥΣ ΚΑΙ ΝΙ
ΚΑΙΕΥΣ ΕΑΥΤΩ
ΑΝΕΣΤΗΣΕΝ
ΧΡΟΝΟΥ ΦΕΙΔΟΥ
ΧΑΙΡΕΣΥ

(20)

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΑΤΡΟ
ΚΛΕΟΥΣ ΙΑΤΡΟΣ
ΚΑΙ ΞΕΥΝΑ ΔΗΜΗ
ΤΡΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΩ
ΥΙΘΙΑΤΡΟ ΚΑΙ ΔΗΜΗ
ΤΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΚΛΙ
ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ

(21)

ΕΠΙΚΤΙ-ΙΤΟΣ
ΑΧΙΛΕΟΣ
ΓΙΑΤΑΙΓΝΟΣ
ΚΑΙ ΕΑΥΤΟ
ΜΝΙΙΜΙ-ΕΧΑΡΙΝ

Ὡς ἄλλοτε τὸ Δορύλαιον ἀπετέλει σταθμὸν διακομιστικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν μεσογαίων καὶ Προύσης καὶ Σμύρνης, μετ' οὐ πολὺ ἀποτελέσει κεντρικὸν σταθμὸν τῶν διαφόρων σιδηροδρομικῶν διακλαδώσεων, αἵτινες ἀπ' αὐτοῦ ἐκκινοῦσαι θὰ διευθύνωνται πρὸς διάφορα σημεῖα.

Ἐκκλησιαστικῶς τὸ Δορύλαιον ἦν θρόνος ἐπισκόπου ὑποτελοῦς τὸ τῶν Συννάδων, ὑφ' ὃν εἴκοσιν ἐν ὅλῳ ὑπετέλουν ἐπίσκοποι. Γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς ἐπίσκοποί εἰσιν ὁ Ἀθηνόδωρος ὅςτις ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ α' οἰκουμενικὴν σύνοδον, τῷ 325, μεταξὺ τῶν 300 ἐπισκόπων ὑπογραψάντων τὴν καταδίκην τοῦ Ἀρείου, ὅςτις ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα καὶ μόνον τιμὰς Θεοῦ ἀπέκτησε. Δεύτερος ὁ Εὐσέβιος, ὅςτις ζῶν κατὰ τὸν ε' μ. Χ. αἰῶνα ἤρχισεν ὡς νομικὸς τὸν δημόσιόν του βίον καὶ καταλαβὼν τὴν θέσιν αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγένετο εἶτα ἐπίσκοπος Δορυλαίου ἕνεκα τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεώς του κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ Νεστορίου χωρίζοντος τὰς δύο φύσεις καὶ ἀποκαλοῦντος τὴν παρθένον Χριστοτόκον. Ὁ Εὐσέβιος οὗτος ἀντεπεξῆλθε καὶ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς πρῶτος

ἀποκρούσας τὰς δοξασίας αὐτοῦ καὶ ζητήσας τὴν διὰ συνόδου καταδίκην του· ἡ σύνοδος αὕτη συνεκροτήθη τῷ 449 ἐν Ἐφέσῳ. Δυστυχῶς ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς συνόδου ἥτις ἕνεκα τῶν βιαιοπραγιῶν της ἐκλήθη *Ληστρικὴ* ὑπῆρξεν ἀντὶ τῆς καταδίκης τῆς αἱρέσεως ἡ καθαίρεσις τοῦ Εὐσεβίου ὅςτις μετὰ δύο ἔτη ἐπανῆλθε τὸν θρόνον διὰ νέας συνόδου συνελθούσης ἐν Χαλκηδόνι, τῷ 451, τῇ παρεμβάσει Λέοντος ἐπισκόπου Ῥώμης παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Μαρκιανῷ. Τοῦ Εὐσεβίου τούτου μικρά τινα ἐξεδόθησαν συγγράμματα. Φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἄπορον πῶς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος τοῦτον Εὐσέβιον ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης συγχέει πρὸς ἕτερον ἕλληνα ἱστορικὸν Σχολαστικὸν ἐπικαλούμενον σύγχρονον τοῦ ἐν λόγῳ ἀναφέρων αὐτὸν ὡς προαχθέντα εἰς ἐπίσκοπον Δορυλαίου, «5940, Ὁ δὲ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Εὐσέβιος ὁ σχολαστικός, ὁ πρῶτος Νεστορίου λαβόμενος, προαχθεὶς εἰς ἐπισκοπὴν Δορυλαίου, καὶ πρὸς Εὐτυχῆ τὸν ἀρχιμανδρίτην περὶ πίστεως διαλεγόμενος, εὗρεν οὐκ ὀρθὰ φρονοῦντα αὐτόν»(1).

Νῦν τὸ Ἐσκὶ-σεχὶρ ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸν Ἀγκύρας ἀντιπροσωπευόμενον ὑπὸ λαϊκοῦ. Ἐνταῦθα γινόμενοι τοῦ λόγου ὀφείλομεν ἐξ ἐπιβάλλοντος καθήκοντος νὰ μὴ παραλείψωμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἀξιοτίμου κ. Παύλου Χ''Παύλου ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας. Χάριτας ἀληθῶς ὁμολογοῦσιν καὶ οἱ ἐγχώριοι τῷ εἰρημένῳ ἐπιτρόπῳ, ὅςτις πολυειδῶς μεριμνᾷ ὑπέρ τε τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολῶν καὶ ἐν μέτρῳ οὐχὶ ἀλόγῳ δαπανᾷ ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεποῦς παραστάσεως τοῦ τόπου ἐπιμελούμενος παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ὠφελίμου καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐν Ἅδει μὴ ἐπιλαθόμενος. Ἡ εὐπρόσωπος διακόσμησις τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν

1) Θεοφ. ἔκδ. Βόννης, τόμ. Α', σελ. 153.

ἀναποφεύκτων αὐτῇ χρειωδῶν, ὁ ἀπαραίτητος καθορισμὸς καὶ περιτοιχισμὸς τοῦ νεκροταφείου εἰσὶ μαρτύρια τῆς φιλοτίμου ἐργασίας τοῦ ἀξιοτίμου κ. Παύλου Χ'' Παύλου.

Ναὸν ἔχει ἕνα τὸ Δορύλαιον ξύλινον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους καὶ ὑπὲρ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ διὰ λιθίνου οὐχὶ ἀπόνως δρᾷ ὁ εἰρημένος κύριος. Τοῦ ναοῦ τούτου μόνος λειτουργὸς ὑπάρχει νῦν ὁ ἐκ Χούτιλι τῆς Κέϊβε ἀρχιμανδρίτης Παππᾶ Γεώργιος Ἰ. Μιχάλογλου, ζηλωτὴς τῶν διδαγμάτων τοῦ νυμφίου τῆς ἐκκλησίας καὶ πιστὸς φύλαξ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

Διοικητικῶς δὲ τὸ Ἐσκὶ-σεχὶρ κυβερνώμενον ὑπὸ ***Καϊμακάμη*** τάσσεται ὑπὸ τὸν Προύσης.

Ὁ ὁλικὸς πληθυσμὸς τοῦ Ἐσκὶ-σεχὶρ ἀνέρχεται εἰς πεντεκαίδεκα περίπου χιλιάδας διακρινόμενος πρωτίστως εἰς Ὀθωμανοὺς καὶ ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ εἰς Ἕλληνας, Ἀρμενίους καὶ Καθολικούς, εἰς οὓς προσετέθησαν ἐσχάτως· καὶ οἱ Ἰησουῖται.

Βιομηχανίαν οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου παρουσιάζει ἡ εἰρημένη πόλις πλὴν τῆς κατασκευῆς τῶν ἐκ σηπίου (ἀφροῦ τῆς θαλάσσης) καπνοσυρίγγων καὶ τῆς γεωργίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν τῶν κατοίκων ἐνασχόλησιν· προϊόντα δὲ σιτηρά, ὄπιον, ἔριον, μέταξαν καὶ τὸ εἰρημένον σήπιον, ὅπερ καὶ ἄλλοτε ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ νῦν ἔτι ἀντιπροσωπεύει τὸν οὐσιαστικώτερον τοῦ τόπου πλοῦτον, στελλόμενον μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν, ἔνθα ἐκτιμᾶται θαυμασίως τὸ ἔριον τῆς αἰγὸς *(τιφτίκι)*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000020775

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ